http://www.literaturasidetentie.ro/detentia/carte_6.php

CASA LACRIMILOR NEPLANSE

MARTOR AL ACUZARII IN PROCESUL "REEDUCATORILOR"

Editura Ramida, Bucuresti. 1993

Colectia "Demnitate Romaneasca" - Nr. 5
Seria "Fiul Omului" - 2

Colectia "Demnitate Romaneasca" a fost fondata de MIHAI RADULESCU in anul 1990.

Seria "Fiul Omului" a fost fondata de autor in 1993,
la imboldul si cu ajutorul institutiei ecumenice AIDROM,
cu binecuvantarea Prea Sfintitului Episcop Vicar Patriarhal Nifon Ploiesteanul.

AUZI-MA, DOAMNE!

- Cuvant catre cititor -

Una dintre intrebarile sfasietoare ce apar adesea pe buzele nefericitilor care trec prin incercari mult prea grele pentru puterile lor este: *De ce m-a parasit Dumnezeu?* Insotita de strigate nedumerite si disperate, speranta in interventia divina ramane cu atat mai mare: *Unde esti, Doamne?!* Sau, reluand cuvintele psalmistului: *Auzi-ma, Doamne!*

Omul are nevoie permanenta de Parintele sau. Ii este greu sa inteleaga intarzierea ajutorului dumnezeiesc lamurit, ori ca el se manifesta nevazut si nerecunoscut, intru intarirea puterilor daruite celui indurerat, pentru ca acesta sa-si poata rabda chinul.

Una dintre misiunile Teologiei este sa faca de inteles Divinitatea. Alta - mult mai apropiata de orizonturile inguste ale fapturilor umane ce suntem si, de aceea, mai importanta pentru biata noastra neputinta -, alta misiune a Teologiei este sa-i explice suferitorului de ce este lasat de Dumnezeu sa se chinuiasca, sa-i explice lui Iov de ce i s-a ingaduit Satanei sa-l puna la incercare.

Or, pamantul geme si se zvarcoleste. Ofer spre cunoastere textul *Casa lacrimilor neplanse. Martor al acuzarii in procesul "reeducatorilor"* , deoarece el ofera crestinilor si necrestinilor, practicantilor si indiferentilor, celor angajati sa lupte neintrerupt pentru imbunatatirea de sine si celor neangajati la aceasta, le ofera o marturie asupra durerii fizice si a suferintei sufletesti maxime in raport de cate poate suporta un om. Cum conlocutorul nostru, sculptorul Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Romane, domnul Aurel Obreja, a trecut pragul acestei experiente sinistre, in calitate de credincios crescut in duhul Ortodoxiei, ferm asezat launtric in hotararea de a-si trai viata conform principiilor enuntate de Mantuitor, aceasta parte din biografia sa trebuie sa intereseze duhovnicii Bisericii noastre - m-am gandit -, pe acesti adanci intelegatori ai inimii omenesti, sustinatori ai ei, medici si ziditori, fiindca Buna Vestire a fost adusa cu osebire pentru aceia cu sufletele sfasiate. Am socotit ca este de datoria noastra sa facem cunoscute mai intai preotilor umilirile, caznele si tentativele de smulgere a Cuvantului din pieptul romanului de rand, savarsite de ateism in timpul "reeducarilor" din inchisorile comuniste, cu atat mai mult, cu cat ele seamana ca doua picaturi de apa cu torturile indurate de martirii din

primele veacuri de dupa Intruparea lui Hristos. Prin respectiva asemanare, ele transforma un capitol al istoriei vechi a crestinismului intr-o realitate contemporana, dupa cum transforma un capitol al istoriei contemporane intr-unul al Istoriei Sacre, astfel dovedindu-se ca Facerea credintei noastre este departe de a se fi incheiat si ca hotararea neclintita a dragostei pentru Dumnezeu ramane o nevoie permanenta a crestinismului, chiar si la sfarsitul celui de-al doilea mileniu.

Citind marturia prezenta, avem impresia ca furia oarba a paganismului a stat doar ascunsa in timpul acestor doua mii de ani, in loc sa fi pierit, si ca, foarte de curand, Biserica a fost datoare s-o infrunte inca o data. Si mai simtim ca aceasta primejdie se poate ivi din nou in calea credinciosilor.

Intr-adevar, mucenicia tineretului in "reeducari" aminteste prea bine, din pacate, de suferintele primilor crestini. Deosebirea dintre una si celelalte sta in faptul ca, pentru fiece caz individual, umilirile si caznele in penitenciarele Pitesti si Gherla au durat o perioada nespus de lunga fata de acelea ale sfintilor martiri, chiar si ale Domnului nostru Iisus Hristos.

Frescele din biserici ne-au obisnuit ochiul cu metodele tiraniei. Ma intreb daca un popor de alta confesiune ar fi putut suporta un "experiment" antiuman ca acela expus in cartea noastra, daca l-ar fi putut rabda fara sa fi devenit in masa un popor de psihopati. De ce? Pentru ca alte confesiuni crestine nu propun credinciosilor aceasta scolire a suferintei fizice. Pe cand credinciosul ortodox are parte de ea, datorita catehezei picturale, din cea mai frageda pruncie.

Am intalnit candva, la Voronet, un grup de turisti belgieni. Cunoscandu-le limba si dorind sa fac cat mai pe inteles si cat mai pretuita arta noastra, m-am amestecat printre ei, sa le dau explicatii. M-a uluit intrebarea ce mi-a fost zvarlita cu severitate de una dintre doamne: "Va mandriti, voi, ortodocsii, ca ati chinuit astfel oamenii?!" Privea scenele cumplite ale martirizarii celor dintai crestini. Era indignata. Iar onestitatea cu care se indigna merita toata stima, fiindca sufletul ii fierbea, cutremurat de mila. Insa nestiinta sa in materie de istorie a crestinismului era vrednica de ras. Confuzia facuta de dumneaei starnea doua sentimente: acela al jenei pentru incultura sa, dar si cel al unui orgoliu stupid, dar de inteles. Acea confuzie ii suprapunea pe romani romanilor (gazii de pe peretii zugraviti); or, a ti se recunoaste ascendenta latina, in perioada comunismului ce ne voia fara de origine - pentru a putea fi slavizati cat mai repede si usor - iti starnea vanitati scuzabile.

Paranteza sa-mi fie iertata, deoarece reprezinta ceva mai insemnat decat o simpla abatere amuzanta de la subiect. Rog cititorul sa retina ca doamna cu pricina acuza victimele de a fi fost calai, falsificand, in necunostinta de cauza, realitatea. Ei bine, va veni momentul sa ne dam seama ca aceasta fraza pregatea o acuzatie similara, de data aceea adusa cu buna stiinta, in vederea unui castig politic.

Pe de alta parte, asemenea induiosatoarei ignorante a doamnei din Belgia, de multa orbire autoimpusa au dat si dau dovada fratii nostri crestini, bagandu-si capul in nisip, ca strutul din traditie, ascunzandu-si curajul de a privi adevarul in fata indaratul cuvantului biblic: "Dati Cezarului ce este al Cezarului". Vreau sa spun ca au preferat si prefera sa ignore patimirea celor mai buni dintre fratii lor, daca nu cumva aceasta i-a si bucurat si-i bucura in continuare.

Cei la care ma gandesc au tacut. Si-au lipit pleoapele, sa nu vada. Si-au astupat urechile, sa nu auda. Si-au legat mainile, sa nu fie indemnati sa-l apere pe cel cazut sub lovituri. Slava Domnului ca au fost atatia care au vorbit; au vazut si au inteles; au auzit si au priceput; au oblojit rani; au dat apa insetatilor; au hranit flamanzitii; si, mai ales, i-au adapostit pe fugari, cu riscul libertatii si al vietii lor! Ei ne-au mantuit neamul. Totusi, revin: mi-e teama ca prea multi crestini, tot dand Cezarului ce e al Cezarului, intr-atata s-au obisnuit cu datul, ca pana la urma i-au cedat propriile lor suflete, din prostie. Or, asa ceva nu-i este ingaduit unui crestin. Frumusetea crestinismului este ca, neavand nimic propriu, crestinul inapoiaza totul lui

Dumnezeu, chiar daca o face prin intermediar, adica dandu-i fratelui in nevoie. Aceasta nu-i permite sa creada ca a da diavolului este un gest echivalent.

*

Dilema de baza cu care s-a confruntat crestinul in perioada cand ateismul a stapanit tara a fost aceea a alegerii. O regasim raspandita difuz pe tot parcursul convorbirilor cu domnul Aurel Obreja. Ea pulseaza in fiece pagina a cartii de fata: a alege intre bine si rau.

Alegerea a fost temelia insasi pe care s-a cladit a doua parte a existentei umane a Mantuitorului. Ma refer la cele trei ispitiri carora le-a fost supus Iisus, la capatul iesirii Sale din pustiu.

A alege binele pare cel mai simplu lucru de pe pamant. Gandind putin mai temeinic, ne dam seama ca el implica o serie intreaga de componente si ca procesul alegerii se complica. *Pentru a alege binele, ti se cuvine sa-l cunosti.* Mai mult, *suntem datori* , la fiece noua rascruce, *sa-l recunoastem. Nu totdeauna binele este evident.* Nu rareori, e foarte adanc ascuns indaratul faptelor si al cuvintelor. Sau: binele clamat cu surle si trompete este, cel mai adesea, o *masca a raului* . O alta necesitate a alegerii o constituie *cinstea fata de tine insuti in procesul optiunii* . Cu mare usurinta diavolul, acest dibaci avocat, ne inseala si ne atrage la a ne minti pe noi insine, ori la a profita de penumbra, de beznele vietii launtrice, pentru a amesteca binele cu raul si a ne preface ca le confundam in mod inconstient. Banuiesc ca acei crestini care au colaborat cu regimul comunist, in majoritate nu au cunoscut binele si s-au lasat amagiti de teoriile cu care au fost izbiti peste ochi pana li s-au luat vederile de tot. Ceilalti, desi il cunosteau, nu fusesera pregatiti sa-l prefere; cunoasterea lor era una de suprafata, ea nu devenise o nevoie fiintiala; astfel incat au lasat cale libera instinctelor sa domine persoana. Pentru ambele cazuri, gasesc un singur vinovat: activitatea pedagogica a celor indatorati s-o sustina in randurile credinciosilor pentru a-i forma astfel, incat alegerea binelui sa le devina fireasca. In nici un caz nu voi generaliza slabiciunea acestor invatatori; dovada ca destui dintre dansii si-au indeplinit datoria este numarul mare al detinutilor politici din acesti tristi patruzeci si cinci de ani ai dictaturii ateismului, pentru ca *detinutii politici reprezinta rodul cel bun al invatatorilor si propovaduitorilor din Usile Imparatesti* . Si nu numai fostii detinuti politici au respins raul. Exemplele persoanelor libere pe tot parcursul guvernarii tiraniei, care au trait ajutandu-si permanent semenii, sunt foarte numeroase. Nici unul dintre noi, fostii detinuti, n-am fi razbit sa ne continuam traiul daca Dumnezeu nu ne scotea in cale comunisti care, in forul lor launtric, alesesera binele - nu cel preconizat de marxism-leninism, ci pe acela unic si adevarat: al slujirii dragostei dintre semeni. Nu vreau sa fiu nedrept: pana si unii securisti au stiut inchide ochii, au stiut sa-si regaseasca, la nevoie, spiritul dreptatii, mila, intelegerea. Am istorisit, in *Caidul. Nuvelele adolescentei in temnitele comuniste* , despre un astfel de om.

Cele ce am spus in urma nu infirma caracterul dramatic al oricarei alegeri. Numind lucrurile explicit, repetam, acest caracter provine din nepregatirea oamenilor de a alege intre bine si rau.

Din nou, rolul clerului este esential in rezolvarea si mai ales in prevenirea unor astfel de conflicte intelectuale si afective. Iar pregatirea pentru un atare rol nobil, dar si ingrat, clericul o savarseste invatand totul despre viata si despre inclinatia mintii subrede spre rau. Cartea de fata ii va fi un manual desavarsit al sinistrului.

*

Poate fi impiedicata barbaria sa se manifeste macar in al treilea mileniu al erei noastre?

Indatorirea preotimii, a scriitorilor, a tuturor educatorilor, a creatorilor de orice fel, este sa strige in toate adunarile umane si la toate rascrucile *adevarul Rastignirii zilnice a lui Hristos in*

fiecare om , in fiecare semen al nostru; sa denunte aceasta impietate criminala cu toata vigoarea cuvantului sau, cu tot curajul gestului sau.

Oare aceasta o facem?

Invatatorii insirati mai sus au misiunea de a-si re-forma gandirea, de a tine seama in primul rand de suferinta imensa starnita de ateism si minciuna si de a-si axa intreaga lucrare recladitoare asupra dezvaluirii crimelor si intru impiedicarea repetarii lor pe viitor. O Biserica ramasa cu mainile-n san intr-o epoca de reasezare a societatii, cum este cea prin care trecem, o Biserica absenta din corul universal al Durerii isi neaga chemarea de a-l sprijini pe Mantuitor, a carui lucrare a fost ajutorarea celor in suferinta. Asemenea proorocilor vechi-testamentari, Biserica e menita sa planga in numele tuturora si sa inspaimante omenirea, aratandu-i oglindirea chipului ei intunecat de Satana. "Reeducarile" din inchisorile comuniste se cuvin studiate in scolile teologice, ca revers al Creatiei lui Dumnezeu. Atata timp cat slujitorii Altarului nu cunosc nici cat negru sub unghie cum poate fi traiul pe pamant pentru cei iubitori de adevar sau, invers, atunci cand traiul este inchinat diavolului, i se da acestuia din urma ingaduinta si slobozenia sa stapaneasca oamenii, deoarece nu este cine sa i se opuna.

O metafora desemneaza siragul de matanii ce atarna la braul monahului. I se spune: *Sabia Duhului Sfant* . Cu "sabia" cuvantului se cade aparata nestiinta fapturii lui Dumnezeu de invazia brutala a ateismului schingiuitor. Oare preconizeaza Biserica sa-si reformeze invatamantul in vederea pregatirii unui cler ortodox hotarat sa lupte pana-n panzele albe impotriva urii de oameni?

*

Unitatea sociala de baza pe care s-a straduit comunismul s-o demoleze, in prima etapa a stapanirii lui in Romania, sub Gheorghiu-Dej, a fost familia. Sedintele durau pana-n adancul noptii; deplasari, delegari si sarcini mixte in alte zone ale tarii decat unde se afla caminul respectivilor salariati; repartizarea copiilor absolventi ai scolilor tehnice, postliceale si ai facultatilor in alte capete de tara; trimiterea la odihna ori tratament a fiecarui sot aiurea si separat de celalalt; refuzarea concediilor acordate simultan membrilor aceleiasi familii; momirea sau indemnarea prin amenintare, a membrilor familiei, de a divulga activitatea si opiniile celorlalte rude; folosirea serviciului de cadre al institutiilor, ca factor asa-zis echilibrant al pacii familiale - iata tot atatea mijloace de faramare a increderii reciproce dintre membrii familiei si de slabire a unitatii ei. Insusi exemplul conducatorilor de stat, care divortau unul dupa celalalt pentru a se casatori cu actrite si balerine, se instituia incurajare la egoism si disolutie.

In a doua etapa a stapanirii comuniste, aceea a dictaturii ceausiste, a avut loc procesul invers, adoptat tot conform pildei din varful piramidei sociale. A fost o epoca in care puterea era impartita intre membrii aceleiasi familii. Pentru a largi sfera ei de influenta, institutiile nasitului si cumetriei au capatat o extindere pe care n-au avut-o nicicand la romani. Aceste racile abia pomenite au ramas vii.

In contextul nostru, ne intereseaza doar perioada dintai. In povestirea ce urmeaza, a domnului Obreja, regasim lupta impotriva familiei exacerbata la maximum in mediul "reeducarilor". Motivari usor psihanalizabile i-au starnit pe "reeducatori" sa promoveze un proces obligatoriu pentru fiecare "reeducat", de a-si pangari tatal, mama, sora, fratele; de a pangari sfintenia actului generator de viata; de a-si fora zona morbida a imaginatiei; de a scoate la suprafata toate impulsurile libidinale ascunse in subsolul sau, preferential cat mai imorale, de a si le asuma ca si cand ar fi fost realitati, de a-si inventa noi amintiri, menite sa taie definitiv orice relatie familiala naturala, crestineasca, de a le face publice, ca si cand ar fi fost cele specifice in practica familiei, de a transforma tot ce se opune invataturilor Bisericii, ceea ce tine de strafundurile mlastinoase ale oniricului, in fapte ale cotidianului.

De ce toate acestea? Deoarece comunistii erau constienti ca, intr-o lume a dusmaniei tuturora impotriva tuturora, preconizata de lupta de clasa, familia ramanea ultimul refugiu sigur, o cetate a civilizatiei - deci, era obligatoriu a fi distrusa.

*

Dar, mai cu seama, se urmarea sa fie smulsa din suflete credinta, respectul de cele sfinte, incalcarea celor zece porunci si a poruncii dragostei de semen. Atat in lumea libera, cat mai ales - si in chip infiorator - cu prilejul "reeducarilor". Nu voiesc sa devansez revelatiile din paginile ce urmeaza; ci doar sa impun atentiei cititorului aceasta tema ca fiind cea urmarita in mod principal de catre aceia care tinteau sa obtina un "om nou" din detinutul politic, un luptator pentru comunism.

De aceea, ma intreb: de ce astazi, cand Biserica are totala libertate de miscare independenta, nu ia initiativa infiintarii unui post de radio si al unuia de televiziune, daca nu a tot atatea cate eparhii exista, pentru a remedia, oricat de putin mai este cu putinta, imensul rau facut omenirii de catre ateismul al carui triumf de ieri continua sa manjasca hotarele cugetului national azi? De ce nu se publica acele carti atat de necesare, care sa dezvaluie lupta surda a partidului comunist roman si cea pe fata a Securitatii impotriva Bisericii Ortodoxe Romane? Seria "Fiul Omului" a colectiei "Demnitate romaneasca", publicata de Editura Ramida, nu poate suplini o activitate concertata desfasurata la nivelul tarii intregi in vederea reinsamantarii adevarului in ogorul sufletului romanilor. Copiii au posturile lor de radio. Laicii au posturile lor de televiziune independente. Biserica, nu.

Tara ne este bantuita de puzderie de predicatori neoprotestanti si ai unor secte non-crestine. Crima ce i-a napustit pe "reeducatori" impotriva celor blanzi si iubitori de semeni pandeste din beznele subconstientului si ale pacatului originar. In paginile urmatoare, se trage semnalul de alarma. Dar nu autorului ii revine - si nu poate s-o faca singur - sa pliveasca inimile. Aceasta e chemarea plugarilor spirituali invesmantati in straiele Duhului Sfant.

*

Filele acestea ale intalnirii cu cea mai mare suferinta cunoscuta de romani propun si o alta meditatie, in afara de aceea la cat de putin pregatit este ortodoxul roman din zilele noastre, de la rascrucea mileniului al doilea si al treilea, pentru mucenicie; ele propun si o meditatie asupra rolului rascumparator al artei.

Arta a fost permanent asociata fidela a teologiei, explicatoarea si istoriografa ei, cu mijloace proprii, ce nu se adreseaza exclusiv rationalului, ci integral persoanei. Nu este cazul sa ne oprim aici asupra celor doua preocupari. Insa nici nu putem evita sa mentionam, oricat de succint, ca un artist este un creator si ca, in aceasta calitate, el e cel mai constant credincios, deoarece continua opera Facerii, alaturi de Dumnezeu Creatorul, imbogatind Lucrarea Inceputului a toate. Creatia artistului constituie calea Mantuirii sale personale si, nu arareori, o treapta esentiala in orientarea spre Mantuire a semenului sau. Cand este vorba despre arta sacra, cum am mai spus-o mai sus, opera artistului participa la Mantuirea omenirii alaturi de lucrarea liturghisitorului.

Revenind la personajul acestei carti, sculptor prin chemare si formare, este de scos in evidenta ca, dimpreuna cu credinta sa, cu speranta sa, cu increderea sa in Dumnezeu, in caracterul semenilor si al sau propriu, iubirea pentru creatia artistica l-a ajutat sa nu se prabuseasca. De dragul acesteia, el a facut jertfe mari si a trecut prin riscuri nu mai putin impresionante. Arta lui e un fir rosu ce-i strabate intreaga existenta si trebuie sa dea de gandit acelora care, din comoditate sau din orgoliu, raman insensibili la Frumos. Sa nu uitam ca frumosul reprezinta unul dintre chipurile lui Dumnezeu.

*

Cele ce urmeaza a fi supuse lecturii cititorului nu sunt scrise in spiritul crutarii simtamintelor sale, nici a bunei sale cresteri, nici a decentei sale. Infatisam in urmatoarele pagini cruzimea, minciuna, inumanul, in toata goliciunea lor, pana la strepezirea inimii si a cugetului, pana la inspaimantarea de omul care si-a imprumutat sufletul diavolului. Blestemele, injuraturile, loviturile, spurcarea a tot ce este firesc si plamada a lui Dumnezeu se succed intr-un ritm sufocant. O facem pentru ca savarsim un pacat impotriva Duhului Sfant atunci cand tainuim Adevarul si deoarece domnul Aurel Obreja si celelalte victime ale "reeducarilor", care n-au ridicat mana impotriva semenilor lor, constituie pilde de respectare a Cuvantului lui Dumnezeu.

Frica au cunoscut-o din plin si au dovedit ca omul curajos nu este acela care, intr-o clipa de uitare de sine, inchide ochii, isi vara barbia in piept si se arunca inainte. Omul curajos este acela care, constient ca moare de frica, nu renunta la omenie si la cerintele impuse conditiei de crestin, in pofida oricarei groaze.

Casa lacrimilor neplanse. Martor al acuzarii in procesul "reeducatorilor" , oricat de paradoxal ar parea - datorita simplitatii orale a expunerii, datorita materiei sale parca opusa culmilor gandirii teologice, datorita limbajului crud -, ramane o pledoarie esentiala a crestinismului. Ea reprezinta o contributie a Ortodoxiei Romane la inarmarea tuturor teologiilor lumii impotriva Satanei. Asta pentru ca nu exista cale de intelegere a lui Dumnezeu, cale de renuntare la sine pentru dragostea Lui, decat prin suferinta. Or, literaturii teologice ca atare ii lipsesc pana-n prezent astfel de marturii privitoare la suferinta pentru dreapta credinta in epoca noastra.

Nadajduiesc ca nici un preot, nici un crestin, din orice cult, nu va ramane impietrit in fata mesajului cristic pe care-l va descifra (si trebuie s-o faca singur) in cele ce urmeaza. Iar acela care va ramane impietrit, care nu-si va gasi, in sinea sa, resursele necesare unei reevaluari a atitudinii personale in raport cu invazia Raului, ca urmare a lecturii propuse de noi, este dator sa-si puna intrebarea elementara: "Cat timp voi mai sta in afara Crestinatatii? Cat timp Il voi mai lasa pe Hristos sa astepte la usa mea?".

Mihai Radulescu

AU PUS UN DETINUT SA MA BATA

Desi primavara, s-a reasezat ploaia rece. Respiri greu pe strada. Te simti strain.

Gazda mea, domnul Aurel Obreja, mi-a oferit sa stam de vorba in sufragerie, sa-mi cinsteasca prezenta. Am preferat bucataria, folosita, ca in majoritatea miniapartamentelor cladite de Stat, ca odaie de zi pentru familie si intimi. Sunt fumator si nu ma simt bine sa-mi las mirosul greu al tigarilor prin casele oamenilor. Cum am ales eu, ne putem afuma in voie unul pe celalalt. Nici amfitrionul meu nu s-ar simti la largul sau intr-o camera destinata mai mult oaspetilor decat pentru noi insine; si de cata libertate launtrica va avea nevoie ca sa-mi povesteasca cele ce a acceptat sa le aflu.

Este vorba despre "reeducarile" de la Gherla, destinate anihilarii morale, intelectuale si biologice a detinutilor politici, cu preponderenta a studentimii si elevilor, viitorul tarii. Ura cu care partidul numarand cateva sute de membri, aservit U.R.S.S.-ului, a decimat varfurile politice si ale cugetului romanesc a fost intrecuta doar de uluitoarea experimentare decisa in vederea modificarii genetice a generatiei careia ii revenea de drept sa duca democratia si

civilizatia natiei noastre spre implinire, dupa lapsusul a doua dictaturi. Vesnica obsesie a utopiei comuniste: crearea unui om nou!.

Cel care citeste aceste randuri, necunoscand nimic despre experimentul pomenit, va crede ca recurg la o metafora. Insa sunt departe de astfel de tentative stilistice. Nici vorba ca "reeducarea" tinerimii sa fi avut intelesul dulceag si plin de fagaduinte al termenului. A constituit cea mai neasteptata scornire a unor minti in care nebunia n-a fost detectata la timp - ca in atatea alte cazuri dezastruoase pentru istorie si indivizi -, o scornire ce intrece in practica si generalizarea obiectivelor crimele savarsite de doctorul Mengele.

Daca eu, care - vorba aceea, tot am fost inchis cativa ani - stiu atat de putine despre acest cuib de vipere rascolit de furca Securitatii si aruncat in mijlocul detinutilor politici nevarstnici, anume adunati pentru a fi dati prada reptilelor intoxicate cu propriul lor venin, ma refer la grupul "reeducatorilor" adunati in jurul lui Eugen Turcanu, cum se va descurca cititorul in hatisurile malcoase ale descompunerii de viu pe unde urmeaza sa-l port? Cum va sti el aprecia marturia fara precedent in istoria "reeducarilor" adusa de barbatul oaches, slab, iute, dar potolit cu chibzuinta, care mi-a deschis cu seninatate usa casei sale?

Intr-adevar, paginile ce urmeaza reprezinta cea dintai scriere despre "reeducarile" de la Gherla. Ele mai constituie si prima editare in volum a marturisirilor unei victime a "reeducarilor" de oriunde. Desi niciodata spovedit de-a dreptul, ele mai sunt si destainuirea ocolita a felului in care dezlantuirile ateismului bestial *au intentionat sa-l ucida pe Dumnezeu* intr-un crestin anume din cati au fost sortiti sa sufere aceasta fara-de-lege.

Ne vom stradui, scriitor si cititor, sa inaintam pe pipaitelea in acest tunel al ororilor respinse de ratiune si de bunul simt, neslabind stransoarea mainilor inclestate cu care ne prindem unul de celalalt, pasind cu rabdare pe urmele lui Aurel Obreja, in cadenta in care lui insusi i s-a revelat angoasa, curmata brusc de caderea in prapastie ce a insemnat aducerea sa fata-n fata cu "reeducatorii" nu la Pitesti, ci la Gherla, unde s-au mutat si s-au extins "laboratoarele" in care se incerca preschimbarea omului vechi in "omul vremurilor noi". Iar pana atunci, nu vom dezvalui din acele fapte abominabile decat strictul necesar intelegerii acestei inaintari in necunoscut.

Va sa zica, in lipsa sobei, buna sa-ti depeni in fata ei mizeriile trecute, sedem pe taburete albe, langa flacaruia aragazului, si pandim umflarea cafelei din ibric.

Barbatul din fata mea vorbeste si nimic nu-l opreste. Plin de bunavointa in a-si impartasi tineretea.

15 iunie 1948. L-au arestat din ultima clasa a Liceului Industrial nr. 1, de pe strada Polizu. Studia sculptura. L-au dus la Ministerul de Interne - viitorul C.C. al P.C.R. Intr-un birou, il asteptau doi indivizi.

- Ma cunosti?

Cel care vorbise era tanar, cu mustata neagra, parul corbiu. Increzut foarte, mandru:

- Sunt generalul Nicolski si o sa mai stam de vorba si alta data. Colegul - il arata - e colonelul Dulgheru.

Elevul isi muta privirile spre acela: vanjos, blond, tot evreu.

Primul continua:

- N-o sa facem greseala burgheziei sa va bagam in inchisoare, ca acolo sa va-ndoctrinati si mai bine. O sa va tinem intr-un lagar de reeducare. In maximum un an de zile, va punem pe toti in libertate si va dam posibilitatea sa va terminati studiile.

Vorbea cu un puternic accent strain. Si parca musca din cuvinte.

Colonelul tacea respectuos.

Noul venit se infipse, neastamparat:

- De ce nu m-ati lasat sa-mi termin Diploma acum?

- Nu mai conteaza Diploma, bacalaureatul nu conteaza. O sa va dam posibilitatea sa le ispraviti. In ancheta - trecu la alta idee -, o sa ne purtam frumos cu voi. Sefii vostri sunt toti arestati. N-are nici un rost sa faceti pe eroii si sa nu dati declaratii, pentru ca noi cunoastem toata activitatea voastra.

Conducatorul grupului, un bucovinean orfan de tata, fusese arestat cu o luna in urma. Se numea Emil Tcaciuc si era student la Politehnica, in anul al treilea. Se raspandise zvonul ca sarise pe fereastra de la etaj, din aceeasi cladire unde se afla acum Aurel. "Ce sa se fi intamplat?" - se intreba acesta. "L-au batut pana ce n-a mai putut suporta si s-a sinucis? Sau l-au omorat ei si l-au aruncat peste pervaz?"

Il auzi pe general rostind, pe un ton impersonal:

- N-o sa va batem. O sa ne purtam frumos, civilizat. De altfel, o sa vedeti singuri. O sa stau de vorba cu tine.

Mi se nazare-n minte ziua cand domnul acesta surazator, care-mi povesteste, s-a apropiat de mine, in penumbra unui coridor al Primariei Capitalei. Stateam la coada sa depunem dosarele pentru dobandirea acelor banuti de nimica ce s-a hotarat sa ne fie atribuiti pentru fiece an de detentie lasat in urma. Odata ajuns langa mine, incepu sa-mi incredinteze umilirile indurate in "reeducari". N-am crezut niciodata ca cineva imi va acorda atata credit moral. "Reeducarile" au constituit tot ce a putut patimi mai grav si mai trist un detinut politic in tara noastra. Astfel de injosiri si deznadejdi nu se scot la iveala cu una, cu doua. Iar acele "reeducari" au fost inspirate, dirijate, supravegheate, urmarite de insusi generalul Nicolski, acela intalnit de gazda mea chiar inainte de incarcerare. De aceea a insistat domnul Obreja sa apucam firul relatarilor anume de la arestarea domniei sale. Aceasta discutie cu generalul avea o mare importanta pentru intelegerea intregului.

Aurel Obreja, in ziua arestarii sale, habar n-avea ca un an si cateva luni mai tarziu urmau sa se declanseze "reeducarile" la penitenciarul din Pitesti. Cu atat mai putin, ca avea sa sune candva ceasul ca el insusi sa fie chemat in iadul lor. In nici un caz nu putea avea cunostinta ca individul infumurat care i se adresa reprezenta viitorul stapan nevazut al acelui infern.

In schimb, omul cu care se confrunta se poate sa fi cugetat de pe atunci la toate acestea. Pana si la pozitia de victima a lui Obreja, de mai tarziu, in "reeducari". De pe atunci, cand ii fagaduia o ancheta fara lovituri, e posibil ca generalul sa fi prevazut cate lovituri si cate altele i se vor cuveni neinsemnatului elev dinaintea sa in cursul "reeducarilor".

Este cu putinta ca lucrurile sa fi stat asa. Ca Boris Grünberg, alias Nicolski, fostul spion sovietic, iar in momentul surprins de domnul Obreja - general al Securitatii romane, sa fi imaginat turmele tarcate ale detinutilor nostri, inghesuindu-se in patru labe, sa fie metamorfozate in roboti de catre satrapii sai personali, desi am mari indoieli in privinta aceasta. Dubiile imi sunt motivate de constatarea prostiei numitului, atunci cand respingea camera de luat vederi a televiziunii si-si refuza ospitalitatea aducatoarei de lumina Lucia

Hossu-Longin, autoarea a numeroase filme-document privitoare la diverse locuri de detentie. Desi a ni-l inchipui pe eroul nostru ca pe un mare strateg al genocidului constituie si un subiect gras, ispititor, de roman, sunt dator sa renunt la aceasta varianta si sa ma reintorc alaturi de domnul Obreja, incaput intre timp pe mainile unui anchetator inalt si chel.

Acesta nu asistase la convorbirea mentionata, dar esenta ei ii fusese comunicata, o deducea anchetatul din manierele alese cu care-l trata. Se vedea ca nu-l mintea cand afirma a fi procuror. Era un domn de formatie veche. Unul dintre nu rarii juristi functionari ai Sigurantei de odinioara si lefegii ai Politiei acelorasi timpuri; ei acceptasera sa devina colaborationisti. Au tot "colaborat", pana le-a batut si lor ceasul de au coborat in beciuri, mai rar cu condamnari mici si mai des cu M.S.V. (munca silnica pe viata). Spuneam, asadar, ca parca ar fi purtat manusi.

Se straduia sa-l convinga pe elev ca acesta n-avea nici o vina, baiat saracan cum era, de prin Muntii Neamtului. Sefii, zicea, se folosisera de el, sa-si faca platforma politica in Occident, insinua.

Cu astfel de povesti voia sa-i castige increderea, sa-l cumpere pentru a obtine declaratii impotriva superiorilor tanarului, intentiona a-l amagi asupra unei presupuse clemente in privinta lui; pe romaneste: il imbrobodea.

- Ancheta merge destul de bine, fara prea multe batai, asa, pana-ntr-o zi, cand ma scot noaptea.

Chemarea caraliului dupa ora stingerii, pentru a te conduce in fata anchetatorului, vestea de obicei tortura, bataia "organizata", surpriza care sa te dea gata. Brutalitatea cea fara margine inflorea numai dupa apusul soarelui.

- In birou - procurorul, acest anchetator; iar langa el - un coleg de-al meu de la liceu, chiar de la sectia de sculptura. Mai mic cu un an ca mine. Fiu de taran de la Otopeni, de chiabur. Frumusel. Cu multe calitati. Inteligent. Si mai ales canta frumos.

Si el "colaborationist". La alt nivel. Momit cu: "Zi ca Obreja-i vinovat si-ti dau drumu'".

- Ajuns inauntru, dau buna seara. Mateescu era in dreptul anchetatorului. Langa el. Anchetatorul nu-mi raspunde la salut. Ochii injectati, ca la un lup turbat. Zice: "Mateescu, asta e?" - "Da, domnule anchetator." - "Obreja, il cunosti?" - "Da, il cunosc", ii spun eu.

Mai schimba ei intre ei cateva politeturi si deodata anchetatorul ii aminteste colegului de la Sculptura:

- "Mateescu, stii ce ai de facut". Se scoala de acolo. Nu mi-am inchipuit nici o clipa ce ganduri avea. Si vine la mine. Ma prinde de gulerul camasii. "Ba, ai de gand sa-i spui pe toti cei din grup - zice -, de la toate liceele din Bucuresti?! Ca tu-i cunosti pe toti." Asta era condamnare la moarte. Insemna sa te bata pana-i spui pe toti. Si zic: "Domnule anchetator, el ma ancheteaza sau dumneavoastra?" Acela repeta: "Mateescu, stii ce ai de facut". Si, cand imi da o palma, am ramas traznit. Zic: "De aia va face lumea 'bestii rosii' pe la cozi. Si spune ca omorati oamenii-n anchete. Pentru ca procedati in felul acesta!" El, din nou: "Mateescu, stii ce ai de facut" Si-mi mai da o palma. Cand am vazut asa, fulger mi-a trecut prin minte: "Ce fac?!" Si am pus mana pe scaunul meu, era unul din teava, si, cand l-am ridicat sa lovesc, Mateescu a fugit. S-a bagat sub birou. Iar anchetatorul - era un tip solid - a sarit si mi-a dat doi pumni de am fost jos. A batut din palme. Au venit doi gealati de afara, care erau pregatiti. M-au legat la maini si la picioare. M-au pus pe o ranga, pe birou si pe un scaun. Anchetatorul a dat ordin unui gealat sa ma loveasca la talpi. Sigur ca-s dureroase loviturile la talpi, insa cele mai dureroase erau atunci cand te izbea peste calcaie. Durerea si lovitura se transmiteau prin

sira spinarii pana la creieri. Aveam impresia ca-mi cadea capul jos, cand primeam cate una acolo. Si ma gandeam: "Domnule, o sa ma loveasca de cate ori? Probabil un numar de lovituri si o sa lesin. Pe urma, sa ma tot bata, pana or sa ma omoare". Dar n-a fost asa. N-am lesinat. Am rezistat. Insa simteam ca nu mai puteam. Am spus: "Domnule anchetator, in fond, ce vreti dumneavoastra?" Zice: "Ni-i spui pe toti, de la toate liceele, care au facut parte din grupul vostru".

A-l intreba asupra temei discutiei insemna un mijloc de a mai respira nitel. Aflarea a ce-l interesa pe procuror ii oferea baiatului sansa altei prelungiri a pauzei. Afirma ca nu se putea concentra asa, cu capul spanzurat si cu labele-n sus, ceea ce nu era chiar un neadevar. Asta o pricepu si seful "operatiilor". Porunci dezlegarea lui. Incerca Obreja un alt tertip dupa ce, pus pe talpi, se prabusi si fura datori sa-l cocoate pe scaun: sa obtina amanarea declaratiei pe a doua zi. Se amesteca celalalt scolar: "Nu mai declara!" Anchetatorul ii dadu dreptate. I se adusera hartie, calimara, toc si i se dadu si soldat cu pistol automat. Cei doi se dusera la culcare.

- "Ce fac?!" Zic: "Inventez nume, ca altceva n-am ce sa fac". Si, de fiecare liceu, am dat cate patru-cinci nume. Am scris. Dar, ca sa le tin minte, trebuia sa le repet sau sa mi le notez pe o foita, ca-mi dadeam seama ca a doua zi o sa-ntrebe, in ordine de ele. Si atunci, cu tocul pe unghii, am scris foarte mic numele nascocite pentru fiecare dintre aceste licee.

Profesorul din mine este umilit. Toti cei de teapa mea luptam cat putem impotriva mijloacelor folosite pentru a se copia la teze. Am vrea sa dezradacinam obiceiul din lumea elevilor. Ii jignim pe practicantii lui; ii acuzam de furt; ii pedepsim grav; ne desprindem sufleteste de ei. Daca cel din fata mea nu avea oarecare exercitiu in domeniu, ar fi fost pierdut. Sistemele copiatului i-au venit in ajutor. Tertipurile scolarului i-au oferit sansa sa ocoleasca o criza morala. Dupa modelul intregii existente, aveau si ele doua fete, erau dihotomice-antonimice: privite dintr-o directie erau blamabile; dintr-alta, vrednice de lauda.

Naratorul face o pauza. Intentia ei este sa scoata in evidenta ceea ce urmeaza.

- Sa fi fost trei noaptea cand m-au condus in celula. Atunci mi-am amintit despre cele ce spusese Nicolski. Si cred ca prima "reeducare" a inceput cu mine. Adica: au pus un detinut sa ma bata. Si ma gandeam cum avea sa arate acea "reeducare" la inchisoarea-lagar unde urma sa ne duca pe noi, tinerii.

Principiile programului pedagogic al lui Makarenko intrau in actiune, e drept. Sa fie vorba despre "reeducare" cu adevarat, asa cum crede personajul acestei sumbre drame, care se afla abia la prologul ei? Ne permitem sa acordam intamplarii o alta culoare. Bataia detinutului de catre detinut, la porunca anchetatorului, e una; dupa cum explica singur Aurel Obreja, aceasta a suferit-o. In schimb, mutatia psihicului uman, ca urmare a torturilor sistematice, a degradarii, in sensul crearii unor denuntatori si a unor noi calai, reprezinta altceva. Or, acesta a fost obiectivul "reeducarilor"; elevul le va cunoaste bine si le va invinge, izbutind sa scape din ele fara a fi batut, la randul sau, alte victime. Le va cunoaste pana ce, finalmente, va deveni martor al acuzarii in procesul "reeducatorilor".

Iar calea catre aceasta dezumanizare trecea prin *uciderea lui Dumnezeu* in sufletul celui torturat. Aceasta crima maxima nu s-a putut savarsi in inima sa.

Era lucru de la sine inteles ca cel cu care te aflai confruntat, cu prilejul acestui tip special de ancheta abia descris, daca pactizase cu Puterea, sa te acuze si sa te insulte de pe pozitiile U.T.C.-ului si ale partidului. Mi s-a intamplat si mie s-o traiesc. Faptul ca anchetatorul i-a ordonat colegului domnului Obreja, dupa ce-l instruise anterior in acest sens, sa-l loveasca - e adevarat - apropie scena de "reeducare". Dar cati pasi mai sunt de strabatut pana la

monstruoasa incercare de distrugere a ratiunii si de strambare a afectelor, deformare tintindu-se sa fie permanentizata!

De altfel, tocmai "reeducarea", asa cum urma sa aiba loc in lagar, va infirma aceasta presupunere a domniei sale. Ceea ce nu inseamna ca scena nu putea avea si un rol experimental. Dupa cum banuieste actorul ei, este posibil ca Securitatea sa fi dorit a verifica ce aduce in plus la umilirea victimei faptul ca bataia ii era aplicata de catre un apropiat al sau, un fost prieten, coleg, ca acesta profita de eventualele secrete incredintate lui sau deduse din imprejurari in care cei doi facusera front comun, profita de ele pentru a smulge marturisiri care sa conduca la arestarea altor prieteni sau colegi. Socul psihologic interesa mai mult decat violentele fizice la care ar fi fost supus anchetatul de catre dusmanii sai in uniforma M.A.I. Socul psihologic avea sa prabuseasca definitiv omul tradat? Exemplul dat lui de tradator urma sa fie stimulator si sa-l incurajeze la a trece la randul sau de partea calailor? Va aduce acel soc o decadere atat de mare, incat victima insasi sa fie manipulata, cum era cazul acelui Mateescu?

Se prea poate ca Aurel Obreja sa fi fost examinat din dorinta de a se cunoaste raspunsul la atari intrebari, atunci cand il palmuia fostul coleg. Probabil ca nici el, nici eu nu vom cunoaste niciodata de ce, din ideea cui si cu ce scop s-a actionat astfel.

Ploaia s-a intetit. E aproape potop. Firul de foc s-a micsorat. Iesind, ma voi simti si mai strain pe strazi.

NISTE TANCI, INCEPAND DE LA DOISPREZECE ANI

Cand am sosit la domnul Obreja, ne-am ghemuit pe taburete in bucatarie. Una dintre mese constituie atelierul sculptorului in lemn: dalti de toate dimensiunile, burghie, rindea, aschii, talas, pulbere. Nici un fir pe jos.

Curatenia imprejurul locului de munca este cartea de vizita a sufletului. Spiritul dezordonat, indisciplinat nu suporta regula traiului civilizat. Austeritatea ordinii il sufoca. Ceea ce pare la individ inventivitate creatoare, rapire a fanteziei, cand acestea incalca regulile - fie si validate doar personal - sunt numai fierbet si bulbuci ai unui vulcan noroios, dovezile unei minti ce nu si-a devenit inca stapana sau si-a pierdut autoritatea asupra ei insesi. Imaginatia autentica se pleaca in chingile vointei si asculta de porunca "vizitiului". Intr-aceasta sta deosebirea dintre creatia aproape de dincolo de lume a lui Johann-Sebastian Bach si racnetele sincopate fara noima, emise de multe curente ale muzicii usoare contemporane. Socul adus de moartea unei fiinte dragi, insingurarea prea indelungata clatina uneori ratiunea, fara a o tulbura pe de-a intregul. Multe femei varstnice sau mai putin, multi barbati, vaduvite, vaduviti, am intalnit, a caror locuinta delasata s-a preschimbat intr-un depozit de inutilitati, acoperit de praf, ros de gandaci, duhnitor, acceptat de ele, de ei, ca atare, deoarece se armoniza cu putrefactia treptata a propriei existente, devenita povara fara rost.

Ori de cite ori mi se deschide usa unei case necunoscute, ma bucur sa citesc mai intai caracterul stapanului ei din atari semne exterioare, in aparenta marunte, pentru ca ulterior conversatia sa-mi confirme diagnosticul.

Pe parcursul acestor prime douazeci de minute, cat am vegheat impreuna ibricul cu cafea turceasca, operatie ce apropie oamenii de fata, ii leaga intr-un duh al discutiei slobode, nu prea concentrata, insasi flacara sprintara binedispunand si imprumutandu-si firea jucausa, s-au recitat epigrame de Pastorel Teodoreanu, s-au repetat cuvinte amuzante ale unor figuri culturale si politice mai mult sau mai putin celebre. La capatul inspumat al glumelor, eram naucit. Dupa ce ai trecut prin ororile "reeducarilor", este cu putinta sa te mai distrezi cu aceste

nevinovate scantei ale unei inteligente apuse pentru noi, romanii cei iesiti din comunism cu inima bolnava? - ma intrebam.

Sorbindu-ne pana la zat licoarea neagra, cu banuti de sclipet si aburinda, gazda m-a invitat "sa lucram" in sufragerie. Patrunderea in aceasta incapere a fost o revelatie: un taram despre care ne-a soptit, in *O mie si una de nopti* , Seherezada. Fiecare mobila are cel putin una dintre fete incrustata de muscatura facatoare de minuni a cutitului. Sunt inconjurat de milioane de flori de la care nu mai astept decat sa exale miresme. Lampa de lemn atarna de tavanul scund, masiv candelabru plin de mistere. Candele cioplite dorm, culcate intr-o rana, in vitrina, pe bufet. Troite fara numar le reiau, in dimensiuni reduse, pe acelea inaltate de neamul nostru la rascrucile timpurilor. Chipurile lui Hristos; al Maicii cu Pruncul; dar si siluete umane; cate si mai cate marturisesc despre arta aceluia intronat aici, in "imparatia" sa: modestul Aurel Obreja. Un salas mai mult decat ortodox: o varianta de biserica bizantina.

Nu. Nu voi putea lucra in aceasta camera. Avem de aspirat miasme, de contemplat, indurerati, scursorile vietii pamantesti. Trebuie sa evocam temnitele Romaniei Rosii. N-o poti face intr-un Muzeu.

- Va rog sa revenim dincolo, repet in cateva randuri, zguduit de saltul din iadul pentru care eram pregatit in acest rai al visarii.

Incepe:

- S-a terminat ancheta. In sfarsit, am fost dus la Jilava, "in depozit". Inainte de proces, am fost chemat din nou si intrebat daca numele date de mine erau adevarate - probabil s-au dus sa cerceteze, sa verifice, sa-i caute pe baietii aceia. "Mai Obreja, n-ai fost sincer cu noi." - "Pai, de ce n-am fost sincer?" - "Numele astea nu le-am gasit la liceele la care ne-ai trimis tu." - "Domnule anchetator, v-am spus: noi, activand sub comunisti, trebuia sa ne luam la randul nostru niste masuri de aparare. Toti am avut nume fictive. De exemplu, eu, asa cum am declarat la inceput, nu ma numeam Obreja; ma numeam Gorun. Asta a fost numele meu conspirativ." Si zic: "Probabil ca si cei pe care i-am cunoscut intr-o seara la Sosea au avut toti acelasi fel de nume". Si datorita faptului ca am declarat-o despre mine mai inainte, am fost salvat de la batai in continuare.

Nu stia ce-l astepta dupa cotul drumului apucat.

Judecat la 9 februarie 1949, a primit condamnarea de cincisprezece ani.

Au fost inghesuiti la Jilava, intr-o singura incapere, doua-trei sute de studenti si elevi din toata tara. Nu peste mult, cei dintai au pornit-o spre Pitesti. Ignorau ca li se prescrisese soarta de cobai, in cadrul unei actiuni de amploare ce va fi ulterior socotita "crima impotriva umanitatii". Elevii au fost expediati la Targsor, inchisoare impartita in doua sectii: una aspra, destinata fostilor S.S.-isti, adica agenti ai Sigurantei Statului; cealalta cu multa libertate de miscare, pentru elevi. Au gasit acolo vreo suta, o suta cincizeci ramasi condamnati inca din timpul lui Antonescu, unii chiar din '42, cum era "grupul Turtureanu", mostenire comoda pentru noii diriguitori ai obstii nationale: nu trebuiau rejudecati; aveau condamnari la peste douazeci de ani. Iar pana la amnistia generala a detinutilor politici, din '64, alti ani de condamnare se vor insuma celor inscrisi in prima sentinta.

- Unii dintre baieti lucrau la atelier. Eu n-am vrut. Producea tesatorie. Avea loc, in sfarsit, un fel de "reeducare". Imi ramasesera in minte cele spuse de Nicolski: "lagar de reeducare".

- Ce intelegeti prin formularea: "un fel de reeducare"?

- Adica ne puneau la dispozitie carti de doctrina marxista. Din cand in cand, ni se citea ziarul - articolele care-i interesau pe ei. Si ni se faceau promisiuni ca, daca ne "reeducam", cu alte cuvinte daca citeam, daca ne indoctrinam, urma sa fim pusi in libertate.

Pentru prima oara este pomenit numele lagarului de la Targsor printre locurile de detentie unde s-au experimentat "reeducarile". Consemnez in memorie sa cercetez candva aceasta "istorie" locala mai amanuntit.

Cititorii pot sa nu mai aiba complexul culpabilizarii trezit de compararea propriei lor vietuiri tihnite din libertate cu situatia tineretului scolar din acel lagar special. Si ei, pana mai an, au fost supusi aceluiasi proces de "reeducare". Poate chiar mai rigorist. Lectura cu glas tare a articolului de fond din *Scanteia* era o obligatie zilnica sub dictatura lui Dej, in toate institutiile patriei. La fel lectura "clasicilor marxism-leninismului", a *Micii autobiografii a lui Iosif Visarionovici Stalin* (sau era o biografie?), a *Istoriei scurte a Partidului Comunist (bolsevic) al Uniunii Sovietice.* Erai obligat sa le conspectezi pe toate, ca si puzderie de declaratii, discursuri, documente de partid etc.; caietele iti erau verificate; continutul lor - seminarizat saptamanal de catre un activist semialfabetizat numit lector politic. Mai erau cursurile de limba rusa, cele de economie politica, cele de marxism.

Un popor aflat in plina stralucire culturala, care daruise Europei importante personalitati in domenii variate de creatie, era supus "reeducarii" de catre niste insi care, pentru moment, ar fi fost buni a fi trimisi sa invete carte. Dar oamenii se supuneau cerintelor: aveau copii de hranit, parinti batrani de ingrijit. Li se ocupau toate odaile apartamentelor, minus una, unde erau inghesuiti cu intreaga familie, cand nu erau zvarliti afara si din aceea. Se temeau sa nu-si piarda dreptul la cartela de alimente si la aceea de imbracaminte, cati se bucurau de ele. Se temeau sa nu se pomeneasca fara slujba, peste noapte. Si, mai presus de orice, se temeau sa nu ia calea inchisorilor, acuzati de "uneltire" - ceea ce, pentru experienta comuna, avea intelesul ca te-ai plans unui prieten, unei rude chiar, ca ti-era greu, ca nu mai puteai, ca fusese mai bine inainte.

- Era un director, Spirea Dumitrescu, fost ofiter, destul de cumsecade. Niste gardieni foarte de treaba. Cand am vizitat Targsorul - dupa Revulutie -, ne-am dus si la mormantul lui Mos Dumitrache si al primului gardian Vitelu, unde am aprins lumanari pentru ca s-au purtat foarte frumos cu noi. A durat, acest regim destul de dulce - adica toata ziua eram liberi prin curte -, pana a sosit, in vara lui '49, un grup mare de elevi, o suta - o suta si ceva, de la Suceava. Astia erau deja "reeducati": cu cantece, cu sedinte, cu carti, cu turnatorie.

Se intelege: cantece de slavire a ordinii noi, sedinte de critica si autocritica si de luari de angajamente, carti de popularizare marxiste si denuntul tuturor impotriva tuturor. Generatiile depasind astazi cincizeci de ani ne amintim prea bine sistemul. Ne innebunea, cu mic, cu mare. Probabil ca violenta acestui tip de antipedagogie lua alte proportii in lagarul de la Targsor decat in libertate. Iar ceea ce era dezgustator pentru clientii ceva mai vechi ai lui era spectacolul degringolarii morale a unora ce se presupunea ca aveau un ideal, acceptarea fatarnic entuziasta a doctrinei impotriva careia se ridicasera, adoptarea mastii, dar si a comportamentului adecvat ei - acela de a te face lup pentru fratii tai.

Aurel Obreja, printre altii - tot soseau transporturi noi de elevi de pe intreg cuprinsul tarii -, s-a antrenat la unificarea tuturor "nereeducatilor", pentru a se face fata invaziei minciunii.

Iata unde incep sa se distinga personalitatile oamenilor "de afara" de acelea ale unora dintre detinutii politici. Deosebirea sta intr-o constiinta mai vie, la cei din urma, a demnitatii personale, a dreptului tocmai la libertatea de constiinta, a pericolului de a se lasa manati de spiritul de turma, a dispretului fata de oportunism. Desigur, astfel de calitati nu pot fi generalizate asupra tuturor detinutilor politici, cu atat mai mult cu cat, dupa cum se stie, destul de putin numerosi dintre acestia reprezentau cu adevarat niste luptatori cu convingeri

social-politice clare, cei mai multi fiind victime ale denunturilor mai mult sau mai putin anonime savarsite de bolnavii mintali ce abundau in epoca si de arivistii de toata teapa si din toate straturile.

- Deci ei veneau "reeducati" de la Suceava?.

- De la Suceava, de Turcanu. Acolo incercase Bogdanovici mai intai o "reeducare" tot in stil Targsor; ne facem ca ne "reeducam" si ramanem aceiasi.

Acest principiu al supravietuirii urma sa triumfe pretutindeni in tarile din Rasarit si el ne-a facut cunoscuti si de hazul omenirii: noi ne facem ca muncim, ei se fac ca ne platesc.

- Or, Turcanu n-a acceptat aceasta forma de "reeducare". Lucrurile erau aranjate dinainte. Indiferent daca ar fi fost in frunte Turcanu sau altul, "reeducarea" tot cu batai, teroare si omoruri ar fi fost dusa. Pana in toamna, s-a mers asa. La sfarsitul verii, un lot de elevi am fost izolati si bagati in sectia politistilor, intr-o camera destul de mizerabila.

Dupa vreo luna de izolare, sosi o inspectie trimeasa de Ministerul de Interne. In fruntea ei se aflau ofiterii superiori Sipeanu si Dulgheru. Li s-a oferit condamnatilor sa-si redobandeasca statutul anterior, daca primeau "reeducarea". Cum ei au refuzat, li s-a promis sa fie scosi la aer liber, cu conditia sa nu-i influenteze pe aceia care "se reeducau". De data aceasta, majoritatea primi targul. Ramasesera trei pe pozitia adoptata.

- Zice: "Ei, Obreja, vrei?" - "Nu vreau sa ies", le spun. Au ramas trazniti. "Pai, de ce?" Zic: "Pentru ca dumneavoastra o sa-i credeti pe cei care-si fac reeducarea, cand o sa ne toarne cu tot felul de neadevaruri, n-o sa ne credeti pe noi. Aia au interesul sa va minta; si-n maximum doua saptamani, noi ne trezim din nou bagati la izolare. Asa ca nu ne mai deranjam. Ramanem pe loc".

La insistentele ofiterului de cariera, directorul cel cumsecade, ii veni o idee, singurul of ce-l durea cu adevarat:

- Zic: "Domnule director, ies cu o singura conditie - daca-mi dati o camera sa-mi fac un atelier de sculptura!"

Acesta era "criminalul"! Tanarul suferea ca nu se putea dedica mai departe creatiei; cu smecherie inocenta, stia profita de ceea ce traise mai greu in viata de pana atunci, pentru a dobandi un drept natural, lipsit de orice legatura cu politica, dreptul de a ramane. artist!

Atelierul s-a deschis. Suplimentar, i s-a adus o caruta de pamant lutos, ipsos. Si-a confectionat singur uneltele. A primit comenzi pentru busturile "marilor dascali ai proletariatului". Calitatea acestora, dupa finisare, i-a inlesnit dobandirea unora mai "serioase": busturile comandantului si ale gardienilor - mai dupa fotografii, mai cu cate o sedinta de pozare. Cu prilejul lor, schimba cate o vorba cu comandantul care i se adresa parinteste: "Domnule director, dumneavoastra ne-ati luat de copii. Trebuie sa fiti convinsi, desi cei mai multi de aicea sunt niste tanci, incepand de la doisprezece ani - ca Ladea si altii de prin Maramures, ca Puscas, doctorul care a ajuns o celebritate mai tarziu -, trebuie sa fiti convins ca acesti copii stiu bine ce au de facut in viata. Noi nu acceptam reeducarea. N-am furat, n-am talharit. Pentru ce sa ne reeducam?"

- Acest atelier a avut o mare importanta pentru toti elevii care au refuzat "reeducarea" - imi explica gazda mea. In el ne intalneam, discutam atitudinile de luat impotriva "reeducatilor". Veneau si o mare parte dintre gardienii de paza. Isi cereau voie de la director si soseau sa ne viziteze. Aveam o multime de lucrari.

Ce luminos final de capitol! Desigur ca iubitorii aceia de sculpturi se simteau, in fosta baie devenita studio de creatie, asa cum m-am simtit eu insumi in sufrageria amfitrionului meu: martori ai minunii.

MIRCEA VULCANESCU MI-A FACUT IMPRESIA UNUI SCHELET DE BISERICA ARSA

In nici una dintre relatarile publicate privitor la "reeducarile" de la Pitesti, Gherla etc., nu am intalnit marturii directe care sa dezvaluie nasterea "zambitoare" - e un fel de a vorbi - a celui mai cumplit fenomen din intreaga istorie a Romaniei. Domnul Aurel Obreja aduce o astfel de dovada, din care se deduce ca "reeducarea" ar fi putut fi directionata altfel, daca cei care o dirijau nu se indaratniceau s-o conduca neabatut spre a o transforma intr-o macelarire sistematica a detinutilor tineri. (E o impietate sa se creada ca n-au suferit in focurile ei si adulti intre doua varste, ca si batrani, dupa cum vom vedea mai tarziu, cu ajutorul aceluiasi martor.)

Argumentul pe care ma intemeiez, cand afirm aspectul omenos al acelei etape, este legat de faptul ca, in atelierul de sculptura improvizat in lagarul de la Targsor - un centru de opozitie la "reeducari", condus de cinci tineri, printre care si vorbitorul -, in acel atelier, cu ingaduinta si cu ajutorul comandantului, ofiter de formatie veche, s-au nascut si niste basoreliefuri reprezentand ocnasi inlantuiti.

Sub masa din fata mea - masa de lucru actuala -, imi atrage privirile un butuc crapat pe jumatate, invalatucit de penumbra. Tot ascultand cuvintele rostite de gazda, ochii imi fug mereu intr-acolo, pupilele mi se incordeaza: rezida forta multa in acea bucata de lemn, o forta magnetica ce nu-mi da pace.

De cand ma stiu, am fost frate bun cu copacii. Daca nu ma nasteam om, mi-as fi dorit sa fiu pom. Cu atat mai mult, in calitatea mea de amator de Frumos, carnea copacului sculptata isi transmite vibratia in propriu-mi trup, care preia pe data ondulatiile, concavitatile si convexitatile imaginilor daltuite in ea si devine el insusi sculptat cu fiinte sau peisaje ce-mi prefac corpul in multime si-n spatiu. De multe ori, a ma lasa sa lunec in acest vis al metamorfozei este un mijloc de contopire cu Existentul, de infrangere a limitelor individuale, de universalizare a persoanei. Aproape o traire mistica.

Dar domnul Aurel Obreja a sesizat framantarea mea pe taburet si i-a ghicit motivarea. Se ridica, se apleaca, inhata, inalta intre palme si depune inainte-mi, pe tablia altei mese, de care ma sprijin intr-un cot, obiectul ce ma intereseaza.

Sunt ca un copil caruia i se astampara curiozitatea. Freamat de o bucurie pe care socotesc ca este indecent s-o manifestez in casa lacrimilor neplanse, unde am fost primit prin fortarea propriei modestii a locatarului ei. Numai ca ma insel asupra trairilor barbatului de alaturi. El insusi, artist fiind, a ramas un copil care a trecut de maturitate (are saizeci si sase de ani si arata de cincizeci). El insusi resimte nevoia sa surprinda efectul muncii sale, al visarii lui "inlemnite", asupra acelora pentru care se daruieste. Ramane cu irisurile negre atintite asupra globilor mei oculari, sa-mi cantareasca impresia.

Ca nori apasatori, marunti, pietrosi, loviturile daltii apasa orizontul fortului Jilava, sculptat in fibra lemnoasa muschiuloasa din fata mea. Trei scene urcand anevoios din apele incremenite ale fostului trunchi cojit infatiseaza trei ipostaze ale camerei O, de la Sectia I, a condamnatilor la moarte.

La vremea sosirii la Jilava, despre care abia mi-a vorbit, stagiu premergand expedierii la Targsor, pe tanarul si proaspatul judecat l-a naucit viziunea puscariasilor agatati de gratiile

acelei incaperi, sa vada ce se petrecea in curtea subpamanteana, cate patru-cinci victime cu obrajii supti, livizi, napaditi de buruiana barbilor netesalate, ca de ierburi acvatice, chipuri disperate ale unor inalti ofiteri si ale unor politicieni, ceasul vietii carora era planuit sa se opreasca in curand.

Dintre acele figuri de neuitat, artistul a retinut, sub apasarea cutitului in masa lemnului, un tanar resemnat: sade cu mainile atarnate intre genunchii despartiti, legate intre ele de lanturi prinse cu catuse, dupa cum si gleznele ii sunt inlantuite. Sufocarea acestui interior unde un om isi asteapta sfarsitul are un mijloc de eliberare: cavoul se incheie, in partea superioara, in arcada. Aceasta boltire aminteste de boltile cerului; e drept ca evoca si destinul, deci *Fatum* - ul, de Neinlaturatul. Insa suntem urmasii Invatatorului, de la care am deprins Nadejdea si am aflat despre slobozia noastra. Aceasta stiinta dobandita de la Crestinism schimba ceva din tragicul impregnat in senzatia boltilor ceresti, la care a facut aluzie mana mesterului, le preschimba - acele bolti necrutatoare de piatra - intr-o aspiratie spre Inalt, o aspiratie ce forteaza Tariile pana le va perfora, ingaduind patrunderea Dincolo. Asadar, omul care supune lemnul cu fierul sau ascutit imi daruieste nu doar cutremurarea in fata mortii violente ce vine, ci si nadejdea.

- Voiam sa le scot din inchisoare, sa le trimit cu coletul acasa, imi explica domnul Obreja despre basoreliefurile cu ocnasi executate la Targsor. N-am reusit, desi directorul mi-a aprobat. Insa ne vine un "reeducator". Un batran, unul Antonescu, om simplist. Il duceau de nas "reeducatii". Cand discuta cu noi, era de acord cu noi. Cand discuta cu ei, cadea de acord cu ei. "Mos Antonescu" - ii spuneam. N-a stat prea mult acolo, ca izbutisem sa-l convingem sa fie impotriva "reeducarii".

Din alegerea acelui ins de catre cei de la centru reiese nesiguranta celor din Ministerul de Interne asupra caii de adoptat; ori lipsa unor angajati suficient de bestiali pentru a practica "reeducarile" sub forma lor de "solutie finala" - in sensul hitlerist -, asa cum urmau curand sa se manifeste; sau tatonarile, ezitarile cumsecadeniei romanilor educati inainte de instaurarea regimului comunist.

Treptele organizarii genocidului studentesc sunt detaliate de povestitor. Domnia sa nu constientizeaza insemnatatea si ineditul revelatiei din aceasta etapa a istorisirii. Ele sunt prezentate in aspectul lor de joaca aparenta. Dar, oricat de superficiala, aceasta "joaca" e tot "mai la obiect", se apropie tot mai tare de ceea ce se urmarea sa devina, de ceea ce ramanea necunoscut intregii Romanii, exceptand o banda de cativa indivizi din conducerea Securitatii, legati definitiv intre ei prin planurile crimei.

Cronica scrisa a "reeducarilor" e completata acum cu date ce le-au lipsit excelentului monograf Dumitru Bacu si inteligentei sensibile la psihologia raului, cum se impune aceea a lui Virgil Ierunca. Datele incluse in paginile cartii de fata sunt furnizate de catre un "reeducat" nereeducat si surprind, in cadrul Targsorului, preliminariile ce au precedat strigatul tragerii la sorti a vietii: "Jocurile sunt facute!", preliminarii realizate de numerosii "reeducati" de la Suceava, condusi de Stoian.

- La un moment dat, l-au schimbat pe "Mos Antonescu". Vine un tigan, Burada. Tanar, tiganul. A luat in primire. A vazut ce era de vazut pe acolo. Cand soseste la atelier si da de ce facusem, busturile "marilor invatatori", imi spune: " *Eu* te scot de la inchisoare! *Eu* ma duc la Ministerul de Interne si le zic ca dumneata trebuie sa iesi afara, sa lucrezi pentru popor si pentru clasa muncitoare!".

Unul dintre emisarii M.A.I. - "Mos Antonescu", dupa cum constatam - se lasa convins de dreptatea detinutilor. Al doilea - Burada - mai crede inca in dreptul sau la o gandire independenta si la a avea initiative. N-a batut ceasul cand romanii sa afle ca personalitatea umana a fost abolita printr-un decret nescris. Nu sunt constienti ca ei insisi, de fapt, au si

disparut din randurile umanitatii, ca ei insisi, din fapturi omenesti, au devenit rotite bune sa le-nvarteasca exclusiv sefii lor. Se lasa amagiti de aparenta inselatoare ca mai umbla pe doua picioare si ca mai au cap intre umeri. Nu va trece mult timp si li se va spulbera aceasta amagire a libertatii in curs de dezagregare.

Lui Burada i-au cazut ochii asupra basoreliefurilor.

Si privirile mele se indreapta, fara sa le mai pot tine locului, catre butuc. In imaginea centrala, sapata in relief, un barbat cu pometi lati, cu oasele fetei croite robust; sa tot aiba peste patruzeci de ani; gatul ii este inconjurat de gulerul pulovarului. Strange cu degetele puternice ale mainii stangi o vergea de fier orizontala. Celalalt pumn ii e crispat pe partea din colt a unei bare verticale. Pleoapele cazute i-ascund privirile fugite inlauntru. Acolo se desfasoara privelistile slobode dupa care tanjeste. Atitudinea personajului, care vrea cu orice pret sa vada, dramatizeaza aceasta strangere a pleoapelor si confera pret nespus viziunilor interioare pe care i le banuiesti.

Pe a treia fata a fractiunii cilindrice imperfecte, un batran, aidoma indaratul gratiilor, cu barba si mustati de Ion Creanga. Si-a supt buza inferioara, dus pe ganduri, sau i-a alunecat in sorbul gurii datorita faptului ca a ramas fara dinti in ancheta.

Lui Burada i-au cazut pupilele asupra basoreliefurilor. Elevul Obreja l-a pacalit: cica a imaginat inlantuirea ceferistilor din '33. In arta sunt posibile multe interpretari plauzibile. "Bravo, domnule Obreja, bravo!" - "Imi dati voie sa le scot de aici, sa-mi fie amintire din lagar?" - isi infirma singur minciuna initiala. "Cum nu?! Ai voie! Iar *eu* voi interveni sa te scot si pe dumneata de la inchisoare!"

Numai ca "reeducarea" celorlalti si-a implinit scopul pentru care a fost infaptuita. Demascarea aproapelui a intrat in actiune. Grupul lor s-a napustit asupra naivului Burada. I-a deschis ochii, l-a lamurit ca sculptorul refuza sa se "reeduce", deci era un "reactionar" periculos. Nega "spiritul progresist" al "reeducarilor".

Coletul visat n-a mai iesit niciodata pe portile lagarului. Denuntul si-a plinit menirea. Obreja a cazut printre cei izolati iarasi, acei cinci baieti denumiti pompos "comandatura de la Targsor impotriva reeducarilor", dimpreuna cu acolitii lor, ceea ce sculptorul prevazuse in discutia cu inspectorii M.A.I., precedand crearea atelierului, cand refuzase sa paraseasca "izolarea", intuind ca va fi rearuncat in ea de grupul de la Suceava si de noii "reeducati".

- Cu asentimentul "reeducatilor", douazeci si opt de elevi suntem trimisi, disciplinar, la Jilava.

Intervenind denuntul "omului nou", steril, bun de gura, distrugator de valori, Aurel Obreja a fost aruncat in canalul cu laturi al istoriei; nu i s-a dat nici o sansa de valorificare personala, dupa cum au fost frustrati si semenii sai de niste obiecte de arta ce le erau destinate. Dimpotriva, s-au facut inspaimantatoare tentative de distrugere a sa spirituala si biologica.

Rascrucea la care am intrerupt naratiunea este vrednica de toata atentia. Iata de ce: pedepsirea celor douazeci si opt are la origine acuzatia "reeducatilor", niste detinuti politici carora Ministerul de Interne le-a dat suficienta putere asupra colegilor de suferinta si ideal, incat sa le traseze acestora fagasul suferintelor ulterioare. Acea conducere s-a spalat pe maini, asemenea lui Pilat din Pont. Spre deosebire de guvernatorul roman, ea insasi a incitat la aceasta ura constienta dintre semeni, ca mijloc de cocotare a unuia pe grumajii celuilalt, ingropat tot de el in tina. Colaborarea cu "politicul" este pentru moment in vigoare. E o penultima treapta coboratoare catre *subordonarea* ofiterului fata de detinutii deveniti factor decizional, o *subordonare* aparenta, astfel ticluita incat sa se stearga urmele mintilor coordonatoare, ierarhizate de la nivelul de jos, unde este plasat "caraliul", la acela al medicului penitenciarului, al ofiterului politic, al comandantului, al conducerii insasi a Ministerului de

Interne. Acestia se vor preface a nu auzi nimic, a nu vedea nimic, a nu pricepe nimic. De cate ori veneau in inspectie si un detinut indraznea sa raporteze cele suferite, il pedepseau cumplit. Nu numai ca au dat mana libera psihopatilor obsedati ca rasplata urma sa le fie eliberarea rapida si angajarea in cadrul Securitatii, dar chiar se puneau in slujba acestora, in secret, cu conditia sa le ramana ascunsa implicarea.

Avem timp sa amanuntim acest carusel funebru in acelasi pas in care l-a descoperit domnul Aurel Obreja insusi. Pentru moment, vom revedea Jilava - si ea transformata - cu ochii sai.

- Venise echipa comandantului Maromet, cu Ivanica, gardieni batausi, te desfiintau; cu injuraturi, cu "Dumnezeii cui v-o facut de banditi!.". Ne-au bagat la 5 bis, celula disciplinara; doar soseam cu patalama pentru asa ceva! Acolo, o serie de taranisti, ma rog, ofiteri si, dintre astia din "stanga", un comunist pe nume Vladescu nu-mai-stiu-cum, un tigan de la Craiova care tot timpul se lauda ca el trebuia sa fie in locul lui Gheorghiu-Dej, ca era mai destept decat ala.

- De ce fusese arestat?

- A fost prins in timpul lui Antonescu si, probabil supus la bataie, n-a rezistat si i-a turnat pe cei de la Tineretul Comunist. Dupa 23 august, in loc sa i se dea functie mare, l-au arestat ca tradator.

A intrat in conflict cu ei. Noii-veniti i-au solicitat pe mai vechii locatari sa le impartaseasca din cunostintele lor. S-a organizat un program de studiu, cu conferinte si cercuri pentru ocuparea timpului pierdut ce ar fi trebuit dedicat scolii intrerupte. Vladescu, dornic sa vorbeasca si el auditoriului, a fost impiedicat s-o faca, caracterul sau urat starnind repulsia tuturor.

- Asta dura pana in toamna lui '50, pana pe data de 15 noiembrie. Usa celulei se deschise. In Jilava era o teroare groaznica. In fiecare noapte se batea, pentru timorare. Celulele erau ticsite. Se auzeau racnetele oamenilor. Va sa zica, se deschide usa celulei si apare un grup de vreo sapte-opt persoane. Nu-mi amintesc decat de cateva, dintre care Mircea Vulcanescu, Ion Nedelescu - el tinea cronica judiciara la *Universul* -, profesorul Zahernic - facea parte din Masonerie - si inca altii cativa, un elev - Edy Tomescu. de restul nu-mi mai aduc aminte. M-a impresionat figura lui Mircea Vulcanescu. A intrat in pielea goala, numai cu izmenele pe el, c-asa venise de la batai; si amarat, Doamne. Era un tip inalt, slab; numai pielea si osul erau pe acest om; numai ochii ii straluceau in cap. Un barbat frumos a fost. Era chel acuma si se vedea bunatatea pe figura lui. Insa chinuit si de regimul pe care-l dusese la Aiud si de batai, de la Reduit. Mi-a facut impresia unui schelet de biserica arsa, din care n-a mai ramas decat conturul, scheletul de beton si fier. S-a recomandat: "Mircea Vulcanescu". Mi-am amintit de numele sau. Nu stiam cine era, ce personalitate era, decat din procesul "Marii Tradari" - cum ii spuneau ei, comunistii. Mi-am amintit si de acest Ion Nedelescu - si el tare batut -, desi amandoi erau oameni slabiti si batrani.

Nu chiar atat de batrani. Insa aceasta e credinta tanarului cand are de-a face cu cei mai in varsta ca el.

- I-am primit, le-am facut loc, asa cum era regula, jos, pe beton, desi camera era arhiplina (eram pedepsiti cu geamul inchis - saizeci-saptezeci de oameni.), si Mircea Vulcanescu, asa, sub teroare, a inceput sa ne vorbeasca. Pe urma am auzit eu cine era cu adevarat. Ne vorbea despre filosofie, de atitudinea lui la proces. Ce sentimente romanesti a avut acest om! Desi a detinut o functie de seama in timpul lui Antonescu, a fost un mare patriot si un om de o cultura fantastica, astfel cum rar am intalnit in inchisoare. N-au stat prea mult acolo, la noi. Au plecat. Si pe data de 15 decembrie 1950, tot asa s-a deschis usa si intreaba caraliul de un cetatean Puiu Teodorescu. Era un taranist, profesor universitar; fusese mult timp in strainatate. Noi il socoteam un fel de filfizon - mde, noi eram baieti de la tara, mai obisnuiti cu

suferinta, cu foamea. N-avea Puiu Teodorescu par decat un pic, pe aici, pe la spate. Si nu voia sa se tunda, pentru ca avocatul, la proces, i-a cerut eliberarea, ca era nevinovat. Acuma venise un militian, cu o masina de tuns, sa-i dea jos parul. Si el i-a spus: "Domnule plutonier, eu nu ma tund, ca mi s-a cerut punerea in libertate si trebuie sa ma eliberez". - "Bine, .tu-ti Dumnezeul ma-tii de bandit, lasa ca te tunzi tu!" Si nu mai dureaza nici o jumate de ceas, ca usa se deschide din nou si intra Maromet cu un ciomag in mana si cu o echipa de cel putin zece in spatele lui, toti cu ciomege, si cetateanul cu masina de tuns. Maromet, care era dicait, zice: "Care esti, ma, ala care nu vrei sa te tttu-tunzi.?! Tu-tu-tu-ti Dumnezeul ttta-tau de bbba-bandit!" - "Eu, domnule director." Si zice: "Ddda-da-te jos, mmma!" - ca era "la etaj", pe prici. Omul incerca sa coboare de acolo. Si, cand a lasat primul picior pe priciul de jos, l-a prins de aici de la spate si cand l-a trantit pe ciment, a si inceput bataia. Doamne!. Sarea Maromet cu cizmele pe el! Il loveau militienii! Noi am inlemnit. L-au batut cred ca o jumatate de ceas, pana ce n-a mai putut zice nimica. S-a vaitat, a racnit si s-a tras sa se bage sub prici de durere. Si, cand n-a mai putut deschide gura, cand a-ncetat, l-a prins de un picior: "Scoateti-l si du-du-ceti-l la-la baie si aruncati apa pe-pe el." l-au inhatat de un picior si asa l-au tarat, cu capul pe betonul ala, pan' au ajuns acolo, la baie.

In multe randuri am ascultat povestiri despre domnia neagra a lui Maromet peste Jilava, dar niciodata nu mi-a fost dat sa aud un narator atat de direct, cu fraza atat de economicoasa, de spontana, de simpla, dotata de plasticitate, atat de infuzata de retraire.

- Si, cu o bata in mana: ".tu-tu-va-n Du-Du-Dumnezeii mmma-mamelor voastre, va ommmoram pe toti!" Incepe sa ne intrebe, luand-o de sus: "Cu-cum te numesti, ma?" - "Cutare." - "Mai departe." - "Maxim Virgil." - "Da-da-da-te jos, .ttu-tttu-ti Dumnezeul ma-ma-ma-tii de bbbandit!" Si cand saream de acolo jos, daca aveam ghinionul sa cadem cand aterizam, am fi patit exact ca ceilalti. Dar, fiind tineri, ne-am strecurat printre ei; am primit, desigur, destule lovituri si cu ciomegele, si cu cizmele, si ne luau pe toti la rand, pana au ajuns la mine. Eram turnati de acest Vladescu. Ne-au scos pe zece insi, printre care un capitan, erou al Armatei Romane, Tarlungeanu Ion, decorat cu toate ordinele - si cu "Mihai Viteazul". Si un evreu: Sainhorn Rubin. Asta lucrase la bucatarie. Probabil incercase sa ia legatura cu detinutii de pe-acolo si l-au bagat la "disciplinar". Si un maior, Ghitulescu - facuse parte din trupele de Securitate de interventie prin munti. Evreul era foarte cumsecade. Ma imprietenisem cu el datorita faptului ca statuse la Ocnele Mari cu generalul Coroama si acesta ma intretinea pe mine in liceu. Sigur ca tremuram toti, in camasa si izmene, pe ciment, afara. "Ce ne fac? Ce ne fac?" - ne intrebam pe soptitelea. Da ordin Maromet sa vina echipa. Au sosit vreo patruzeci de militieni. Metoda de bataie era ca se asezau pe o parte si pe alta si trebuia sa treci printre furcile caudine, cu parul sa te loveasca. Noi auziseram de aceasta metoda. Iti puneai mainile peste cap, sa ti-l aperi; si fugeai printre ciomegele militienilor. Si astia, care cum avea sufletul: unul te lovea in teasta, altul peste maini, peste picioare; pana te puneau jos, apoi te calcau cu cizmele. Si, la un moment dat, ce au discutat ei, Maromet cu Ivanica, de au renuntat la asta, adica sa ne duca si sa ne aduca inapoi pe sub ciomegele alea. Si ne baga in celula 16. Ii spunea "neagra". Intr-adevar, neagra era. La intrare, alta camerusca. "Dezbracarea!" Ne-am dezbracat in pielea goala. Si ne-au varat inauntru.

DE INTUNERIC CE ERA, AVEAM IMPRESIA CA VEDEAM.

Ploaia de mult nu mai taraie. S-a asezat pe vreme rea. Din primavara, cum arata a se face, s-a pus pe o intunecare rece si dusmanoasa, de toamna tarzie. Desi te simti gata sa numeri zilele pana cand se cuvine sa iasa iarasi fata soarelui din ceturi si zabreliri de ape, acum n-ai da drumul afara nici cainelui.

Flacara ochiului de aragaz picoteste. Nu mai e nici ea prea breaza. Mai aprindem o tigara. Omul smead din fata mea trage un fum, dar tutunul, prost ca totdeauna, nu vrea sa arda. Ii mai intind o data palpairea brichetei. Soarbe focul prin cilindrul ingust de hartie indesat cu iarba uscata. O parere de nadejde ca de data aceasta a fost mai norocos.

Continua sa-mi istoriseasca despre "neagra" Jilavei de pe timpul lui Maromet, unde nimerisera.

- Ne-am dat seama, in bezna aceea, ca pe jos erau numai excremente si urina umana de la cei care, ajunsi acolo, se imbolnavisera de diaree, dizenterie, care isi faceau necesitatile acolo. Iar gheata cred ca avea cel putin zece-cincisprezece centimetri. Cand am vazut: "Ce facem.?" In sfarsit, intr-un tarziu, il aduc cu noi si pe Puiu Teodorescu. Gemea si-l tarau; gemea si-l tarau. Traia. "Ce-i cu dumneata?" - "M-au omorat, banditii. M-au omorat." Il lasasera pe gheata. "Bine, dar ce facem? Hai sa hotaram sa ne organizam sa rezistam." Si Sainhorn Rubin, acest evreu, imi zice: "Domnule, stii cat ne tin aicea? Trei zile si trei nopti. Pe urma, ne scot si ne bat acolo, la Reduit". O faceau ca sa timoreze Reduitul, unde erau cel putin trei-patru mii inghesuiti prin camere. "Si pe urma - zice -, ne aduc din nou aici. Apoi ne baga in celula." - "Mai, trei zile si trei nopti sa stam aicea. Pai murim, dom'le." - "Dom'le, murim, nu murim, sa ne organizam: ce facem?!" Si ne-am apucat "sa facem manej", pipaind cu mainile peretele celulei, in bocna aia. De intuneric ce era, aveam impresia ca vedeam! Si da-i, da-i, ne plimbam un ceas, doua, trei. Asa de greu treceau orele!. La un moment dat, nu mai puteai. Incepusera sa se umfle picioarele din cauza ghetei de pe jos; aici, la glezna, nu le puteai cuprinde cu mana. Si se urca umflatura pana sus, asa.

Arata peste genunchi.

- Ce faceam? Ne asezam, unul pe maini, jos pe gheata.

Adica folosind palmele drept perna, sub fese.

- .iar ceilalti, ca sa se odihneasca, pe genunchii lui. Tot asa, unul langa altul. Pe urma, ne mai ridicam din nou si iara da-i, iara da-i, iara mergeam. Si la un moment incepeam; de exemplu, eu ma frecam pe fata picioarelor si pe tors si celalalt ma freca pe spate. Pe urma, treceam invers. Ei, nu tinea nici asta! Alta metoda. Am facut cerc, lipiti unul de altul. Si evreul zice: "Ei, uite-acum au ajuns jidanii alaturi de lijionari, de se-ncalzesc unii pe altii si cu selelalte partide." - glumea, saracul. Asa am dus-o pana au venit cu mancarea de dimineata, un fel de ceai-cafea ce se dadea. La douasprezece, ne-au impins o zeama de varza rece. Cum am baut-o, am intors gamela si am pus-o pe gheata, sa stam macar un minut, pana mancau altii mai incetul. Si l-am rugat pe ala de o aducea de la bucatarie s-o ia de pe foc si sa ne-o dea noua mai fierbinte, macar sa ne-ncalzim. Si-ntr-adevar, aia de drept comun, sarmanii, asa au facut. Asa o inghiteam, fierbinte; te ardea la gura; nu mai conta. Si intorceam gamela si stateam asa putin, pe incins. Ne incalzeam un pic. Dupa trei zile si trei nopti, seara, se aud racnete pe Sectia a Doua. Rasunau niste lovituri, ca intr-o saltea cand o scuturi. Si eu ii intreb pe Sainhorn si pe Ghitulescu, asta care era ofiter de Securitate: "Domnule, dar ce se aude?" - "Bat oameni, domnule." - "Nu se poate, domnule! Cum sa loveasca asa in oameni?" - "Asculta, domnule, in seara asta ne bat si pe noi." Zic: "Daca ne-or da cateva lovituri din alea, acolo ramanem, morti". Si niste urlete prin celule. Dupa ce s-au linistit toate, pe la zece, zece-jumatate, vine numaratoarea si la noi; in frunte cu Maromet, inca vreo sapte-opt militieni. Se deschide usa: "Luati-va camasa si izmenele!" Ne-am luat camasa si izmenele de pe coridor si maiorul Ghitulescu zice: "Ne scot sa ne bata. Cand va trantesc jos pe burta - el cunostea metoda -, sa va bagati mainile-n cruce sub dumneavoastra. Ca, daca le scoateti si va lovesc peste degete, vi le rup". Intr-adevar, ne-au scos pe rand, ne-au pus cate un sac in cap, pe deasupra ochelari cu tabla-n fata si ne-au manat la spalator, la Sectia I. Si, de acolo, suntem scosi tot cate unul. Eu am cazut in rand cu capitanul Tarlungeanu. Era ardelean, ca si mine; si m-am apropiat de el. Zic, la spalator, cand sa ne ia sa ne duca la bataie: ,,Domnule capitan, lasati-ma pe mine". - "Cum?! Sa te las pe dumneata?! Eu am fost Erou al Armatei Romane!"

Zic: "Domnule capitan, e una sa fii erou pe front, ca stii de unde vin gloantele si obuzele, si-i altceva aicea. Lasati-ma pe mine sa merg intai". - "Nu se poate! Noa, nu se poate." L-a luat un militian si l-a dus numa-n batai pana acolo.

Cata dreptate are. Niciodata nu se termina alegerea caracterelor. La fel, una era sa fii erou in inchisoare, iar alta sa ramai erou dupa eliberare.

- Pe mine m-a luat unul mai cumsecade si mi-a pus sacul si hai la bataie - isi duce domnul Obreja mai departe relatarea martiriului de odinioara. Descult. Zapada. Frig. Dar nu mai simteai lucrurile astea. Si cand am iesit in Reduit, sunt luat si eu in directia camerelor 1 si 2, unde era un veceu, santul din fata Reduitului, facut pentru necesitatile oamenilor. Si am auzit niste batai si niste urlete!. Doamne! Cat par aveam, tot mi s-a ridicat pe mine! Zic: "Doamne, dar ce le fac de urla asa oamenii astia?" Si, in sfarsit: "Cum te numesti, ma?" - "Obreja Aurel, domnule ofiter" - spun. "Vreau sa stiu de ce m-ati adus aici!" - "Uite, ma, .tu-i Dumnezeul mamii lui de bandit!" Cine era? Era locotenentul Visinescu, ofiterul politic. Si cand m-am trezit luat asa de cap.

Imi arata cum i-a fost rasucit capul, cu o mana sub barbie, iar alta pe crestet.

- .intors si jos! Cu fata la pamant! Mi-au desfacut picioarele. Pe fiecare din ele, spre glezna, s-a asezat cate un militian; s-a mai asezat unul pe spate si altul pe cap. Ce sa mai intreb? N-am mai intrebat nimic. Zic: "Acu', Doamne, ce-o fi!." Ma gandeam: "Trebuie sa-mi ajute Dumnezeu sa scap si de aicea". Si cand am primit prima lovitura peste picioare, am avut impresia ca o barda m-a retezat drept in doua. Si cred ca, avand un moment de nebunie, am inceput sa rad. Zic: "Maaa, asa au fost omorati si Horia, Closca si Crisan. Le-au rupt oasele. Aici ni le taie cu barda!" Si zic: "De-aia urlau aia asa". O durere groaznica. "Dom'le, acuma sunt taiat in doua" - tot repetam. A doua lovitura tot asa doare. A treia, la fel. Si ma gandeam: "Daca-mi da vreo zece din astea, lesin, nu mai stiu. Pot sa ma bata cat or vrea". De unde! Am numarat eu vreo treizeci, pan' pe la patruzeci. N-am mai putut. In timp ce ma loveau aicea, cu ce ma loveau pe urma am aflat - ma izbeau la talpi cu parii. Aia nu mai conta, mai ales ca era si frigul de pe la 15 decembrie. Aud: "Uite, ma, .tu-i Dumnezeul ma-sii, nu zice nimica, nu racneste deloc!" In sfarsit, nu mai pot. Incerc sa-mi scot mainile, sa mi le pun la picioare, ca nu mai puteam suporta. Si mi-am adus aminte de ceea ce-mi spusese Ghitulescu. Am renuntat. Oricum, mi-am zis: "Doamne, totusi trebuie sa fac ceva! Doamne, ia-mi sufletul, ca nu mai pot!" Cand primeam lovitura, aveam impresia ca sufletul iesea din mine si parca un arc, un cauciuc, il tragea inapoi.

Observatia naratorului se cuvine retinuta de catre psihologii starii preletale. Ma refer la aceasta *constientizare a sufletului ca o entitate de-sine-statatoare* si ma mai refer la senzatia ca o trauma fizica il poate proiecta in afara salasului sau carnal; dupa cum este evidenta si legatura dintre el si trup, aceea ce impiedica ruperea lui de cel din urma. Se mai remarca existenta unui *observator al miscarilor sufletului* ; acesta nu coincide cu *forta* , deloc limpezita, total *subconstienta* , care, constatand desprinderea sufletului, porunceste revenirea lui in matca masei celulare alimentata cu viata de el. Cea din urma - s-o putem numi *spirit* oare? - pare superioara sufletului si - cel putin in conditiile date in cazul nostru - nu se lasa constientizata.

Scepticii vor invoca o traire metaforica a subiectului Aurel Obreja. Cu atat mai mult, cu cat este vorba despre un creator al virtualitatii, pentru care, in mod firesc, a recurge la figurile de stil - deci si la trairile stilistice - reprezinta o comportare naturala. Sunt dator sa le atrag atentia ca aceasta explicatie nu este satisfacatoare. Ea nu lamureste senzatia avuta de el, anume ca se desprindea din sine acel ceva pe care i-a convenit de minune a-l numi "suflet", ca cel mai apropiat termen de entitatea distincta resimtita in timpul procesului de rupere de celule. Nu. Senzatia sa ramane o senzatie, oricat de ridicol le-ar parea ateilor. Iar acestei senzatii devine obligatoriu sa i se gaseasca o lamurire.

De altfel, cele ce urmeaza, siretlic cules din panoplia mortii - cu cat mai mult decat un simplu siretlic! -, pledeaza in favoarea tezei mele. Dar sa nu ma grabesc cu concluziile inainte de enuntarea faptelor.

- Zic: "Uite cum nu poate sa moara omul. Ce fac? O fac pe mortu'". M-am concentrat atat de puternic sa suport, sa nu zic nimica, si m-am lasat exact ca si cand as fi murit. Militianul, cand a vazut ca am facut relaxarea asta, a crezut ca m-am dus intr-adevar: "Opriti! Opriti, c-a mierlit-o!"

Este caraghios sa presupunem ca un paznic dintr-o Jilava unde scene asemanatoare se petreceau absolut zi de zi s-ar fi putut insela in privinta pieirii bruste a vietii dintr-un ins batut. La fel de ridicol este sa presupunem ca, in cazul prietenului meu, caraliul a fost inecat de un val de mila necunoscut anterior si ca si-a riscat slujba si libertatea incercand sa-l salveze. Nu, a constatat pur si simplu decesul. Cum? Din abolirea oricarui tonus muscular, desi puhoiul de lovituri continua sa se napusteasca asupra masei insangerate de pe glod.

Urmeaza o noua intrebare adresata celor sceptici: este posibila, in conditiile expuse, o imitare actoriceasca a mortii atat de perfecta, daca moartea n-ar fi fost chiar prezenta in trup, cu toata trena ei de manifestari? "Actorul" Obreja (vom vedea imediat, mai departe, ca el insusi asa isi explica puterea de transpunere, negasind alta solutie pentru decodarea celor petrecute), "actorul" Obreja nu jucase inca niciodata pe scena. Nici nu este permis sa fie categorisit ca o personalitate histeroidala (cititorul se va convinge de aceasta tot inaintand in lectura marturisilor de fata), aceea care permite imitarea anumitor stari biologice inexistente in realitate. "Actorul" Obreja este opus tipului uman definibil ca un individ obisnuit sa "joace teatru" oricand si oriunde. Presupunerea mea este ca Aurel Obreja n-a facut decat sa traiasca ceea ce tocmai retraia. Si-a trait moartea. Insa si-a trait-o incomplet, deoarece i se opunea acea *forta* care nu-i lasa sufletul sa se rupa de el.

- Visinescu da cu gura: "Scoala, ma, .tu-ti Dumnezeul tau de bandit, ca va omoram pe toti!" Zic: "O sa fac cumva. Joc teatru, orice ar fi". Militianul care era pe cap imi spune: "Hai, scoala, domnule, sa nu te mai bata". Nu stiu cum il chema: dau sa ma ridic, da'-mi zic: "Eu sunt rupt tot pe-aicea." Ma inalt incet, ma inalt; cu ochelarii cazuti de pe ochi. Eram plin de sange pe picioare. "Hai, ia-l!" In jurul Reduitului, vad alti militieni, cu parii. "Aaah, acuma intru in colimatorul parilor." Militianul meu le face semn sa nu ma mai bata. Zic: "Mda, dar cand ajung in dreptul lor, ei ma lasa, iar aia incep". Stiam sa ma apar cu mainile puse peste cap. Militienii doar s-au uitat dupa mine, dar n-a fost nimic. Ajung in dos. Ma baga iarasi pe sectie. "Mergi la camera ta." Racneau aia.! Unii n-au putut suporta. Se ridicasera cu militienii pe ei. Au cazut in gropile alea cu fecale. Au tabarat pe ei. Au ros din pamant si din zapada. Cand am intrat si eu pe Sectia a Doua, am inceput sa urlu: "Criminalilor! Bestiilor! Ne omoara!" Desigur ca lumea din celule era ingrozita. Cand ajung la celula - eram printre ultimii care fusesera batuti -, toti zaceau pe podea. Gemeau. Eu si un coleg de-al meu, Nim Bardac, am fost cei mai rezistenti. Era o galeata cu apa pe acolo. Am luat din ea cu pumnii si am dat pe aici pe la picioare. Probabil ca mi-a facut bine, ca nu m-am infectat si mi-a trecut mai repede ca la ailalti. Toti urlau, inclusiv capitanul Tarlungeanu. "Domnule capitan, ati fost erou pe front si acum ati primit treizeci de lovituri si va vaitati mai rau ca o muiere!" N-a mai suportat omul, si-a scos mainile si l-au lovit peste ele. Erau numai sange. "Mai, Virgil Maxim, scoala, mai, ca nu poti sedea pe gheata!" Il ridicam pe unul in sezut, cadea celalalt. Asa am dus-o pana pe la douasprezece noaptea, cand se deschide usa celulei - ca nu mai rezistam nici unul daca ne mai lasau acolo; ne intindeam pe gheata si pe mizeria aia. Un militian destul de cumsecade - Dragusin pe nume (avea slabiciunea sportului; cand venea acolo, chiar si cu ciomagul, il luau baietii cu sportul si parca era hipnotizat): "Hai, iesiti!" Zic: "Nu ne-o duce iar la bataie!" Cate doi, prinsi intre noi, am iesit. M-am gandit la iesirea plaiesilor din Cetatea Neamtului. Cativa mai intregi ii duceam pe cei mai prapaditi spre celula. Eram ultimul, cu un coleg pe care-l conduceam de brat. Unul dintre militieni spune: "Asa bataie! Ma, chiar asa sa bati oamenii.!"

Cand am trecut din Sectia a Doua in Sectia I, Maromet cu oamenii lui stateau pe scari, sus acolo. Se proptea intr-un ciomag si se uita la victime. Erau satisfacuti si beti toti.

Au ajuns in celula de unde plecasera. Colegii nepedepsiti le pastrasera cate o feliuta de paine. Turnatorii au avut grija sa-i incondeieze si pe acestia. O luna de zile, cei care fusesera la izolare nu s-au miscat din pozitia intins pe burta. Incetul cu incetul s-au vindecat, fara vreun medicament.

Poate ca aceasta bataie l-a inspirat pe domnul Obreja, mult mai tarziu, cand a sculptat la Gherla un medalion dintr-o bucatica de os de vita inalt de vreo doi centimetri si lat cam de unul si jumatate. I-a dat o forma oarecum ovala, prin frecarea de cimentul pardoselii. Pe marginea lui plata, a scris: "1948 - Jilava - Gherla - Pitesti - Canal - Aiud - Minele", locurile de detentie politica despre care auzise. Pe o fata, doi militieni, cu rangile ridicate, izbesc cu toata setea un tanar cazut in patru labe. De asemenea, imbranceau trei detinuti in lanturi.

Despre realizarea medalionului si peripetiile ei vom vorbi mai tarziu.

In acea incapere de la Jilava au ramas pana prin iunie 1951, cand cei cu condamnari de peste zece ani au fost sortati si trimisi la Gherla. Cu lanturi de picioare, pe duba Caii Ferate. Vreo saptamina de hurducare.

- Auzisem ce se intampla cu "reeducarea". Stiam cum se batea. Dar nu banuiam ca aceasta se va petrece si cu noi. Intalnisem un baiat, un student care trecuse pe la Pitesti. De la el am aflat ca detinutii ii bateau pe detinuti. Mai auzisem si de la altii despre ceea ce avea loc la Pitesti.

Cat de omeneasca ii este slabiciunea cugetarii. Intotdeauna credem ca necazurile sunt facute pentru ceilalti, nu pentru noi. Oameni orbi, asta suntem fiecare. Si mergem tot inainte si ne afundam tot mai fara de scapare in latul nenorocirilor, inconstienti ca in curand o singura miscare gresita ni-l va salta in jurul gatului.

Acum, cand Aurel Obreja fusese carat la Gherla, se desfiintasera "reeducarile" de la Pitesti. Promotorul acestora, Eugen Turcanu, cu intreaga sa echipa de schingiuitori, fusesera adusi la Gherla.

Este momentul sa sintetizam, pentru cititorul neavertizat, despre ce anume este vorba.

Dupa incercarea de "reeducare" a elevilor si studentilor inchisi in penitenciarul din Suceava, condusa de studentul Bogdanovici si constand din studiul marxism-leninismului si din sedinte de indoctrinare politica, un alt student, Eugen Turcanu, pana de curand membru al partidului comunist - dupa ce trecuse si prin Fratiile de Cruce - a fost instruit de reprezentanti ai Ministerului de Interne sa preia conducerea "reeducarilor" si sa le dea o orientare aberanta. Ele urmareau mai multe scopuri: smulgerea de la colegii de detentie a unor marturisiri putand interesa anchetatorii, care sa le fi scapat acestora pe parcursul anchetei. Injosirea morala publica a acelora supusi "reeducarilor", care sa conduca la pierderea prestigiului dobandit intre colegi, a demnitatii personale, ca si a celei mai elementare constiinte. Robotizarea lor pana la acceptarea - inspirata de o frica impinsa la stadiul animalic - de a deveni calaii propriilor lor prieteni si, uneori, rude. In final, se urmarea, prin bine-chibzuita ascundere a adevaratului motor securist miscand acest abator al trupurilor si sufletelor, sa se arunce vina de a se fi starnit complicatul proces de spalare a creierului, proces cu caracter de masa, asupra batranilor legionari care-si vecuiau ultimii ani ai vietii in penitenciarul Aiud. Toate acestea se obtineau prin chinuri pe care domnul Obreja ni le va amanunti in cele ce urmeaza, el insusi trecand prin gama lor sinistra, parcursa pana aproape de capatul ei.

"AICI MURIM TOTI ! DUMNEATA NU STII CE SE-NTAMPLA."

- Am ajuns la Gherla, rosteste domnul Aurel Obreja.

Ca si cand ai spune: urmatorul obiectiv al excursiei a fost sa urcam pe Vezuviu. Ca si cand ai spune-o fara a sti ca, odata ajunsi pe marginea craterului, urma sa erupa vulcanul.

- Ne-au repartizat, pe fiecare dintre cei cinci proveniti de la Targsor, in cate o camera de la etajul doi. Aici m-au bagat intr-o celula cu un baiat ceh sau ungur, Zoltan Haig - cunoscut si ca: Hajek - , un elev din Ardeal. Sosise si el din cine-stie-ce inchisoare, tot cu o duba. Era un baiat cuminte, cu o educatie frumoasa.

Dupa parerea mea, este vorba despre un armean maghiarizat. Asa-l arata numele, daca cel cunoscut lui Obreja este acela adevarat.

- Incaperea era goala. Toti de acolo lucrau in fabrica. Cand a venit seara, sosesc de la munca ceilalti. Pe foarte multi ii cunosteam de afara, studenti de la Belle-Arte, elevi de la diverse licee. Pe altii ii stiam de la Targsor.

Imi dau seama cat de mare i-a fost bucuria reintalnirii cu ei. A revedea un cunoscut din libertate sau din alt penitenciar pe unde ai trecut este pentru detinut ca descoperirea unei oaze pentru pelerinul care strabate singur pustia. Astfel de oameni iti reintaresc increderea in ziua de astazi. Ei reprezinta "familiarul" de care avem toti nevoie pe pamantul necunoscut, in cosmosul strain noua, plin de pericole posibile, nemanifestate inca.

Impresia dobandita observandu-i pe noii-sositi le este foarte favorabila:

- Domnule, de o disciplina fantastica! O ordine de fier. "Camarade"-n sus; "camarade"-n jos, "frate" - si asa mai departe. "Tatal nostru" inainte de masa. Am ramas traznit! Nici afara nu se purtau oamenii asa.

Cei doi se simteau inferiori, ca provenind dintr-un trai al delasarii, prin inchisorile pe unde fusesera, al acceptarii sortii, al dezordinii.

- Printre ei, si Aristide Popescu, doctorul. Il cunosteam din libertate. Foarte bun baiat. Pe urma, studenti intalniti de mine pana sa ma aresteze. O parte dintre elevii de la Targsor. Toti voiau sa afle stiri proaspete. Ma-ndemnau sa povestesc. Imi cereau toate amanuntele. Mai mult, din cate vedeam, ma impresiona "momentul prieteniei", cand meditai, seara, la ce ai faptuit in cursul zilei, in inchisoare, te duceai la prietenul fata de care ai gresit si-ti cereai iertare. A durat astfel vreo doua saptamani. Totul era perfect. Nimic schimbat. Ziua, ei plecau in fabrica. Noi doi ramaneam. Mi s-a parut, totusi, ca ceva nu era in regula. Parea regizat, dar nu-mi dadeam seama ce si cum. Si, in sfarsit, auzeam racnete noaptea. Zic unuia: "Mai, frate, ce se aude pe aicea? Se bate?" - "Nu, draga! Cativa nebuni pe sus, pe-acolo-sa; au crize." Imi dadeam seama ca unii erau agatati de bare: "Ne omoaraaa!." Alte strigate erau infundate.

Sfasietor, sa fii trezit din putinul somn ingaduit, de niste urlete care-si pierd orice asemanare cu ceea ce-ti inchipui ca ramane intre limitele umane ale strigatului, oricat de disperat. Mi-este destul sa evoce doar astfel, in doua-trei propozitii, cele ce auzeau si erau eliminate din sfera normalului de catre insusi acela caruia i s-a adresat, ca sa-mi revina in memoria afectiva zbieratele auzite si de mine, pe parcursul celor patru ani de detentie. Ale adventistilor de sambata, de pilda, numiti astfel deoarece refuzau sa munceasca in cursul zilei pomenite, ca fiind sfanta, conform conceptiei lor, Ziua de Odihna a lui Dumnezeu, singura pe care acceptau s-o respecte. Dormeam in pantecele metalic al unui bac, pe Dunare, la Luciu-Giurgeni. In fiece vineri seara, erau adunati si inghesuiti intr-o cabina de tabla, la pupa. Ramaneau aici pana luni in zori, ca pedeapsa ca nu acceptau sa iasa la munca silnica dimpreuna cu ceilalti detinuti,

sambetele. Ei ar fi iesit duminicile, insa era ziua de odihna a caraliilor. Doua zile si doua nopti erau batuti fara intrerupere de echipe de paznici care se schimbau intre ele, cand gardienii osteneau. Apele lesioase si largi ale fluviului lenes absorbeau glasurile sparte, subtiate pana la a semana cu ale bolnavilor mintali, nemaiavand nimic firesc, asa cum dealurile Gherlei vor fi supt, nesatioase de uscaciune, tipetele ascultate de amfitrionul meu, ce-i dadeau fiori cu prilejul acelei schimbari de penitenciar.

- Intr-o zi, sunt scos la baie. Era o camera mare, la parter. Duceau mai multe celule deodata. Acolo am vazut o serie intreaga de elevi - bagati cu noi sa ne observe - care fusesera "reeducati" la Targsor. Erau cu sefii lor - Stoian si Cobzaru. Plantoane pe coridoare. Pe caralii aproape nu-i zareai.

- Le cedasera "reeducatilor" paza interioara?

- Le-o cedasera. Aveau mana libera sa puna-n aplicare ce-i invatasera la Interne mai-marii lor. Cand m-am izbit de Stoian, zic: "Mai, Haig, tu nu-l stii pe asta. A fost unul dintre sefii «reeducarii' de la Targsor". Ungurul, care nu-l cunostea, doi bani nu dadea pe el. Mi-au trecut prin minte racnetele auzite noptile, asa, ca scoase de un om care voia sa scape din ghearele mortii. "Ne omoara, banditii! Ne omoara, banditii!" - cum v-am spus. Cred ca cinci-sase seri am auzit asa. Dar nu-mi imaginam ce putea fi, imi explica vorbitorul.

Cunoscand din carti si istorisiri cum se petreceau lucrurile la "reeducari", il intreb:

- Acum v-ati dat seama ca atmosfera de rigoare, amicitie, disciplina liber consimtita din camera erau create anume pentru dumneavoastra?

- Anume pentru noi. Am priceput asta nu peste mult timp. Pentru fiecare ins adus acolo. Era o camera unde sa fii tras de limba. Pentru asta, ti se "monta o piesa" cu "detinuti politici model", luptatori, exemple de comportare romaneasca. Toti erau trecuti prin "reeducare" si-i scosesera la munca. Oameni de mare incredere pentru "reeducatori". Dupa ce aflau ce ascundeai, te turnau, sa aiba Turcanu de ce sa se agate cand ajungeai in fata lui.

- Va ascultau ce spuneati, observau ce reactii aveati la auzul cuvintelor celorlalti si, in acelasi timp, va mentineau, sufleteste vorbind, la un statut spiritual inalt, pentru ca, dupa aceea, sa va fie caderea si mai spectaculoasa?

- Serile, in timpul discutiilor pe care le aveam cu ei, ca ma stiau ca fusesem seful grupului de la Polizu, incercau sa ma iscodeasca: "Frate, au mai ramas baieti de-ai nostri afara?" - "Domnule, la noi au cazut toti. N-a mai ramas nimica." Ziceau: "Nu se poate. Chiar toti ati fost atat de grozav vanduti?" - "Asa a fost. S-au turnat unul pe altul si au cazut toti." Ei cautau material, cum v-am spus, ca atunci cand urma sa intram noi in adevarata "demascare", sa aiba in legatura cu ce sa ne puna intrebari. Daca au ramas afara, daca n-au ramas. N-au putut scoate de la mine, in privinta asta, nimic. Nu interesa pe nimeni lucrul asta.

Ce simpla judecata pentru limbuti: secretele mele n-au de ce starni intrebarile nimanui.

Ma mira ca erau amestecati, cu prilejul baii, membrii mai multor celule deodata. Este adevarat ca obiceiurile Gherlei in aceasta perioada nu le cunosc deloc. Cat am stat acolo - mai bine de jumatate de an -, n-am fost dusi la baie niciodata. Insist asupra acestui aspect si domnul Obreja revine la explicatia de adineauri.

- Da, scoteau mai multe celule. Probabil ca scopul era sa bage printre ceilalti anumite persoane, sa ia legatura cu altii, sa vada, sa traga concluzii, sa aiba motive de bataie. Si sunt bagat si eu acolo - revine dumnealui de unde l-am intrerupt. Ma rog, fac baie si ies, sa merg la celula noastra.

Acest gen de libertate, al epocii numite, imi este absolut strain; parca as asculta o relatare despre o inchisoare din alta tara. In anii mei de detentie, de mai tarziu, contactul liber, ingaduit intre detinutii cazati in celule deosebite, era inimaginabil. Lamurirea vine indata: detinutii se cunosteau intre ei, deoarece in cursul zilei lucrau in ateliere.

- Pe scari, cand urcam la etajul meu, un cetatean in varsta - nu stiu daca era intelectual sau muncitor - vine la mine, se uita intr-o parte si-n alta parte, si-mi spune: "Domnule, scapam anul asta? In toamna asta?"

Pentru orice cititor care nu a fost inchis, scena este de neinteles. Pare extrasa dintr-o piesa absurda. In penitenciare, oricat se straduiesc detinutii - oameni ca tot omul - sa onoreze conventiile asa-zisei comportari civilizate si regulile politetei, ale lui "ceea ce se face si nu se face", ale bunei-cuviinte, imprejurarile exceptionale ii determina la o purtare iesita din comun, cum este, de pilda, aceasta: un necunoscut se apropie de alt necunoscut, ingrozit de propria sa temeritate, si pune o intrebare la care omul liber s-ar astepta mai putin: "Domnule, scapam anul asta? In toamna asta?"

- Zic: "Domnule, uite ce e. Eu am fost totdeauna mai sceptic. Stiu si eu? Nu cred c-am scapa anul asta". - "Asculta, domnule: daca nu scapam anul asta, aici murim toti." Zic: "Doamne, ce prostie am facut! Doar stiam ca nu se cade sa spui niciodata unui om disperat, unui batran, ca nu scapam peste o luna de zile!" Desi eu ma asteptam sa fac cel putin zece ani. Mai mult nu credeam nici eu ca stau. Si spune: "Aici murim, domnule, toti!" A plecat. Ma iau pe urma lui, repede: "Domnule, nu te-am cunoscut cine esti. Exista turnatori. Ai rabdare, -n toamna asta suntem acasa". - "Aici murim, asculta-ma pe mine, domnule, murim toti. Dumneata nu stii ce se-ntampla aici."

Patania e verosimil a fi starnit multe nedumeriri in inima si-n cugetul recentului sosit. Ea se corobora cu simtamantul de fals starnit de ciudateniile celulei sale, de impresia trucajului scenic. Era pusa alaturi de cuvintele ingrozitoare ce sfasiau tacerea zilelor si a noptilor. Amenintarea imposibil de decriptat, de indicat cu degetul, de definit, ce plutea in atmosfera, era intarita de spaima acelui om varstnic si neputincios. A sugerat-o si a disparut, iar Aurel Obreja a ramas cu acest nou cutit infipt in el.

- Ma duc in camera mea, zicandu-mi: "Ce poate sa se-ntample aici?" Ei, intr-o seara, inainte de masa, vine caraliul. Ne facem bagajul si ne cara la camera de tortura 99, renumita camera de tortura din Gherla. Acolo, cand am intrat, tineret foarte mult. Cred ca au adunat toti tinerii din tara care n-apucasera sa vina la Targsor. Cand au desfiintat Targsorul, nu razbisera sa ne stranga la un loc si ne-au condus la Gherla direct, unde se faceau "demascarile". Primul care m-a intampinat a fost un coleg de liceu de-al meu, care fusese si la mine acasa, la Bicazul Ardelenesc. Zice: "Bine ca ai venit, Aurele. C-aicea o sa fie perfect". Il intreb: "Voi ce faceti aici?" - "Ne triaza sa ne duca-n fabrica."

Linistitoare perspectiva. In sfarsit, timpul fara capat al detentiei devenea util si urma sa fie umplut cu realizarile mainilor si inteligentei.

- M-am intalnit si cu Maxim Virgil, cu Titi Stoica, Titi Lupoaia, cu care plecasem de la Targsor, cu care fusesem batut de Maromet. Ei, ne-am luat, ne-am imbratisat. Si cu o multime de altii: niste copii. Dar am vazut noi, cei adusi acuma, ca foarte multi stateau intr-o parte; iar intr-un colt, in stanga camerei - era mai mare -, i-am zarit pe unii pe care nu-i cunosteam. Tot acolo erau Stoian, Cobzaru, pe care ii stiam de la Targsor. Zic: "Mai, Bebe, ce-i cu «reeducatii' astia de la Targsor pe aici?" - "Aaah - zice - i-am izolat acolo, i-am pus la perete. Acolo-i coltul lor!" - a glumit. "Dar, Bebe, ala cine-i?" - "Ala-i Turcanu" - spune. Doamne, cand am auzit de Turcanu.

Renumele acestuia, castigat la Pitesti, sparsese toate zidurile inchisorilor din tara si vuia pretutindeni.

- Insa habar n-aveam ce se intampla exact. "In sfarsit - imi zic -, ce daca-i si Turcanu? Atmosfera-i placuta, totusi." A venit ora mesei. Nu mai era disciplina de dincolo. Am mancat. Constatam ca se refaceau cele doua grupuri: se micsora numarul acelora din jurul nostru si se inmulteau cei din coltul "reeducatilor". Si, la un moment dat, cei adusi de prin alte parti, din preajma noastra, zece, cincisprezece, douazeci: "Pe unde-ai fost?" - "Ce ai mai vazut? - "Ce ai auzit?" - "Cand scapam?" - "Ce cutare?" - "Ce altceva?" Am inceput si eu mai intai si mai intai cu vestile, ca astea erau totul pentru un detinut. "Uite, asta am auzit, asta va spun. Nu-i nimic de la mine." Bun. Dar am bagat de seama ca echipa din colt se tot uita inspre noi.

- Pe chipurile lor n-ati citit nimic prevestitor de rele? - ma mir.

- Nimic.

- Nici urma de tortura?

- Nu, ca pe cei chinuiti ii scosesera-n alte camere. Asa cum urmau sa faca si cu noi, cand veneau altii noi. Abia pe urma ne "reeducau". Si deodata, cum povesteam noi acolo, noi cinci insi, atata l-am auzit pe Turcanu: "Pe ei, ma, .tu-le Dumnezeii mamelor lor de banditi, si omorati-i!"

Aici se cuvine sa reiau unul dintre pasajele relatate de Dumitru Bacu, in excelenta sa lucrare *Pitesti. Centru de reeducare studenteasca*.

Catre sfarsitul perioadei cat a inflorit "reeducarea", au fost adusi elevi. Din porunca lui Eugen Turcanu, ei au fost atrasi catre doctrina legionara, invatati cantecele Miscarii, normele de conduita ale ei, sa posteasca si sa se roage, au fost initiati in teologie, iar patriotismul - care ii indemna pe toti sa savarseasca acte ca acelea ce-i impinsesera in fata instantelor judecatoresti - le-a fost exacerbat. In cele din urma, cand s-a socotit ca educatia le era desavarsita, au fost incadrati in "Legiunea Arhanghelului Mihail". Nici unul n-a banuit ca cele prin care treceau constituiau doar un scenariu, ca indrumatorii care le castigasera increderea deplina, stima, dragostea, care le urmareau evolutia spirituala si le conduceau pasii, abjurasera in torturi fara seaman, iar acum se prefaceau doar a crede cele ce le inculcau copiilor. De ce avea loc aceasta insamantare a crezului legionar in niste suflet nevinovate si deschise catre orice idee ar fi parut generoasa? Era efectuata in baza unui principiu enuntat de catre conducatorul "reeducatorilor": "Pe cat de mare e inaltimea, pe atat de adanca si definitiva caderea". Caderea urma sa fie propria abjurare a elevilor, abjurare a ceva ce nici nu cunoscusera cu cateva luni in urma, ce le ramasese strain pana sa le fie fortata inima sa-l accepte cu entuziasm de la invatatorii lor.

Nu poate fi inchipuita mai sordida culpa morala decat aceea de a forma niste copii, pentru a-i acuza ulterior tocmai de aceasta formare, de care numai tu te faci vinovat, vina lor fiind aceea de a-ti fi acordat tie credit. Si nu numai de a-i acuza, ci de a-i obliga sa se de-formeze exact in sensul opus invataturilor tale, din sfant - idealul ce le fusese inculcat prin siretenie - sa ajunga blamabil - dupa chipul si asemanarea miseliei dascalului lor insusi.

Acest exemplu mi se pare cel mai elocvent in punerea la stalpul infamiei a comunismului. Nu cred ca scurgerea timpului mai poate produce un altul mai injositor in denuntarea inclinarii spre rau a mintii umane. Si o singura aruncare de priviri asupra epocii post- (insa nu mai putin cripto-)comuniste pe care o traim, ne face sa ne cutremuram. Ca nu asistam oare la acuzarea comunistilor de a fi fost comunisti efectuata de catre chiar fostii lor profesori de marxism, de catre ziaristii incisivi ai *Scanteii* si *Romaniei Libere* , de catre o parte din nomenclatura de ieri, ajunsa azi a retine puterea?

Jocul continua.

"PE EI , MA, SI OMORATI-I!"

Atmosfera de intimitate amicala din bucataria domnului Aurel Obreja s-a destramat. Glasul sau curat, tenoral, vadind prin limpezimea lui exercitiul cantarii, o voce ale carei sunete aproape ca-si lasa definit si pipait conturul desenat in jurul unei stravezimi incantatoare pentru timpane, nu se incordeaza macar acum, cand evoca explozia diabolicului in existenta sa. Isi continua depanarea istorisirii, de parca ar decanta o bautura dintre cele mai obisnuite, desi puternic alcoolizata - insa cu care presupune ca oricine se cuvine sa fie obisnuit, daca om este - cum ar fi tescovina, de pilda.

Numai eu nu intru in tagma acelora obisnuiti sa accepte viata asa cum este si am mostenit-o. Pentru mine, taclalele despre suferintele detentiei au luat sfarsit. Incepe purgatoriul.

- Si, la un moment dat, cum povesteam noi acolo, cei cinci insi, atata l-am auzit pe Turcanu: "Pe ei, ma, .tu-le Dumnezeii mamelor lor de banditi si omorati-i!" Am fost prins, pus jos si m-am trezit cu mainile legate la spate, legat la picioare - la glezne, la genunchi -, la ochi si cu un prosop in gura. Asta intr-o fractiune de secunda.

A priceput ca intrase pe mana "reeducatorilor" de la Pitesti. Era atat de zapacit de napustirea fulgeratoare, de invalmaseala, de surpriza trecerii de la o stare de destindere calduroasa la socul brutalitatii - de neconceput de un cuget sanatos, incat facu o deductie stupida, cum numai naivitatea bunului simt si a omeniei pot scorni: "Ahaaa, au vrut sa sara pe noi 'reeducatorii' si probabil ca unii ne-au luat apararea." Omul normal nu poate accepta ca toti ceilalti semeni sunt nebuni.

- Da' de unde, ca toti s-au repezit pe noi! Va sa zica, ne-au legat. Si spune Turcanu: "Bateti-i sistematic!"

- Cum arata Turcanu?

- Inalt, putin uscativ. Avea o privire extraordinara, acest Turcanu. Nu era baiat urat, ca pe atunci era tanar si el. Totusi, avea ceva de criminal in uitatura, mi-am dat seama cand l-am cunoscut mai bine, pe pielea mea. Cand il zareai - pana nu-l cunosteai ce facea -, iti dadeai cu parerea ca ar fi fost un om cumsecade. In clipa cand il cunosteai si vedeai cu cata cruzime batea acest om, va spun ca te apuca tremuratul si amuteai in fata lui, adica nu mai puteai sa spui nimica. Numai cand intra Turcanu in camera 99, la toti ni se declansa nevoia sa iesim afara. De frica, stiti. Toti ne ceream sa mergem la veceu. Asta e. Avea sprancene groase, unite deasupra nasului. Si ochi adanci, nu prea mari. Gura bine conturata, cu barbia adusa in fata, cu gaura-n ea. Fruntea o avea inalta. Fata de noi, era rotund la obraji. Mainile mari, cu degete foarte lungi. Ne strangea de gat de ne cuprindea, cand venea, seara, sa ne vada "in pozitie". Cand aparea, am fi vrut sa intram prin zid.

Vorbitorul reia, ca pentru sine, pe ton scazut si ganditor:

- Batuti sistematic.

Apoi, apasat de vedenia scenei, imi relateaza:

- Ne-au prins asa - adica pe cei cinci -, ne-au prins pe sub brate, ne-au ridicat. "Incepeti!" Si cand au inceput sa ne loveasca. O faceau cu bucati de scanduri, cu pari din carpen, de la priciuri. Unul ne tinea de brat, altul de cap, de haine; de haine mai mult. Au inceput sa urle, tipau ca niste canibali. Ne loveau cu bocancii in gura, in burta, cu toate instrumentele de

tortura pe care le aveau acolo, cu fel de fel de cauciucuri cu sarma in ele - aduse din fabrica -, cu bucati de fier, cu cozile ascutite ale lingurilor. Chiar ca semana cu un dans macabru la canibali inainte de a ne manca. Prima data mi-a venit sa rad. Dar durerile mi-au taiat tot cheful. Au durat aceste batai cam patru-cinci ore. Ne carau, in lovituri, jur-imprejurul acelei camere enorme, incat eram vineti, ca mortii, si nu mai eram buni de nimica; atarnam ca niste carpe ude. In sfarsit, ne lasa. "Gata-i? La colt cu ei!" Ne-au pus la colt. "Dezbracarea-n pielea goala!" Ne-au dezbracat in pielea goala. Ne-au pus in picioare, tot legati la ochi, bineinteles, si la mainile care ne erau la spate, legati la glezne. Acestia se "reabilitau", se "reeducau". Pentru a demonstra ca s-au rupt de noi, de cei care la Targsor ii incurajaseram impotriva "reeducarilor", erau datori sa ne bata. Si, cu cat ne bateau mai mult, cu atat scapau mai repede din "pozitie" - o sa aflati ce-i aia - si din tortura. Am priceput imediat ce se-ntampla acolo. L-am iertat si pe colegul meu si pe toti i-am iertat, care ne loveau cand ne plimbau imprejurul camerei ca pe niste hoituri, ca nu mai eram oameni. Si i-a indemnat pe toti elevii care erau acolo: "Uitati-va, ma, la sefii vostri, uitati-va la «comandatura' din Targsor, ma, ca din cauza lor faceti voi ani grei de inchisoare! Astia sunt vinovati, ma! Uitati-va la sefii vostri!" Si le mai spune: "Treceti acuma, scuipati-i si loviti-i!" Iar noua: "Deschideti gura, ma!" Ne-au deschis ei gurile, ca veneau si-ti bagau aicea cate o bucata de lemn sau altceva. Fizic, eram topiti. Cu mintea, la fel. Aproape nu ne mai dadeam seama ce era cu noi.

Mi-a indicat imbucarea laterala a falcilor. Continua.

- Nu conta ca-ti rupeau buzele, nu mai avea importanta. Acolo eram pusi sa ne omoare! Si au trecut unul dupa altul. Pe rand, sa arate ca se desolidarizau de noi. Fiecare ne lovea. Unii cu ura. Te scuipau cu flegma. Doamne. Si am fost din nou palmuiti, tot asa cateva ore la rand, scuipati. El, tot timpul: "Uitati-va, ma, la sefii vostri! In ce credeati voi!. Uitati-va cum arata."

Este o impietate sa ascult descrierea acestor cazne, sa o imprim pe caseta si mai apoi s-o transcriu linistit pe hartie, fara sa resimt canonul cu intensitatea acelor hristosi urcand Golgota pentru ca au refuzat minciuna si nu s-au inchinat in fata altarelor pe care si le inalta dictatura. Caut un criteriu de comparatie, sa-mi pot asuma cat de putin din umilirea, din durerea celor cinci baieti, un criteriu de comparatie sa-mi apropriu situatia lor, sa o inteleg mai bine prin experienta mea insasi.

Ceea ce gasesc e smuls din trecutul prea recent si n-are nimic comun cu acest martiriu asemanator cu al primilor crestini. Totusi, imaginea din memorie dezvaluie ceva: dorinta comunismului de a murdari, de a demonstra ca orice si oricine sunt nimic, de a preschimba totul in moarte, intr-o moarte injositoare, intr-o moarte de lepros, de javra, de neputincios. Este imaginea procesului sotilor Ceausescu, cat de revelatoare pentru dispretul de dreptate, de respect pentru fiinta umana al acelora care ne conduc de cincizeci de ani!

Insii care au poruncit asasinarea lor au contribuit din rasputeri, la timpul gloriei, sa ne impuna un cult al presedintelui tarii, sa-l socotim cel mai inteligent, cel mai patriot, cel mai apt de sacrificiu pentru binele poporului. Au cladit un soclu de fum de tamaie pe care au urcat portretul pictat in culori smulse din razele soarelui, reprezentandu-l pe conducatorul lor. Cand le-a venit la indemana, au vestit poporul ca avea de-a face cu un individ pe care era foarte usor sa-l impiedici sa-si mai deschida gura pentru a se apara, cu o zdreanta din care putea rupe oricine o bucata sa-si stearga cizmele cu ea. Ulterior - cu un mic sac de carne insangerata. Menirea comunismului este sa demoleze, sa tradeze, sa secatuiasca. Sa scuipe, cum am vazut.

Am savarsit o impietate de alt ordin aducand in discutie un criminal, oricat de tragic i-a fost sfarsitul. Intre calau si victima nu poate incapea nici un fel de asociere, de paralela. Totusi, aceasta noua impietate ne foloseste sa intelegem ca orice reprezentant al comunismului, de indata ce are puterea in mana, dovedeste a fi bolnav la randul sau de *complexul Turcanu* .

- Printre tinerii de acolo, am vazut niste copii intre paisprezece si saisprezece ani. Imi aduc aminte de un elev de la Buzau, fiul unui aviator, care a trecut pe langa noi si cand a dat asa, cu palma, ne-a mangaiat. Parc-am prins curaj. Si n-a vrut sa ne scuipe. Si l-au chemat imediat batausii, Turcanu, Martinus, Livinschi. Aia: "De ce nu-i lovesti, ma, si nu-i scuipi?!" - "Pai - zice -, eu nu i-am cunoscut niciodata. Mie nu mi-au facut nici un rau." - "Lasa, ca te punem noi alaturi de ei!" Copiii erau ingroziti de ce vedeau; si de frica sigur ca faceau tot ce le spunea Turcanu. Ne scuipau si ne loveau dupa cum li se ordonase: noi eram aceia din cauza carora regimul nu-i pusese in libertate, pentru ca noi refuzaseram "reeducarea". Unii credeau ca asa era. Altii n-o credeau, dar erau inspaimantati.

"De frica, faceau tot ce le spunea Turcanu." Propozitia-cheie a fost rostita. Romanul "liber", de frica isi vindea colegul de serviciu, prietenul, ruda. Romanul "reeducat", de frica nu numai ca-si vindea colegul de celula, dar ii devenea si calau. In schimb, romanul "reeducat" a suferit initial suplicii ce depasesc putinta de rabdare si, dincolo de acestea, a fost pazit zi si noapte sa nu se sinucida pentru a se impiedica sa actioneze impotriva propriei constiinte. Astfel ajunsese de inteles metamorfozarea lui in fiara.

- Dupa ce au trecut si torturile astea, ne-au asezat pe jos, tot legati si cu batausi in jurul nostru, ne-au pus "in pozitie" pe ciment, in pielea goala. S-au dus la veceu, unde aveau pregatite fecale si urina si ne-au adus intr-o gamela sa mancam. Nici unul n-a acceptat asa ceva. Insa aveau lucrate din pari un fel de lopatele, asa ca niste dalti. Intai ne infigeau bete in gat, sub barbie, la gusa. Apoi ne-au bagat lopetile in gura, ne-au cascat-o si. Doamne!. ne turnau pe gat, ne infundau, vomitam. Iti venea sa-ti dai si stomacul afara! Turcanu zicea: "Asa au mancat, ma, toata viata c.t, asa cum le dam acum sa manance. Nu le place, ha?! Au vrut sa fie sefi mari, comandantii vostri. Uitati-va la sefii vostri!" In sfarsit, s-a terminat si cu episodul acesta. Apoi aveau facut un sex de femeie din sapun si ziceau ca era Maica Domnului; si un membru barbatesc il inchipuia pe Iisus Hristos. Si te obligau sa mergi sa te inchini lor si sa le saruti pe un scaun unde le pusesera. Te loveau cu parii in cap. Nu mai aveai nici o vointa. "Pupa, ma, pupa, ma, ca-n astia ati crezut voi, Dumnezei si Cruci!" si nu stiu ce. Pe urma, treci la tortura, treci la "pozitie", zi si noapte, zi si noapte. Doua saptamani n-am dormit. Dar nici nu mai puteai dormi. Nu stiam ce vor!

- Ce se-ntelegea prin "pozitie"?

- In primul rand, te tineau intr-un picior, cu celalalt ridicat, cu mainile-n sus. O ora, doua. Zic: "Mai, s-or satura!" Da' de unde! Cate trei-patru ceasuri. Nu mai puteai? Lasai mainile-n jos? Te loveau cu parii peste maini, ti le rupeau. Nu mai puteai. Fiecare eram paziti de doi-trei care ne bateau, "sa se reabiliteze". Si "s-au reabilitat" o multime pe pielea noastra. La un moment dat, iti puneai mainile pe cap si le lasai acolo. Ei te loveau, tu nu mai puteai, pur si simplu: nu mai aveai tarie sa le tii in sus. Sa stai intr-un picior, la fel nu mai puteai - ore-ntregi, zile-ntregi. Cat sa poti sta? Te lasai in jos. Pe urma, sa faci flexiuni: sute de flexiuni, jos, in picioare, jos, in picioare. Nu mai puteai. Apoi te lasau. Te puneau jos, cu picioarele-ntinse, asa, sa-ti apuci varfurile degetelor de la picioare cu mainile, ziua cu ochii la soare - patrundea nitel -, iar noaptea cu ochii la becul ce era in mijlocul acestei camere. Nu mai puteai nici asa. Aveai impresia ca intri in cimentul ala. Te loveau, te bateau; degeaba: nu mai puteai, s-a terminat. Ne-au luat intr-o seara si ne-au batut numai in cap, cu niste scanduri, asa, tot capul l-au tocat, incat a doua zi capetele noastre aratau ca niste mine din alea marine, cu colti. Se facuse capul cat un balon. Eram negri toti, absolut, pana si pe fata. "De ne-ar omori mai repede." - ne ziceam. Pe mine m-au batut aici la talpi. Apoi a inceput sa se usuce muschiul asta de pe brat, s-a-ngalbenit si am facut o fractura de humerus. Mi-au pus comprese cu apa rece, sa ma faca nou. Acuma le simt, toate loviturile astea. Ca tortura, aveau niste clesti, ca alea de spart alunele. Te strangeau cu clestii de fiecare falanga, la fiecare deget de cate trei ori. Daca rezistai la asta, treceau la picioare; asa incat degetele noastre, mainile, labele erau numai rani si miroseau a cadavru.

Imi inchipui ca era o cazna preferentiala pentru un sculptor; pentru el, degetele sunt la fel de pretioase ca si pentru pianist.

- Pe urma, in ceea ce priveste mancarea, ne puneau gamelele la o anumita distanta de noi. Ne tineau cu mainile la spate, in genunchi. Mancarea ne-o aduceau fierbinte. Trebuia sa te lasi cu incetul in jos si fara lingura, fara nimic, sa-ti dai drumul deasupra castronului sau a gamelei. Sa cazi in acelasi timp cu barbia si cu fruntea, ca altfel se varsa gamela si te bateau si pentru asta. Daca nu-ti dadeai drumul in jos, te-mpingeau de la spate; nu exista sa nu vrei sa mananci asa. Si cadeai cu nasul si cu fata in clocotele alea. Eram plini de rani la gura, arsi la buze, la nas, la ochi. O nenorocire. Nu puteam inghiti nici painea. Corpul nu mai primea mancare. Si tot asa miroseam. Si, Doamne, ce era. Au durat chestiile astea cu tot felul de torturi. Alta metoda: s-a adus intr-o zi un castron cu sare. Si au pus apa peste ea. Era atat de multa, ca nici nu s-a mai topit, asa de concentrata ajunsese apa. Ne-au obligat s-o bem. Refuzai? Ti-o turnau pe gat, tot cu betele alea ascutite infipte-n gat si cu lopatelele. Nu puteai altfel, ca erai trantit pe jos, trebuia sa-nghiti, ca altminteri mureai: ei tot turnau. Beai cat puteai. Va-nchipuiti si dumneavoastra cand ajungea sarea aia in stomac si-n intestine: te ardea o sete groaznica. Si-ncepeai: "Apa! Apa! Apa! Apa!" Crapai. Plesneai. Noaptea, mai ales, cand stateam "in pozitie", ma ceream colegului asta al meu, ca pe el il puneau sa ma pazeasca, impreuna cu niste baieti de prin Neamt, pe care-i cunosteam din Piatra, si ma ceream la veceu. Ma ducea. Ziceam: "Mai, Bebe, n-am nici o nevoie. Da-mi niste apa sa beau". Imi dadea cate o cana. Ziceam: "Da-mi galeata". Beam din galeata cat puteam. Si probabil ca l-au simtit sau l-a turnat cineva ca ma scotea prea des si, cand m-am cerut intr-o noapte, n-a vrut sa ma duca. "Nu mai merg cu tine. Stai 'in pozitie', banditule!" Am stat "in pozitie". A discutat, totusi, cu unul dintre aia care ma pazeau si zice: "Du-te tu cu el iara". Aveau, vedeti, si cate o licarire de umanism. Dar astea ii costau viata: puteau sa-i puna si pe ei alaturi de noi. Se temeau. Alta data m-a dus din nou. "Apa-mi trebuie." - "Nu mai aduc apa." - "Da-mi voie sa beau din aia sarata" - ca apa de pe conducta era salcie la Gherla: nu se putea bea; era doar pentru veceu. M-am repezit la closet si am inceput sa beau apa din pumni.

Tace. Tac. Flacara sasaie. Vrea sa se stinga.

- Ne-au pus sa ne batem intre noi. Nu ne-am batut. Si asta era una dintre metode. Daca accepti sa te bati, are loc un fenomen: daca ai impresia ca celalalt te-a lovit un pic mai tare, iti zici: "Aha! Ai dat anume!" Si il lovesti si tu mai tare. Te loveste si el mai tare. La randul tau, il lovesti si tu. Atunci ne-am hotarat, orice s-ar fi intamplat, sa nu aceptam asta. Am avut o incredere extraordinara in colegii cu care am fost torturati. Si niciodata n-am avut indoiala ca acesti oameni se vor pierde pe drum. Si ne-a ajutat si credinta in Dumnezeu si faptul ca ne facuseram un program si de rugaciuni si meditatii la Jilava, pe care l-am mentinut tot timpul. In sfarsit, dupa vreo doua-trei saptamani, ne-au lasat sa ne culcam.

Ochii imi scapa catre partea din spate a medalionului din os pomenit nu de mult. Arhanghelul Mihail, cu spada in mana stanga, atarnata pe langa trupu-I de lumina, iar in dreapta cu Crucea de la Sfantul Mormant, tocmai pogoara asupra Romaniei Mari, reprezentata prin harta ei. Tara, patria noastra, il primeste matern, ca scoica din care Afrodita a urcat la viata din adancurile intunecoase ale marii, inghimpata de raze.

De ce n-a coborat Arhanghelul atunci cand acei tineri si-au trebuit murdari buzele sarutand idolii "reeducatorilor" si cand Hristos a fost iarasi si iarasi scuipat si batut in cuie in trupurile lor nimicnicite?

De ce?

"BANDITILOR, V-ATI GANDIT SA VA FACETI DEMASCAREA?"

Trecusera doua-trei saptamani de torturi neintrerupte si umiliri de neconceput, in care perioada cei cativa intrati in focurile "reeducarilor" au fost, pe deasupra, impiedicati total sa doarma. "Ce vor de la noi?" - era intrebarea chinuitoare pentru toti.

Una este sa cunosti obiectivul tortionarului si sa primesti tortura deoarece refuzi oponentului tau a si-l atinge, iar alta sa ai convingerea ca te afli in mana unor forte demente, ale caror jucarie ai devenit. Constiinta ca adversarul tau si-a propus atingerea unui scop este, intr-un fel, linistitoare, oricat ti-ar fi acesta de dusmanos: implinindu-si el telul propus, iti redobandesti linistea - fie si aceea a mortii. Aceasta convingere e asociata alteia, in mod indiscutabil, anume aceleia ca realizarea telului sau depinde de tine. De aici deduci ca ti-ai pastrat libertatea de cuget si actiune. A avea liber arbitru constituie o conditie a fericirii.

Alta este sa constati a fi devenit peste noapte proprietatea unor mecanisme destructive cu care nu poti stabili nici un contact uman, nici al discutiei - oricat de rebarbativa -, nici al afectelor - oricat de absurd in situatia data.

Tocmai fiindca celor supusi "reeducarii" le era eliminata orice sansa de a-si lua viata, le disparuse - pana la ultima nadejde - increderea ca ar mai fi putut contribui in vreun fel la diriguirea propriului destin. Cu alte cuvinte, fusesera jefuiti de liberul arbitru. Aceasta nu mai reprezinta o situatie dramatica aidoma celorlalte. Incep sa pluteasca in aer spaimele tragediei metafizice. Ti se impune abandonarea conditiei umane, ruptura ireparabila. Despartirea abrupta de specia ta este insotita de un avangust al absolutului si al iremediabilului.

"Ce mai vor de la noi?"

La capatul acestei prime perioade, li s-a ingaduit sa puna capul jos sa se culce.

- Ne-au lasat sa dormim cam trei-patru ore si ne-au sculat noaptea. "Banditilor, v-ati gandit sa va faceti 'demascarea'?"

Domnul Aurel Obreja ma intreaba de parca acum am fi atunci, iar eu alaturi de dansul, buimac de amorteala creierilor:

- Ce "demascare"?

Apoi reia imitarea glasului lui Turcanu:

- Zice: "Tot ce ati lasat afara si intereseaza Securitatea!" - "Dar. am declarat - spun - tot ce a interesat ancheta." - "Nu-i nimic. Zi ce ai facut afara."

Camera fu populata peste masura cu alte cadavre ambulante. Acele personaje noi care suportasera tratamente identice prin alte camere, iar acum erau aduse aici pentru Marele Spectacol al Infrangerii celor cinci.

Intra in tehnica uzuala a partidului comunist ca, in vederea stapanirii oamenilor, "autocriticile" sa se savarseasca de fata cu turma intreaga in care se numara victima. Celelalte "oi" aveau datoria sa se amestece in farsa Spovedaniei (o numesc astfel pentru ca, inversandu-se modelul sacru, la capatul "confesiunii" urma "angajamentul" de a nu mai repeta greseala si de a faptui conform indicatiilor, intocmai ca in cazul energumenului pregatindu-se sa-si indeplineasca un canon ce sa-l curateasca); ele acuzau, dezvaluiau fatete ale "adevarului" omise de cel in cauza, cereau "o principialitate neabatuta" din partea "adunarii generale".

Aparitia celorlalti chinuiti oferea celor de fata oglindirea masurii in care le era descompus propriul biologic. Al doilea lucru dedus fu ca la ei, in camera 99, se desfasura exterminarea exemplara, aceea "la cel mai inalt nivel".

Daca aici nu reuseau sa te convinga sa declari tot ce voiau, insemna ca trebuia sa te omoare. Chiar ei spuneau asta. Acolo, la cimitirul din Gherla, era un haiduc, un hot - Roja Sandor. Avea o cruce mare. Si ne amenintau: "La Roja Sandor cu fosilele! Voi sunteti fosilele detinutilor!"

Daca era de mirare faptul ca asa-zisa ordine interioara a penitenciarului incapuse pe mana tot a unor detinuti politici, lucrul era, in acelasi timp, de inteles: acestia fusesera "reeducati"; administratia avea incredere in ei si se ajuta cu "vigilenta" lor. Daca detinutii "reeducati" circulau slobod de la o celula la alta, ba chiar mutau confrati de-ai lor de ici-colo intre zidurile inchisorii, oricat de uluitor era, aceasta putea fi explicat prin comoditatea sau delasarea aceleiasi conduceri. Daca "reeducatii" isi chinuiau colegii, cum s-a vazut anterior, se putea explica printr-o aplicare vinovata a principiului liberal *laissez faire, laissez aller* , in mod intentionat inteles aberant. In loc ca, datorita libertatii de miscare si a initiativei particulare presupuse de acest principiu, viata obsteasca sa se imbunatateasca, ea ajunsese in puterea unor brute si a unor cazuri patologice, se degradase pana la a-i fi preferata sinuciderea.

Am insirat aceste modificari ale regulamentului de ordine interioara, specifice Gherlei atunci, pentru a arata ca mintile celor cazuti isi mai aflau rezerve argumentative intru falsificarea situatiei de fapt. Bineinteles ca falsificarea le era inutila si daunatoare. Insa intra in regula gandirii oamenilor de bun-simt si cumsecade. La ce ma refer? Nici unui ins normal nu-i vine usor sa accepte fara nenumarate impotriviri, cartiri si refuzuri evidenta ca semenul este fundamental rau. Cu atat mai dihai cand acesta reprezinta unul dintre organele Justitiei care, la randul ei, actioneaza in numele Ordinii in Stat insasi si reflecta felul in care se comporta guvernul Patriei fata de cetatenii reprezentati de el.

Or, pumnul de condamnati torturati in camera 99, printre care si domnul Aurel Obreja, avea acum proba de neinlaturat ca Securitatea era prezenta printre ei, ca actiona minut de minut, ca insufla frangeri de madulare si suflete, poruncea pasii de strabatut pana la dezumanizarea totala a victimelor, conducea caznele prin mijlocirea "reeducatilor". Aceasta dovada era: revenirea la ancheta, in conditiile unei salbaticii fara nume, de data aceasta o ancheta condusa de unii dintre condamnati insisi, in speranta ca, intr-o buna zi, vor fi rasplatiti cu grade ofiteresti, cu bunurile materiale corespunzatoare si, desigur, cu eliberarea, indiscutabil inainte de termen.

Securitatea nu mai avea suficienti anchetatori? Nu mai avea suficient timp? Nu mai avea suficienta cruzime? Le avea pe toate cu prisosinta si nu arareori folosea aceleasi metode ca si "reeducatorii", caci de ea fusesera instruiti cum sa distruga fiinta umana. Ca sa punem punctul pe *i* , ea urmarea un scop. Acesta s-a revelat doar cand "reeducarile" au fost sistate, cu prilejul pregatirii procesului "reeducatorilor", un scop pe care nu este cazul sa-l deconspiram acum, cand urmarim cu ezitare formularea gandurilor si a intuitiilor acelora care abia mai puteau judeca, nedormiti, batuti permanent, in criza comitiala perpetua.

Asistand la felul cum se "demascau" unii pe altii mai vechii suferitori ai procesului de "reeducare" cu bata, domnul Obreja trage concluzii:

- Greseala studentilor, socot eu, a fost ca, stand la Pitesti impreuna, cei din Moldova cu cei din Muntenia si cu cei din Ardeal, si-au povestit unii altora viata; si asa, in discutii intime, sigur ca au dat in vileag si lucruri pe care le-au ascuns la Securitate. Asta le-a fost ghinionul: se cunosteau intre ei prea bine. Noi nu ne-am povestit nimica si mai ales despre cei care au ramas afara. Nu ne interesau lucrurile astea. Aveam, totusi, o alta educatie.

- Turcanu ii lasa si pe ceilalti "reeducatori" sa se amestece in ordonarea torturilor? - ma interesez, deoarece mi se pare imposibil ca un singur individ sa preia o masa atat de enorma de informatii, sa o prelucreze in minte si sa hotarasca unde erau legaturile nesigure si se resimtea nevoia completarii lor; mai ales sa aleaga mijloacele ce ar fi putut smulge acele adaosuri "necesare".

- La inceput, nu. El a condus tot. Pe urma, am ramas pe mana altora. Turcanu era prea ocupat cu tot etajul, cu toata inchisoarea si cu fabrica. Nu mai venea decat seara.

- In fiecare seara?

- In fiecare. Pentru ca in acea perioada noi eram in plina atentie, ca cei care infruntaseram "reeducatorii" de la Targsor, cum stiti. Mai trecea si-n timpul zilei o data, de doua ori. Seara venea anume pentru batai. Ziua ramaneau Livinschi, Popa Tanu, Martinus; erau multi. Nici nu mi-i mai aduc aminte.

Vorbitorul trece la alta categorie dintre cei prezenti acolo:

- Copiii adusi au fost tinuti astea vreo douazeci de zile, poate chiar o luna, doar ca sa vada schingiuirea noastra, cat a fost cea mai cumplita. Pe urma, au inceput sa-i puna si pe unii dintre ei "in pozitie". De jur-imprejurul camerei au adus doar oameni batuti prin alte camere si care nu se "reeeducau". De aia-i aduceau la "Camera Mortii". Erau multi acum - patruzeci, cincizeci - "in pozitie". Ma gandeam ca, probabil, comunistii pusesera mana pe toata lumea, pe toata omenirea. Si era la latitudinea lor, aveau libertatea sa ne omoare.

Gandul era firesc cand constatai ca nu mai puteai nadajdui in alt ajutor decat al lui Dumnezeu. Unul dupa altul, toti cei trecuti prin "reeducari" au ajuns la aceasta concluzie - de fapt, lipsita de temei. Era, insa, unica explicatie logica a celor ce se petreceau. Si cat de usor este de facut saltul de la aceasta idee la autoconvingere! Daca pamantul e al lor, de ce sa ma mai opun? Singur nu voi putea nimic impotriva-le. Astfel acceptai caderea ca pe ceva firesc; intrarea in tagma criminalilor, ce ti se cerea cu atare violenta nebuneasca. Pentru a nu bate la randul tau, ar fi trebuit ori sa-ti pastrezi sanatatea mintala - ceea ce nu era posibil -, ori sa fii sfant.

- Livinschi cum arata?

Doresc sa aflu cat mai multe detalii concrete.

- Era un individ scund, gras, n-avea nici o trasatura sa-ti ramana. Cred ca nu era atat de rau, pentru ca avea si momente cand puteai discuta cu el. Era unul dintre cei cu care - atat eu personal, cat si colegii mei - am schimbat o vorba. "N-are nici un rost - zicea - sa va-ncapatanati; sa stiti ca nu scapa nimeni de aici. Trebuie sa declarati tot ce n-ati declarat la Securitate."

- Martinus ce infatisare avea?

- Martinus aproape ca semana cu Turcanu. Doar la gura nu. Avea buzele subtiri. Era ciangau, dupa cate stiu eu. Nici pe el, nici pe Turcanu nu i-am vazut zambind niciodata. Martinus probabil ca primise pe atunci ordin de la superiorii lor de la Securitate sa inceteze cu bataile astea dezastruoase, asa, distrugatoare, sa omoare lumea. Ca noi simteam pulsul dupa cum bateau.

- Dar Tanu Popa?

- Era mic de statura, mic de tot; mai mic si ca mine; de vreun metru-saizeci. Era extraordinar de frumos. Ca un inger. Inger parea; ca o fetita din alea de optsprezece ani. Uluitor de frumos! Dar de o rautate si de un sadism cum n-am putut sa-mi inchipui. Ma gandeam: "Cum

de a pus Dumnezeu atata frumusete in aceasta bestie umana?" Batea cu o cruzime extraordinara, strangea de gat, te farama cu clestele. Nici nu pot sa spun cu ce ferocitate te chinuia acest om. Dupa Turcanu, el venea, ca era mana lui dreapta, cu aceeasi putere. Pe urma erau la rand Martinus si ceilalti batausi. De altfel, cu cat bateai mai mult, cu atat erai mai bine vazut. Stoian ne batea in special pe noi si pe elevii de la Targsor. Pe mine mai ales, ca l-am acuzat acolo. Va inchipuiti, ii spuneam "Mamutul". N-avea nici judecata, nici sentiment, nimica n-avea omul asta. Din nastere ii era o mana deformata; nu stiu - ii lipseau niste degete. Ii ziceau si "Ciungul".

- Si, desi infirm, izbutea sa bata?

- Vai de mine! Batea si cu ciotul ala, in prostie; dadea unde apuca. Mai ales in noi, astia care statuseram cu ei.

- Dar Cobzaru?

- Era un baiat frumos. Mai inalt, asa, la un metru-saptezeci. Un tip dragut. Cred ca el mai mult de spaima caznea. Trecuse pe la Suceava. Pe Cobzaru, in sfarsit, n-as putea sa-l acuz ca a fost un mare bataus. A facut-o, dar nu intra in comitetul lui Turcanu. Stoian facea parte din comitetul asta.

Inclinarea innascuta a conlocutorului meu spre arta il face sa-i caracterizeze pana si pe tortionarii sai in raport de Frumos. Acesta devine o categorie pe care nici Moartea n-o poate umbri in cugetul omului, dupa cum se vede. Aceasta deductie este mangaietoare: nici infernul nu poate distruge anumite coordonate ale Creatiei. Este intaritor s-o afli intr-o epoca si intr-un colt al lumii de unde iti vine sa crezi ca Dumnezeu s-a ocultat.

Va sa zica, la sosirea lui Turcanu, aceea de seara, ii gasea "in pozitie". Avusesera timp de gandire pe parcursul zilei, de "meditatie", cand fusesera datori sa gandeasca la cate nu declarasera inca.

- Sedeam toti ca niste sfincsi, pe langa pereti, si ne-mpingeam in ei de parca am fi putut sa intram in ziduri. "Gata! Acuma incepem!" Turcanu venea pe la fiecare. "Tu la cate probleme te-ai gandit?" - "Pai, domnu' Turcanu, la una." - ".tu-ti Dumnezeu' ma-ti, lasa ca te facem noi sa te gandesti! Tu, la cate!" - "La doua." - "Ai scapat in seara asta. Tu?" - "La una." - "Tu?" - "Nu mai am ce spune, domnu' Turcanu." - "Lasa, ca spui tu." Si asa trecea si trebuia sa-nceapa bataia a vreo treizeci-patruzeci. Cea mai groaznica situatie era atunci cand batea pe altul. Cand te batea pe tine, macar stiai sa te incordezi si toata concentratia nervoasa te ajuta. Dar cand vedeai cum ii batea pe altii si cum ii schingiuia, cred ca nici Phidias in *Laocoon* n-a izbutit sa arate o durere mai expresiva decat am vazut acolo, la Gherla. O lua de la noi, cei din "comandatura" Targsorului, cum ne zicea. Iar pe cine baga in rand cu noi, stiam ca nu mai avea scapare.

- Domnule Aurel Obreja, am inteles din discutiile noastre ca nici unul dintre cei cinci care ati fost torturati de-a valma n-a batut la randul sau, cum vi se cerea. Am priceput bine? Acesta este adevarul?

- Nici unul dintre cei cinci care am fost acolo. Nici unul. Am aceasta satisfactie. Nu ca am fost erou - sau ca am fost noi eroi. Nu pentru asta. Daca mai continua in ritmul ala, ca la Pitesti sau cum a fost la inceput si pentru noi, nu stiu ce se-ntampla. Probabil ca gaseau o metoda de schingiuire pentru a ne impune sa batem la randul nostru. Ar fi folosit toate tehnicile care s-au aplicat la Pitesti. Le studiasera. Fiecare om are o sensibilitate; la stransul degetelor pana ti le striveau; la picioare; ma rog, batut la gat; batut cu cantul scandurii pe cap; la talpi. Undeva trebuia sa-ti prinda o slabiciune.

- Este posibil ca prin bataia in cap sa fie distrus acel centru al inhibitiei aflat pe scoarta cerebrala si, odata distrus acela, oamenii sa devina niste animale care nu mai judeca, niste bestii?

- Cred. Pentru ca unii innebuneau. S-a intamplat si cu Titi Stoica, unul dintre noi. Nici acuma nu si-a revenit. Un baiat extraordinar de bun. A fost internat si in timpul lui Antonescu: in lagar in Transnistria, langa un lagar de evrei. Fiind batut la cap, a avut un soc din asta. Ne-au imbracat intr-o noapte cu tot ce aveam pe noi. Au luat si de la altii. Ne-au pus sa tragem pe noi cate trei-patru perechi de pantaloni, cojoace si nu mai stiu cate. Faceam "manejul", adica ne roteam in jurul camerei asa. "Hai, gata! Pregatiti-va sa plecati la Pitesti!" - ne-au spus. Umblam unul dupa altul. Transpiraseram de nu mai puteam. Si nu mai eram in stare sa mergem. Ei, cu parii in jurul nostru. Da-i, si da-i! Si acest Titi Stoica a avut o criza nervoasa. A inceput sa rada; si-mi zicea: "Mai, Aurele, uite, Maica Domnului ne zambeste." M-a impresionat atat de mult aceasta iesire de nebunie a colegului meu. Si am strigat: "Bestiilor, il omorati! Uitati-va, a innebunit!" - "Dumnezeu' ma-ti!" - zic aia. "Ii iei apararea camaradului tau?! Lasa, ca-ti scoatem noi din cap 'camaraderia'!" Dupa aceasta criza, l-au iertat pe Titi de "manej", sa se linisteasca. Dar bataile n-au incetat. Ne-am intilnit cu totii dupa aia. Si-n fabrica. Ramasese cu aceasta. - stiu eu cum sa-i spun?. Probabil ca i-a atins vreun centru nervos, ca altfel nu se explica. Si dupa eliberare, tot timpul se simtea urmarit. Am auzit despre el ca cerseste la Iasi. E speriat ca-l duce cineva sa-l bata. Nu si-a facut nici actele. Intinde mana sa primeasca pomana; pe unde gaseste cate ceva, mananca. Asa am auzit.

- Dar n-a ajuns sa bata pe altii. - constat interogativ si abia mai indraznind sa nadajduiesc in conservarea omeniei acelui bantuit de halucinatii datorate imposibilitatii de a mai rabda.

Dar halucinatii sa fi fost? Imi amintesc ca gazda mea mi-a aratat intr-una dintre aceste zile de cind o frecventez, o bucata de lemn de vreo doisprezece centimetri lungime, o aschie gasita prin ruinele bisericii Sfanta Vineri demolata de Ceausescu. Un prieten de-al sculptorului s-a dus la locul dezastrului, in cautare de relicve sfinte. I-a adus-o domnului Obreja. "Uite, sa ai o farama din ce a fost sfintit de slujbe, iar acum de inversunarea distrugatoare a necredintei." Amfitrionul meu a tinut-o catva timp. Intr-o buna zi, ce s-a gandit? A sculptat-o, pe fondul ei, pe Maica Domnului, aureolata si cu mainile impreunate-n rugaciune, cu cearcane adanci ca doua orbite pustiite de organele vederii.

- M-am gandit sa nu tin tandara asa, ci sa-i dau o valoare. Si atunci, am sculptat-o.

De ce m-o fi podidit aceasta rememorare? Nu cumva si Maica Domnului isi va fi spus, pe cand privea la Titi Stoica: "M-am gandit sa nu las tandara asta de om asa, ci sa dau suferintei sale o valoare." Si i s-a sculptat in inima pe totdeauna. Si de aceea Titi Stoica nu mai poate reveni intre cei asemenea lui.

Va sa zica, soptisem, cu privire la el:

- Dar n-a ajuns sa bata pe altii.

- Nuuu! Nici unul dintre noi n-a batut! Nu ca am fost eroi, noi astia - v-am mai zis. Nu stiu ce se mai intampla daca mai dura chinul acela: ori acceptam moartea, ori. Spunea Turcanu, cu fata catre mine: "Uite, credeam ca asta nu rezista, si rezista cel mai mult! Lasa ca-l asteapta Roja Sandor." Adica ma ameninta cu moartea. Dar mai inainte de a ne omori, voia sa declaram tot ce a fost afara. Asa ca, daca mai continua mult timp, cine stie ce ar fi fost si cu noi. Ca, daca te torturau intruna, nu mai puteai. Puneai si tu mana pe ciomag sau te duceai sa palmuiesti. Ca nu mai erai normal. Nu mai era nici unul dintre noi normal. Unii nu mai puteau. Sareau de jos si incepeau sa bata si ei. Ca si Haig Zoltan, care a ajuns sa ma bata si el. Cand am luat gamela si am strigat la el: "Te bag in p.a ma-ti de bandit!" - atunci n-am mai putut nici eu. Imi zic: "Asta, bandit ca si mine, vine si ma loveste!"

Acest moment al relatarii este de o importanta capitala, deoarece surprinde doua falsificari ale judecatii la care se ajungea datorita torturilor si a atmosferei de violenta generala. Una: acceptarea titulaturii si a constiintei de "bandit". A doua: orgoliul, activ inca, in pofida umilintelor de negrait la care era supus, il face pe Aurel Obreja sa aiba, la randul sau, o reactie violenta - pe data reprimata, slava Domnului! Chinuit de toti, nu suporta sa fie chinuit si de omul cu care a intrat in focul "reeducarilor", cu care s-a imprietenit cel mai de curand. Nu este de mirare ca s-a desteptat tocmai orgoliul, fiindca parintele acestuia, demonul, stapanea acel taram.

Abia acum ni se lamureste ca, pe fondul inculcarii ideii ca detinutul politic este un "bandit", cand se ajungea la asimilarea ei, mai mult sau mai putin recunoscuta si acceptata de el insusi, o provocare ce indigna sufletul victimei in mod deosebit starnea dorinta de a pune adversarul la punct cu propriile sale mijloace. Astfel se declansa ultimul act al tragediei, acela al transformarii victimei in calau, tinta finala a "reeducatorilor" nascociti de comunism.

- Dumnezeu sa-l ierte, c-a murit, saracul. Lui nu-i permiteam acest lucru.

- De ce lui anume nu i-o ingaduiati?

- Domnule, pentru ca pana atunci a stat "in pozitie" cu mine. Insa i-am inteles si pe astia. Ca si pe colegul meu, acela care ma vizitase si acasa, Bebe. La un moment dat, mi-a spus: "Aurele, te rog sa ma ierti, dar n-am mai putut". I-am zis: "Bine, loveste mai cu sete, sa nu vada astia ca ma menajezi, ca atunci iar ajungi in pozitie si te trezesti ca faci alte lucruri si mai grave, alte prostii". Iti faceau niste chestii de nu mai puteai suporta, domnule! Cand te puneau sa mananci intr-un picior sau in genunchi, cu gamela la distanta si cu mainile la spate, nu mai rezistai. Nici eu.

"BATETI-MA PE MINE IN LOCUL LUI!"

Gazda mea isi trage sufletul. Dupa o scurta pauza, reia naratiunea tot mai greu de urmarit din pricina continutului incredibil:

- Aduc langa locul unde stateam eu "in pozitie" un cetatean, Mos Piticaru, de pe Valea Bistritei. Un taran, unul foarte inteligent. Ii ziceam si noi asa, "mos"; adevarul este ca avea vreo patruzeci de ani. Abia mergea, saracul. Venea torturat din alta camera. Arata ca si noi la maini si la picioare: cu degetele umflate de clestii aia, batut peste tot, vanat. La numaratoare ne ascundeau, ne bagau sub paturi, sa nu ne vada caraliii. "No, cu astia ce-i?" - intrebau. "Astia-s bolnavi, sufera" - le raspundeau razand. Mos Piticaru, cand a vazut ca eram tineri, spune: "Mai baieti." Dar n-aveai voie sa vorbesti. Doamne, era moarte de om daca te prindeau ca ai vorbit! Insa mai scapam cate o vorba uneori, cand incepeau bataile; seara, mai puteai s-o faci cu cel de-alaturi, dar fara sa deschizi gura, aproape fara sa dai din buze, sa nu cumva sa te vada vreunul. Si Mos Piticaru: "Mai baieti, inventati, ma, morti; treceti mortii, ma, ca sunteti tineri si va omoara astia. Eu sunt batran, ma, si am dat toata comuna mea. Am bagat-o in organizatie si le-am dat-o: pe toti mortii comunei." Si saracul Mos Piticaru a dat intr-adevar toti cati murisera in comuna, insa n-a facut-o in ordine, dintr-o margine a comunei si pana-n cealalta. A organizat fel de fel de echipe, in cazul ca s-ar fi retras rusii, sa faca ele nu stiu ce. Dar asta, cum si-a adus el aminte. Tot asa, nu l-au lasat sa doarma cateva nopti si, intr-una, vin si-l trezesc: "Piticaru, banditule, scoala repede. Spune cum i-ai organizat!" Si n-a mai stiut. Si l-au adus in situatia in care era acuma, batut in fiecare zi, si el ca si noi.

Era un urias Mos Piticaru.

- Auzindu-l, m-am gandit si eu: "Daca la Ministerul de Interne am inventat numele alea, stai ca am morti si eu la mine-n sat. Ii dau pe care mi i-oi aduce aminte". Insa i-am luat in ordine. Ma putea trezi si noaptea sa-mi ceara sa-i repet: le stiam ordinea. Asa ca am facut si eu niste organizatii, prin satul meu, cu morti. Mai ales ca aveam vreo zece flacai pieriti pe front si unii luati de unguri si impuscati. Apoi ceilalti pe care mi i-am adus aminte, de prin cimitir, batrani, tineri, copii - nu mai avea importanta. Si m-am pornit sa "organizez" si sa declar. Mai incercam si eu sa mai scap cate unul, sa nu priceapa ca.

Anchetele, sub comunisti, incepand cu demascarile publice din sedintele de partid, trecand prin acelea propriu-zise, realizate de profesionistii torturii, in conditiile special destinate acestui scop, in diversele sedii ale suferintei, si culminand cu acestea din timpul "reeducarilor", s-au insumat la nivelul intregului popor. Inteleg prin aceasta ca unii provocau ancheta prin denunturi mai mult sau mai putin adevarate, altii o efectuau, ceilalti o suportau, iar majoritatea traia astfel incat sa se fereasca de ea. Era comunista s-a desfasurat sub puterea - ca a unei influente zodiacale - a *anchetei*.

Fiecare dintre membrii categoriilor mentionate a fost dator, intr-un fel sau altul, sa pactizeze cu Minciuna. Turnatorii minteau pentru a-si dovedi eficienta si - in termenii lor - vigilenta de clasa. Anchetatii minteau fie pentru a se apara sau a-si pazi rudele si prietenii, fie pentru a scapa de obsesia chinului - nu rareori incarcandu-si rudele si prietenii cu vini imaginare sau preschimbandu-se la randul lor in delatori. Masa romanilor mintea pentru a fi socotita obedienta, deci nepericuloasa.

O atare experienta - si ea nu se margineste la romani, ci se extinde in intreaga Europa rasariteana, in Europa si in Asia sovietice, in China, Coreea, Vietnam, Birmania, Cambodgia, Cuba si in unele tari din Africa - a crescut la niste dimensiuni monstruoase, taman cand roadele invataturilor lui Hristos s-ar fi cuvenit sa se simta activand in randurile omenirii - mai presus de toate, respectul pentru Adevar si Iubirea dintre semeni.

De buna seama ca scolile de spionaj ale lumii gazduiesc cursuri dedicate celor mai sigure si ingenioase cai de folosire a armei Minciunii. Minciuna nu mai este o Arta, cum se sulemenea ea pentru spiritele unora dintre scriitorii rafinati ai trecutului. Ea nu mai este Vrajmasul, cum le aparea Sfintilor Parinti. Pentru toate categoriile sociale mentionate mai sus, Minciuna a devenit unicul mod de supravietuire. Pentru toti oamenii, indiferent de situatia lor in raport de Ancheta. Dar nici unul din aceasta multime nu a beneficiat de o initiere sistematica in Minciuna, nici unul nu a trecut printr-o scolarizare necesara, exceptie facand anchetatorii, provocatorii si, din nou, spionii. Ceilalti - victimele de fapt si victimele plauzibile - nu se sprijineau decat pe intuirea naturala a modului de folosire a Minciunii. Si nu le ramanea decat sa perfectioneze aceasta intuire, pe masura ce Ancheta le provoca spaime noi si mai acute.

Cazul domnului Aurel Obreja pilduieste nici ca se poate mai limpede aceasta pozitie a autodidactului intr-ale Minciunii.

Cititorul isi aminteste ca, in cadrul primei sale anchetari, la Ministerul de Interne, a inventat nume false, intemeindu-se pe adevarul ca dumnealui personal adoptase un nume conspirativ. Pentru a nu se da de gol, si le inscrisese cu penita pe unghii, sa le poata invata pe de rost.

Acum, in noua ancheta - aceasta cu adevarat barbara - de la Gherla, fie ca a uitat vechea sa metoda a minciunii folosite in vederea evitarii caznelor suplimentare, fie ca nu-i acorda suficienta incredere, traumatizat de socul salbaticiei dezlantuite. Sugestia altcuiva il decide sa adopte o minciuna de un tip inrudit cu cea dintai. Ceea ce a retinut ca valabil in prima experimentare a minciunii a fost ca ea se cuvenea astfel ticluita, incat sa-ti vina in minte la orice ceas, sa poti recurge la ea, neschimbata, de cate ori era nevoie; o tehnica la care mintea inventiva a lui Mos Piticaru nu izbutise sa ajunga. Aurel Obreja a facut un efort de adaptare a tehnicii initiale la conditiile impuse de noua varianta propusa de inchipuire. Prima oara,

impartise numele imaginare pe grupe corespunzand liceelor Capitalei. De data aceasta, se vedea pus in situatia de a folosi numele decedatilor din satul natal. A gasit solutia ordonarii lor conform pozitiei geografice in localitate a fostelor domicilii. Minciuna nu mai este o Arta, cum spuneam, ci o Tehnica. Aceasta constituie una dintre "descoperirile epocale ale marxism-leninismului"!

- Dar si ceilalti aflati "in pozitie" erau batuti groaznic. Era unul, Mos Bal, din Ardeal. L-am intrebat, cand nu ne observau: "Pentru ce esti aici?" - "Aur" - zice. "Mai bine mor decat sa le dau lor aurul." Si-l bateau. si-l chinuiau. "Scoate, banditule, aurul! Spune unde l-ai ascuns!" - "Nu am! Nu am! Nu am!" Ca, pe urma, dupa ce s-a terminat "reeducarea", sa-mi spuna - ca unii dintre noi am avut incredere in ceilalti; cu unii, ulterior, ne-am intalnit in fabrica si stiam fiecare pe unde trecuseram si cum am rezistat - va sa zica, mi-a spus ca a avut aurul, dar: "Mai bine mor aici, decat sa dau comunistilor aurul!" Cred c-a scapat batranul.

Sa suporti atata tortura, in calitate de *detinut politic* , pentru a detine aur! Mintea refuza sa mai faca efortul de a intelege, atata de absurd devenea universul.

Sunt ametit de torentul de informatii ce se revarsa asupra mea, ma sufoca, ma anihileaza. Voiesc sa aflu cat mai multe amanunte despre acele preschimbari indelung chibzuite ale oamenilor in fiare si, in acelasi timp, as dori sa se curme odata invazia aceasta de injosiri ale celei mai nobile fapturi create pe pamant de Dumnezeu, injosiri concepute de ea insasi impotriva ei insasi. "Reeducarile" constituie cea mai scarnava oglinda in care si-a vazut vreodata chipul omenirea. A privit in ea si si-a zarit figura inteligenta, culta, rafinata, cumpanita, sub trasaturile bestiale ale ucigasilor. A privit in ea si s-a regasit sub schimonosirea durerii si a disperarii. Vreau ca cititorul sa afle cat mai multe in privinta iadului pe langa care a pasit in viata, inconstient, pe care nu-i vine sa-l creada posibil nici acum. Tanjesc sa fi fost indatorat a-i pune sub ochi astfel de orori.

Dintre atatia anonimi care imi defileaza "in manej" inaintea privirilor, rareori cate unul prinde contur adevarat si poate fi identificat cu un nume. Ma agat de lumina lasata in urma-i de acel taran intelept mentionat in paginile trecute de catre domnul Aurel Obreja.

- Mos Piticaru a batut alti detinuti?

Raspunsul nici n-asteapta sa rostesc pana la capat cuvintele; interlocutorul meu se repede la mine:

- Nuuu! Mos Piticaru e un erou. Dar nu numai el. A fost Mos Rusu, saracul. Era un taran imbracat chiar taraneste. Mot, de langa Aiud, de la Galda. Cand l-au adus acolo, langa noi, Maxim Virgil il cunostea, ca statuse in colonia de la Galda, ca detinut. Mos Rusu i-a ajutat pe cei inchisi. Si, cand l-am vazut pe Mos Rusu, mi s-a parut ca-l zaream pe Horia pe roata, cand il chinuiau.

Sunt cutremurat de constiinta de a fi primul scriitor roman caruia ii este dat sa dezvaluie faptul ca au trecut si tarani prin "reeducari". Pentru tot omul, ele erau sortite exclusiv studentilor si elevilor. Rar au fost pomeniti si cativa tineri ofiteri aruncati in flacarile lor.

- La un moment dat, batausii ii zic lui Mos Rusu: "Nu vrei, banditule, sa declari nimica, ha?!" - "N-am ce declara, domnu' Livinschi si domnu' Martinus." Si, intr-o dupa-amiaza, dupa ce se da stingerea, "in pozitie" toti, vine Turcanu si cine apare cu el? Baiatul lui Mos Rusu, un elev de vreo saptesprezece-optsprezece ani, in ultima clasa de liceu. Frumooos. cuminte. Cand l-a vazut Mos Rusu, era in picioare. A cazut in genunchi la Livinschi si la Turcanu: "Domnule Turcanu, va rog plangand: nu-mi bateti feciorul! Ca baiatul nu stie nimic din ce am facut eu. Bateti-ma pe mine-n locul lui!" Si plangea batranul si-i ruga pe ticalosi sa nu-i zdrobeasca baiatul. Va-nchipuiti: tatal sa-si vada baiatul batut si baiatul sa-l vada pe tat-su batandu-l

calaii. "Mos Rusu, hai, bate-l!" - "Cum sa-mi bat baiatul?!" Si l-au pus si pe baiat: "Bate-l, ca uite, din cauza lui ai ajuns aicea!" - "Sa dau eu in tatal meu?" - zice. Si n-a vrut nici copilul sa dea.

Tot ce reprezenta natura, educatia, cultura, civilizatia era urat de haita starnita de Securitate.

- Si mai era unul, Dumitrescu. Un batran de vreo saptezeci si unu-doi de ani, un taran de prin Moldova. L-au adus si pe baiatul lui acolo. "Da-n baiatul tau, ca nu te-a ascultat!" Adica, tatal de saptezeci si unu-saptezeci si doi de ani sa-si bata copilul inchis si calcat in picioare de ei la "demascari". "D-apoi cum sa-mi bat eu fisiorul mnieu - zice -, cand eu l-am crescut?!" Zice: "Cum sa-l bat eu acuma?!" - "Da-i atunci tu lui taica-tau, ca din cauza lui esti aicea!" - si-i zice fiului exact ca si in cazul lui Mos Rusu. Si Luca, desi era schingiuit si batut, le-a spus: "Cum?! Sa-l lovesc eu pe tatal meu?! La varsta lui?! Nu pot sa fac lucrul asta." Si a refuzat.

De ani si ani de zile incerc aproape permanent sa inteleg ce ganduri, ce simtaminte intretineau inversunarea "reeducatorilor", din ce-si hraneau acestia puterea de a actiona impotriva datelor firesti inscrise in constiinta fiecarui tanar nascut din femeie.

Initial, disperarea de a-si fi pierdut libertatea si sansele de viitor, in cazul unor insi nimeriti in temnita politica dintr-o intamplare de care poate nici nu erau vinovati, i-a indemnat lesne sa-si plece urechea la fagaduintele Securitatii ca vor fi eliberati inainte de termen, daca vor face jocul acesteia. Cu atat mai mult, cu cat ea insasi, nu este imposibil, le-a incurajat ideea ca se aflau in mainile ei ca musca-n lapte, cazuti dintr-o greseala, si ca si ea regreta situatia lor si intentiona sa-i ajute daca, bineinteles, se aratau si ei cooperanti. Li s-a mai explicat ca eliberarea lor imediata nu mai statea in puterile ei. Trecusera prin fata unei instante judecatoresti, fusesera acuzati de procuratura, exista o condamnare neindoielnica impotriva lor. Ar mai fi fost o solutie, totusi. Sa ajute organele de represiune in "reeducarea" neintarziata a tineretului "cu adevarat" dusmanos, care provoca in continuu "dreptatea sociala". De indata ce se obtinea adeziunea entuziasta a acestuia fata de noua ordine, el ar fi fost eliberat in grup si reintegrat in societate pentru binele tuturor. Nu numai ca nimeni n-ar mai fi avut nimic cu el, ci i s-ar fi redeschis portile invatamantului si i s-ar fi oferit cele mai frumoase perspective. Construiesc aceste presupuneri intemeindu-ma pe relatarea discutiei cu generalul Nicolski, de la inceputul paginilor de fata.

Dupa acceptarea acestei colaborari, urma instructajul. Era flatant pentru niste indivizi nenorociti sa constate ca erau luati partasi ai unor secrete, ca li se acorda "incredere", ca vedeau cu ochii lor cum li se plamadea un viitor de cadre ale Securitatii. Flatarea le alapta entuziasmul, le intari hotararea, le argumenta convingerea; ii transforma in comunisti, daca nu erau dinainte, cum stateau lucrurile cu Eugen Turcanu.

Urma sa descopere ca multe dintre faptele lor le contraziceau sentimentele. Frica de a nu se da in vileag in fata tovarasilor schingiuitori, care i-ar fi putut socoti vrednici de a fi ei insisi "reeducati" cu aceleasi metode (ceea ce s-a si petrecut cu Sura Bogdanovici, care a sfarsit strangulat de mainile lui Turcanu, ori cu Nuti Patrascanu), aceasta temere le-a inzecit violenta. Insa framantarile constiintei nu se potoleau prin atata.

O noua treapta ar fi putut fi urcata: sa-si dovedeasca a nu fi singulari in macelarirea semenilor; sa-si dovedeasca asemanarea cu toti tinerii din fata lor. Din setea de a nu fi niciodata acuzati, i-au impins pe toti sa-si manjeasca mainile cu sange.

Ecouri aproape pierite ale constiintei de altadata tot nu le dadeau pace. Trebuia anihilat orice simbol care le amintea ce reprezenta omenia incalcata de ei. Mai mult decat atat. Determinandu-si victimele sa farame "idolii" educatiei primite de intreaga generatie si pe aceia intipariti in suflet din nastere, ele deveneau mai scarnave decat schingiuitorii insisi si cu atat mai mult isi meritau soarta, ba chiar una mai rea. Caci, in definitiv, nimeni nu l-a auzit nici pe

Turcanu, nici pe Livinschi, nici pe Popa Tanu, nici pe Martinus, nici pe altul din "comitet", spurcand imaginea propriei mame, a tatalui, a surorilor, facand auzite povesti despre coituri imaginare cu toate aceste rude de sange; nimeni nu i-a vazut "impartasindu-se" cu fecale si urina si facandu-si semnul Crucii; nimeni nu i-a auzit cantand podobii bisericesti in timp ce dadeau spectacolul onaniei in public; nimeni nu i-a vazut batuti pana li se eliberau sfincterele, nici lingandu-si izmenele murdarite; ca sa ajungem de unde am plecat, nimeni nu i-a vazut batandu-si tatii. Dar, daca ei izbuteau sa-si oblige victimele sa faptuiasca toate aceste lucruri pe care ei nu le faptuiau, derivau concluzia aparent logica: avem de-a face cu niste animale mult inferioare noua, ba inca ne purtam mult prea frumos cu acesti degenerati! Deveneau un fel de purificatori ai societatii, mesagerii unui ecarisaj universal.

Astfel, nu numai ca existenta le era din nou suportabila, dar aveau si cu ce se mandri.

Referindu-se la taranii citati si la fiii lor, domnul Obreja exclama:

- Asa ca au fost pe acolo Oameni! Eroi! Cred ca ar fi murit mai curand decat sa ridice mana asupra altcuiva!

Putinele mele cunostinte in privinta mucenicilor din primele veacuri ale crestinismului nu-mi aduc in minte cazuri similare, cand martirii sa fi fost obligati sa-si tortureze fratii de credinta.

- De exemplu, cred ca pentru prima data l-am vazut pe Turcanu ca a batut in stilul asta, cum de altfel a facut-o de multe ori la Pitesti. L-a adus pe unul Leseanu Aurel. Era student la Teologie - la Sibiu, mi se pare. Un baiat micut, plinut. L-a bagat in camera noastra. "Vino-ncoace, banditule! Dumnezeu' ma-ti, in noaptea asta te omoram!" Domnule, eram ingroziti toti. Stateam "in pozitie" si asteptam ce se intampla. Trebuia sa te uiti la varful picioarelor sau in bec. Dar ne uitam asa, pe sub gene, ca ei erau ocupati acolo. Cred ca si pe batausi - pe unii dintre ei - ii ingrozea. L-a luat pe acest student - desi era sosit de la Pitesti, ca si de acolo au venit o serie de baieti buni, care au fost torturati, schingiuiti, dar n-au batut, au spus tot ce vrei, tot ce nu vrei, dar n-au vrut sa bata, n-au putut! Si l-au luat pe acest tanar si l-au crucificat pe jos; l-au intins pe dusumea. Si unul s-a asezat pe un picior; altul pe un alt picior; unul pe o mana; si altul pe o alta mana. Si unul il tinea de cap, sa stea capul jos, pe ciment. S-a apropiat Turcanu: "Ei, lasa, ca-n noaptea asta te aranjam, te facem om". Si s-a urcat cu un picior pe burta lui si cu unul pe piept. Si asa se balansa, cand pe stomac, cand pe cosul pieptului. Iar Leseanu nici nu putea sa racneasca. Nu stiu ce se petrecea, ca nu putea scoate nici un strigat. In orice caz, sa-si dea duhul acolo. "Declara, ma!" Si, din cand in cand, ii mai punea calcaiul pe gat, aici, pe beregata. Si nu mai putea bietul. Aproape sa-si dea duhul. L-a lasat: "Ridica-te, .tu-ti Dumnezeu' ma-tii, lasa, ca te-nvatam noi minte. Daca ai scapat la Pitesti, aicea mori". Si atunci am vazut ce cruzime avea acest Turcanu! Totusi, a scapat baiatul tot asa ca si noi, pentru ca s-a terminat cu demascarile. Altfel cred ca nu mai scapam nici unul.

Pentru a ma face sa inteleg cat era de greu ceea ce suportau acesti oameni alesi, cei care nu acceptau sa-si murdareasca sufletul lovindu-si colegii de detentie, gazda imi atrage atentia:

- Trebuie sa va spun ceva foarte important. Cu cat rezistai mai mult, cu atat atatai mai mult ura celor care cazusera. Iar daca am fost batuti in halul acela de salbaticie, am fost atat de chinuiti si pentru ca am rezistat la aceste ordine. Am avut incredere unul in altul si in Dumnezeu. Veneau cu o ura.! Nu stiau cum sa te mai tortureze ca sa treci si tu sa bati la randul tau. Daca o faceai, radeau. Ce-si spuneau? "Si asta-i compromis!" Or, cei de care v-am vorbit sau noi cinci n-am dat o palma nimanui. Nici macar sa-njuram pe cineva n-am facut-o. Daca am destule pacate, ca orice om, am aceasta satisfactie; acest pacat nu-l am. Si, pe undeva, sunt mandru de acest lucru - si de camarazii mei. Va spun, totusi - o repet mereu: am scapat fara sa batem si noi, datorita faptului ca s-au terminat "reeducarile"!. Gaseau ei o metoda. Dar eu am cautat sa rezist chiar si atunci cand imi dadeam seama ca nu mai puteam

rezista. Rezistenta insemna: sa nu ma simta cu vreo slabiciune in tortura. Ca, daca te torturau intruna, intro zi nu mai puteai. Puneai si tu mana pe ciomag sau pe altceva, ori te duceai sa palmuiesti! Iti ieseai din minti, nu mai erai normal. V-am mai spus-o, nu mai era nici unul normal acolo. De aia nici nu mai aveau forta. Sareau din "pozitie" si incepeau sa bata si ei.

Exemplele lui Mos Piticaru, Mos Bal, Mos Rusu cu fiul sau, Mos Dumitrescu si feciorul sau Luca au insemnatatea lor istorica, deoarece cartile publicate pana acum asupra "reeducarilor" si citate la inceputul acestei suite de informatii lasa impresia ca "reeducarile" au fost nascocite pentru distrugerea exclusiva a tineretului universitar si scolar, cu osebire de inclinatie legionara - ceea ce s-a si petrecut de altfel, cu preponderenta la Pitesti. "Reeducarea" de la Gherla, insa, a extins experimentul la toate paturile sociale, la toate culorile politice si la toate culpele insumabile dusmaniei fata de comunism, cum ar fi aceea a lui Mos Bal: detinerea de aur. Aceasta afirmatie nu apare pentru intaia oara in textul meu, insa povestirea domnului Obreja o concretizeaza si-i confera vitalitatea cazurilor vazute, astfel redandu-i forta partial umbrita de catre cercetatorii anteriori.

"A TREIA OARA INTRU 'IN POZITIE'"

"Demascarile" trecusera pe locul intai. Ceea ce pana la un moment paruse cazna gratuita, chinuire de dragul chinuirii, acuma se vadea a fi avut un rost psihologic. Chiar mai multe. Cel mai grav dintre aceste scopuri a fost desemnat anterior de domnul Aurel Obreja: impins de frica bataii, sa ajungi a bate si tu, adica sa te compromiti pana la capatul zilelor, ca tortionar al propriilor tai colegi, al egalilor tai. Un altul era ca, slabindu-ti vointa pana la limita, sa ajungi a nu mai pastra nici un secret dintre acelea ce ar fi putut conduce Securitatea, odata date in vileag, la a trece la noi arestari. Inca unul era ca, prin marturisirea slabiciunilor, inclinarilor, sa te pangaresti singur, in auzul tuturor. Cu cat te lasai surprins ca fiind mai imoral, cu atata mai vrednic de stima, de crezamant, de ascultarea "reeducatorilor" deveneai. De aceea se si ajungea ca victimele sa se autoinvinuiasca de infamii de neconceput. Dar sa-l lasam pe martor insusi sa depene povestea acelor prabusiri succesive, ca si a rezistentei la ele, a agatarii aproape fara nadejde, cu unghiile, de marginea taioasa a ultimelor cioburi de umanitate ramase verticale, din ceea ce a fost candva o personalitate, poate, fara cusur.

Ajunsa in etapa "demascarii", victima era alternativ anchetata de catre un "reeducat", in alta celula, si readusa in camera 99, "in pozitie".

- Prima data m-a luat unul Gigi Popescu - se refera gazda mea la cel dintii dintre "anchetatorii" sai, ales de Eugen Turcanu din echipa lui de batausi. Era fiu de colonel, de la Timisoara, student in anul III sau IV, la Politehnica. Si incepe sa ma ancheteze. Avea par din asta, un picior de prici, si din cand in cand ma lovea cu ala: "Spune, ma, tu-ti Dumnezeu' ma-ti!" La un moment dat, n-am mai putut si cand i-am smuls parul - ca eram numai eu cu el - si cand i-am spus: "Ma, .tu-ti Dumnezeu' ma-ti, tu, fiu de colonel, de chiabur, ce ai fost tu afara, ma bati pe mine, fiu de taran sarac, ma?! Tu te-ai 'reeducat', ma?! Tu joci teatru aicea! Acuma-ti dau una cu asta si te omor pe loc!" Speriat, asta - era, totusi, singur acolo, nu mai avea batausii cu el, zice: "Ei, lasa, ca te costa pe tine asta, n-avea tu grija!" Se duce si-l cheama pe Livinschi. "Ce-i, mai Obreja?" - "Nu ma lasa sa declar ce stiu eu si ce vreau eu sa declar, nu ce vrea dansul!" - "Bine - zice -, lasa ca ti-l schimb."

Teoria luptei de clasa, pe care "reeducatorii" au impus-o victimelor lor, in acest caz s-a intors impotriva propriilor lor interese. Tanarul Aurel Obreja a invatat macar atata lucru din marxism: ca el, provenind dintr-o familie de proletari agricoli ("Eram cinci copii si tata n-avea decat numai un iugar de pamant. Nimica!"), era mult mai de pret, confruntat cu doctrina, decat aceia nascuti intr-o familie cat de cat inlesnita. Iar "reeducatorii", oricat de cruzi ar fi fost, isi aminteau, uneori, ca erau datori sa respecte, fie si de dragul "invataturii" predate cu

smulgerea carnii, principiile de baza ale leninismului. Drept care, pana si un monstru ca Livinschi i-a facut dreptate.

- Si mi-l da pe unul Sindrilaru, care a fost executat.

Se refera la condamnarea la moarte a unora dintre "reeducatori", ce urma sa fie pronuntata peste cativa ani.

- Asta - mai al dracului. Si cu el am procedat la fel. In sfarsit, in primul rand le-am redat toata ancheta de la Ministerul de Interne. Pe urma, pentru ca asta voiau, am "facut" depozite de armament pe acolo, prin munti, pe la noi. Da' ce n-am facut acolo! Am insirat tot felul de branduri, de pusti-mitraliera, de mitraliere. In cele din urma, m-au mai lasat. Insa seara, stand "in pozitie", cand intrau Turcanu, Livinschi, Martinus, cu toti batausii aia, inlemneam.

Spaima era cumplita. Este adevarat, trecuse perioada cand fusese adapat cu apa saturata de sare; cand, nemaiaducandu-se apa potabila peste noapte, domnul Obreja, cum mi-a marturisit, ar fi baut si urina; a trecut perioada cand, tragand apa la veceu, s-a repezit la el si a sorbit lichidul sarat dinauntru (cititorul isi aminteste ca apa Gherlei este salcie). Trecuse acel chin, dar nu se stia de n-avea sa revina, ori sa fi fost nascocit altul, si mai odios.

- Si, intr-una din zile, am terminat cu acele "anchete". Au facut un dosar si l-au prezentat ofiterului politic. M-a chemat ofiterul. Ma iau Livinschi si cu Stoica, seful "reeducarii" de la Targsor, si ma duc la el. "Vezi, banditule, ce-i spui domnului locotenent!" Intentionam sa spun ca tot ce declarasem nu era adevarat. Ca nu era adevarat - asta era realitatea. Intru tremurand, batut, slabit cum eram. "Sa traiti, domnule locotenent, sunt detinutul." - cutare, cutare, cutare, in sfarsit, formula lor. "Ei?" - "M-am hotarat sa declar tot ce n-am marturisit din ce a ramas afara." - "Ai vazut - zice - ca tot ai avut de declarat? Voi, banditii, i-ati lasat pe aia afara, sa ne atace pe noi." Zic: "Domnule locotenent, as vrea sa va spun ceva." - "Zi-i." Se bucura ca mai divulg ceva de afara. Spun: "N-as vrea sa mearga Securitatea sa caute ce am declarat eu si sa nu gaseasca nimic, apoi sa ma cheme la Interne si sa ma bata din nou. Din ce am dat eu, cu organizatia si cu armamentul de prin munti de acolo, nu-i nimic adevarat" - zic. "De unde sa am eu armament in munti?" - ".Tu-ti dumnezeii ma-ti de bandit, vrei sa-i scapi pe aia de afara?!" Cand a sarit de acolo si a inceput sa ma loveasca. "Iesi, bestie, si in pozitie din nou!" Doamne, a doua oara sa te bage "in pozitie" era groaznic! Aia, afara, Livinschi si cu alalalt: "Banditule, n-ai vrut sa recunosti?!" In pumni m-au dus din nou si m-au pus iar "in pozitie".

Cititorul a constatat relatia indisolubila dintre "reeducatori" si administratia penitenciarului, ca si aceea dintre administratie si anchetatorii de la Securitate. Trei verigi ale aceluiasi lant. Ceea ce obtineau "reeducatorii" prin mijlocirea torturii ajungea la ofiterul politic, iar acesta transmitea la centru. In cazuri ca cel al sculptorului Obreja, ofiterul politic judeca si decidea singur daca detinutul trebuia chinuit in continuare.

Aceste observatii vor fi necesare pentru a intelege cele ce s-au petrecut mai tarziu, cu prilejul procesului "reeducatorilor".

- Au reinceput torturile. Imi aplicau toate metodele lor. Gandeam: "Pana la urma, trebuie sa ma-mpac cu gandul ca ma omoara". Si chiar ma-mpacasem cu moartea. Pe scurt, dupa alte doua-trei saptamani, Turcanu, din nou: "Acuma, sa-ncepem demascarea".

Ca si cum caznele suportate ar fi constituit pregatirea pre-operatorie necesara oricarui pacient inainte de a-si infige chirurgul cutitul in el.

- Habar n-aveam ce voia. Zic: "Asta mi-a fost 'demascarea', activitatea mea, sa le spun ce am facut eu." - "Obreja, treci acolo!" M-am dus in mijlocul camerei. Camera era plina. Adusesera

studentii de la Pitesti, care spusesera in "demascare" grozavii imposibile: ca au trait cu mamele lor, ca au trait cu surorile lor, ca au practicat homosexualitatea, ca au trait cu capre. Doamne, ce am auzit acolo, mi-a stat mintea in loc!. Nici nu-i ascultam. Zic: "Mint, astia." Si in seara aia ma pune Turcanu in mijlocul camerei: "Sa-ti faci, banditule, demascarea tuturor talhariilor tale!" Eu nu stiam ce voia de la mine. Poate ca as fi spus orice. Ce mai conta, pe langa ce se intampla acolo?!. Incep eu, asa si asa, cum am intrat in organizatia noastra, nu stiu ce. ".Tu-ti Dumnezeu' ma-ti, pai tu-mi spui ce ai facut impotriva regimului?! Sa-ti marturisesti ticalosiile tale!" Domnule, aveam impresia ca se rasturna camera cu mine. Zic: "Domnu' Turcanu, eu nu inteleg ce trebuie sa spun - zic -, eu n-am facut nici o ticalosie. Sunt fecior de taran, cu educatia facuta de mama. Mama nici nu stie carte. Tata are patru clase primare. Nu m-au invatat decat sa fac bine in viata, sa fiu corect si cinstit." - "Sa spui ticalosiile tale!" - "Domnule Turcanu, nu stiu ce sa spun!." - ".Tu-ti Dumnezeu' ma-ti!" Si iar s-a repezit. Zic. "Daca se repede, ma bate iarasi." Si atunci unul dintre studenti zice: "Domnule Turcanu, imi permiteti sa-i pun o intrebare lui Obreja?"

In "cutia cu minuni" - am numit una dintre vitrinele din sufragerie -, mai exista un medalion, cioplit tot la Gherla, din corn de bivol. E dreptunghiular, cat unghia degetului mare de la laba piciorului. Pe una dintre fete este infatisata o ipostaza a personajului ce apare pe ambele parti ale lucrarii miniaturale. Copil, in itari, umbla agatat de maneca maica-si, a mainii harnice care sustine furca. Fuiorul lanii e muls de degete indemanatice, iuti si blande si curge-n fir subtire si placut la atingere. Pustiul - ca puiul langa closca - e numai ochi si urechi. Intra in viata ascuns pe dupa fuste. Pe cealalta, il regasim dupa cincisprezece-douazeci de ani. Il zarim de la spate, agatat de gratii; soarbe nesatios de dor sterp cerul ce fuge. In prim-plan, alti doi intemnitati sed. Vegheaza, in lanturi, adunarea lesioasa a anilor peste capetele ce au inceput sa le incarunteasca.

- Atunci, Turcanu le-a spus: "Puneti-i intrebari. Si tu, banditule, sa raspunzi, ca, daca nu, aicea te omoram!" Si unul dintre studenti zice: "Sa ne raspunda ce parere are despre generalul Coroama". Cand am auzit. "Indiferent daca mor in seara asta aici, nu pot vorbi de omul asta nimic rau! M-a ajutat; daca nu era el, eu nu eram nimic." Cred ca si Livinschi si o parte dintre aceia de la Targsor se temeau. Ce-si ziceau? "Daca scapa Obreja asta si iesim afara si iese si generalul, cine stie ce ne face." Ei se gandeau la razbunari, la prostiile din capul lor. Erau din aceeasi regiune cu generalul.

Mie alt gand imi starneste intrebarea. Ea a venit tocmai cand Turcanu, mai manios parca decat oricand, se repezise asupra conlocutorului meu. Rostita, a distras atentia aceluia. Trasnetul n-a mai cazut asupra lui Aurel Obreja. Intentia intrebarii era sa-l puna pe cel din mijlocul incaperii intr-o dilema de nedezlegat ori sa-l salveze de furia ce urma sa-l doboare? Oricare ar fi adevarul, este lucru cert ca parca citim indaratul impulsului respectivului student o a doua vointa, tainica, a lui Dumnezeu, vointa de a indeparta pericolul imediat de deasupra crestetului sau.

Generalul Coroama, omul de omenie care-l intretinuse la scoala pe copilul si tanarul membru al unei familii paupere, dupa cum s-a mentionat, se afla si el arestat. Iar amintirile gazdei mele despre ofiter nu constau numai in cate-i legau, in existenta sa de scolar, ci si in intamplari mai recente. Izbutise sa schimbe cateva vorbe cu generalul, la Jilava.

Iata imprejurarile. Se afla in aceeasi camera cu generalul Zaharia, mana dreapta a Maresalului Antonescu, omul care recunostea cu mandrie ca, daca ar fi primit ordinul, executa fara ezitare tot tineretul Miscarii Legionare si din randurile simpatizantilor ei.

Pentru mine, evenimentele care il legau pe Maresal de Miscare si il opuneau ei raman "istorie antica". In 1940, aveam patru ani si nu se asteapta nimeni ca manualele scolare comuniste sa ma fi ajutat prea mult sa ma lamuresc asupra epocii. Alta bibliografie, mai demna de incredere, nu s-a gasit sub regimul trecut. Adevarul este ca, aidoma tuturor concetatenilor

mei, am fost supus intreaga viata bombardamentului a doar doua baterii purtatoare de informatii: aceea a propagandei oficiale - care nu cruta nimic din Miscare, etichetand-o in intregul ei drept criminala - si aceea provenind din inchisorile prin care am trecut - aducandu-mi stiri neindoielnice conform carora legionarii au fost romanii cei mai martirizati timp de o jumatate de secol. De altfel, ceea ce scriu - ca vreau sau nu vreau - vine ca o dovada suplimentara in sprijinul acestei idei. Asadar, decizia generalului Zaharia ma zguduie. Cum poate un om accepta sa participe la o executare in masa, nediscriminatorie (conform vinelor personale)? E naucitor.

Generalul Zaharia a fost insa convins treptat, prin coabitare fortata cu cei cativa reprezentanti ai noii generatii, care nici ei nu stiau prea bine pe ce lume se aflau, ca baietii din camera sa aveau sufletul curat, fara rautate, ca erau oameni de caracter, de incredere, deosebiti de mai-varstnicii lor. I-a simpatizat, ba a ajuns chiar sa-si reformuleze opiniile. Ascultandu-l pe domnul Obreja, ma intreb ce ar fi fost in sufletul acelui militar daca aceasta revelatie ar fi venit dupa impuscarea catorva zeci de mii de romani? Si-ar fi putut el linisti constiinta vreodata?

Mai ales dupa ce a aflat ca gazda mea il cunostea pe "Nea Mitica", dupa cum ii spunea el generalului Coroama, amicitia sa nu mai avu retinere. "Stii ca-i aicea, in Jilava?" - i-a dat de stire. "Trebuie sa treaca prin curte spre infirmerie."

- Era bolnav, generalul Coroama, imi explica cel care-mi istoriseste. Generalul Zaharia zice: "Hai sa stam la fereastra". Ne urcam acolo; geamuri nu erau; numai gratiile. Apare cineva. "Uite, asta e Coroama!" M-am uitat la acela: aaalb, slaaab. Il strig. "Domnule general!" Se uita generalul spre mine: "Si tu esti aicea, ma?!" - "D-apoi, unde credeti ca pot fi?!" - "Vezi sa nu faci prostii prin inchisoare." - "Fiti sigur c-o sa fiu la inaltimea dumneavoastra". Asta a fost tot.

Amfitrionul meu isi reinnoada vorba de relatarea momentului "demascarii".

- Si zic: "Domnu' Turcanu, nu pot grai ceva rau de acest general. In primul rand, eu eram elev sarac, iar el era general; ma rog, avea societatea lui. Nu-mi puteam permite sa-l intreb anumite lucruri. Eu doar un singur lucru stiu: ca generalul Coroama a intrat in conflict cu Antonescu pentru ca n-a vrut sa duca razboiul dincolo de Nistru. Generalul Coroama i-a spus lui Antonescu: 'Pamantul nostru e pana la Nistru! De acolo, gasim o alta modalitate sa trimitem trupe. Dar nu toata armata romana sa lupte dincolo de Nistru'". Probabil ca asta m-a salvat atunci. "Ce ai vazut in familia generalului Coroama?" - zice. Zic: "Domnule Turcanu, generalul Coroama e un om sarac. A avut un lot de pamant din razboiul celalalt, pe care i l-au luat comunistii. Si traia dintr-o amarata de pensie din care-mi dadea si mie trei sute, dupa prima stabilizare, sa pot sa vin sa invat la Bucuresti". - "Dar asa, chefuri pe-acolo?" - "Domnule Turcanu, o fi facut generalul chefuri. Dar nu cand eram eu. Nu veneam la el decat de doua ori pe an, in vacanta: cand soseam din Bucuresti si cand plecam la Bucuresti. Atata. Iar eu la el in casa n-am vazut asa ceva, nici n-a discutat sa aud eu de asta. Iar in familia mea de tarani, nici nu stiau sa discute cele ce am auzit eu ca se povestesc pe aici. N-am auzit de asa ceva pana acum. Am fost sarac. Eram la Liceul Industrial, ocupat de dimineata pana dupa-masa; in clasa a VI-a, m-am inscris si la Belle-Arte. Am lucrat cu un mare artist. La douasprezece noaptea, ma duceam acasa. Asa ca eu n-am facut lucruri dintr-astea pe care vreti sa vi le spun dumneavoastra: ca am trait cu sora mea, cu mama sau mai stiu eu cate am auzit aicea, cu animale si asa mai departe." - "Din nou in pozitie!"

- A cata oara?

- A treia oara intru "in pozitie". Doamne.! Dar oarecumva mai indulcita, aceasta "pozitie". Totusi, la masa mancam intr-un picior; iara sa-mi dau drumul peste gamela, acolo. Care cum voia sa se "reabiliteze" venea sa ma bata: ca am miscat; ca n-am stat "in pozitie" - aveau dreptul la viata si la moarte asupra mea. Si, pana la urma, se termina si aceasta "demascare". Probabil ca au primit niste dispozitii si ne-au luat de aicea, ratand si aceasta ultima ocazie sa-mi faca "demascarea", si m-au trecut in randul "fosilelor", adica oameni care nu se mai puteau

recupera - dupa ei. Simteam dupa felul cum bateau: nu mai bateau ca inainte, se purtau mai frumos cu noi. Si, intr-una din zile, se desfiinteaza camera 99.

"VOI NU STITI CE SE-NTAMPLA ACOLO SUS!"

- In felul asta, intr-una din zile suntem scosi de la 99; se desfiinteaza camera 99. Sigur ca eu cu colegii mei, in care aveam incredere deplina, am inceput sa vorbim intre noi ca si cand nu s-ar fi intamplat nimic. Ceilalti, studenti care trecusera prin Pitesti si chiar dintre elevii care trecusera prin "reeducari", foarte putini si-au putut reveni, sa se rupa de ceea ce traisera. Si ne-au dus intr-o camera, cu Teja Constantin, cu un student de la Belle-Arte si altii. Aici erau vreo treizeci-patruzeci. Printre sefii de acolo se afla mana dreapta a lui Turcanu - Martinus, un student la Drept, ciangau, de o ferocitate similara cu a lui Turcanu. Ori ca a avut o sensibilitate pentru mine, ori datorita relatiei mele cu generalul Coroama - de care, poate, se temea -, sau ca eram de "origine sanatoasa" si cunosteam meseria tamplariei, sculptura, desen, a vrut sa ma scoata, pentru ca avea nevoie de mine in fabrica.

Nu-mi vine sa cred ca "reeducarile" s-au incheiat cu adevarat. Pentru a traduce mai corect ceea ce simt: mi se pare greu de crezut ca-i poate fi dat unui om sa asiste la prabusirea unui sistem datorita caruia este amenintat cu moartea iminenta. Imi vine peste mana sa mai accept, dupa atata amar de viata, ca a pastra nadejdea pana la capat poate fi rasplatit si cu implinirea ei. Nu mi-e usor sa cred - desi aceasta este unica speranta cu care traiesc -, ca Raul poate fi invins de forta nevazuta a Binelui. Iar, transpunandu-se in fapturile atat de terfelite si de sfasiate ale "reeducatilor", s-ar spune ca nici unul dintre acestia nu era omeneste posibil sa banuiasca faptul ca iadul lor urma sa ia sfarsit.

Doua zicale isi dovedesc cu acest prilej inepuizabila lor tarie in confruntarea cu bajbaielile mintii individuale. *Toate au un capat* - afirma cu simplitate una dintre ele. Iar a doua: *Sa nu-i dea Dumnezeu omului cate poate duce* .

Cei scosi de la 99, coborand scarile Gherlei, de fapt urcau la un nivel superior al Hadesului - nici vorba sa fi iesit din acesta.

- Ne aduceau in acea camera nasturi si lucram la ei: le luam gradul si-i sortam; nasturi din corn de bivol, din oase, copite si asa mai departe.

Tanarul Obreja se napusti asupra muncii cu toata vlaga sufletului sau dornic de schimbare, de o preocupare ce sa-l absoarba. Era activ, diligent; toate le facea bine. Atrase imediat atentia asupra rezultatelor sale de calitate si a repeziciunii cu care lucra. Indemanarea lui dadea roade. Nu exista munca depusa cu rost, care sa nu-si obtina roadele mai devreme sau mai tarziu, rasplata meritata. El si cu Maxim Virgil - care era arestat din 1942 - fura scosi la atelier.

- Aici, in camera noua, nu se mai batea. Intuiam bine ca se intamplase ceva. Se ducea numai munca de lamurire si se faceau "turnatorii". Maxim Virgil imi spune: "Aurele, hai sa-ncercam si noi ceva, sa le aratam ca nu mai avem incredere unul in celalalt". Ca in asta consta marele secret pe care-l voiau obtine: sa nu mai ai incredere in camaradul sau in colegul tau. "Du-te si spune-i lui Martinus ca m-ai auzit vorbind cu Pascu - ala arestat din '41 - despre o fata si ca atunci cand te-ai apropiat, noi am tacut." - "Hai, ca ma duc." Ridicai mana-n sus: "Domnu' Martinus, am sa va spun ceva." - "Ce e, ma?" Repet: "As avea ceva de spus." - "Vino-ncoa'!" Va-nchipuiti ce succes era pentru ei ca am inceput sa ne turnam noi intre noi!

Vorbitorul scade tonul. Nu e acela confidential; este egal cu al ploii marunte si iuti de afara; insinuant, taios, acoperind orice zgomot tocmai prin abia audibil; e susurul infect al parei. Domnul Obreja se imita pe sine insusi, cel ce juca teatru atunci:

- "Domnu' Martinus, astazi, cand lucram, i-am surprins pe Maxim si cu Pascu: discutau despre o fata - Maria sau Mariana sau asa ceva." - "Si ce discutau?" - se repede cu vigilenta vocea celuilalt, gata sa apere temeliile Statului comunist ce risca sa se prabuseasca datorita acelui "complot". "Pai, n-am auzit, pentru ca-n momentul cand m-am apropiat mai mult, sa-i ascult, n-au mai discutat." - "Bun. Bine, bine, bine, du-te." Ce si-a zis? "Gata, gata, e de-al nostru. Nu mai au incredere unii-ntr-altii. S-a grabit sa-i toarne, ca sa nu-l toarne ei pe el ca i-a auzit si n-a raportat." Pe urma, Maxim se duce la el si zice: "Uite, domnu' Martinus, eu am discutat astazi cu Pascu, sa vad ce o sa faca Obreja, daca vine sa va informeze asupra a ce a auzit sau nu vine. Am vorbit despre o fata pe care am iubit-o noi in tinerete". "Buuun: s-a terminat coeziunea sufleteasca dintre ei; cu tot 'misticismul' lui Maxim." - ca era cunoscut ca unul dintre cei mai credinciosi din inchisoarea de la Targsor.

Pentru cititor, ca si pentru mine, cele de mai sus par de o stupiditate ce nu merita consemnarea; si avem perfecta dreptate. Insa lucrurile nu trebuie judecate-n pripa. Adevarul este ca incidentul, cu cat apare mai nesemnificativ, cu atata este mai important. Sa vedem de ce. Pentru aceasta, o scurta recapitulare este necesara.

Cu ajutorul torturilor, detinutii care izbutisera sa se impuna colegilor lor de detentie prin fermitatea caracterului, cinstea, consecventa fata de crezul lor, trairea dragostei crestine de semen, vointa, siguranta pe ei insisi, increderea in viitor si toate celelalte calitati caracterizand personalitatile impunatoare, au fost pusi in situatia de a vietui mai prejos decat dobitoacele. Au fost fortati sa manance fecale, sa bea urina, sa se hraneasca in pozitii umilitoare pentru corpul uman, sa-si vadeasca omenia in nevolnicia ei - adica slabiciunea muschilor, a nervilor, a stomacului, a cugetarii, prin limitele vointei si demnitatii. Astfel, "reeducatorii" au demonstrat ca nu exista om suficient de otelit sa-i infrunte. Ca cei admirati nu numai ca erau niste biete fiinte ca toate celelalte, ci mult mai prejos chiar si de animale.

Proba, insa, nu-i satisfacea. Stiau ca ea era atacabila taman datorita interventiei caznelor necesare pentru obtinerea ei, acestea putand fi considerate - cum si stateau lucrurile in realitate - drept unic motor al degradarii. Asadar, aveau nevoie de o noua dovada a ignominiei pe care intentionau s-o atribuie victimelor lor. Ea consta in denuntul public al prietenilor si rudelor, al actelor patriotice ale acestora. Nu insist: pentru fortarea lui, aceleasi schingiuiri si injosiri era suficient a fi continuate si supralicitate cand se impunea ca fiind necesar. Astfel, dupa reducerea victimelor la un stadiu ce le scotea in evidenta lipsa de tarie fizica si biologica, era adusa la rampa presupusa lor lipsa de caracter.

A treia etapa urmarea evidentierea imoralitatii lor. Insistarea cu aceleasi mijloace asupra capacitatii de rezistenta la durere ii determina pe cei torturati sa inventeze a fi practicat ei, parintii lor, celelalte neamuri, profesorii si cunostintele vrednice de stima, toate viciile pamantului, dupa cum nascocisera, in secventa anterioara, toate culpele politice imaginabile, pentru ei insisi si mediul lor. Marturisirea, tot publica, a acestor actiuni profanatorii ale credintei, virtutii, civilizatiei tinea sa exhibe distanta dintre pedagogia sociala clamata anterior de catre actualii autodenuntatori si secretele vietii lor intime pana atunci sigilata cu sapte lacate ale unei prudente disimulante.

Cele trei scopuri priveau scoaterea in vileag a "omului vechi". De aici inainte, "reeducatorii" isi propuneau cladirea unui "om nou", util societatii "noi", comuniste. Obsesia, ca atatea altele ale respectivei ideologii, era de sorginte biblica. O cercetare atenta a doctrinei crestine si a marxism-leninismului ar demonstra ca cel din urma, exceptie facand teoria economica, nu are nimic original. Aidoma tuturor inventiilor diavolului, este o intoarcere pe dos a celei dintai si o punere in practica inversata.

"Omul nou" trebuia sa fie dotat cu un minim de caracteristici: 1) lipsa de mila fata de oricine ar fi ramas agatat de tipologia "omului vechi"; "reeducatii" o manifestau prin participarea activa si inventiva la bataile colective si luand initiativa de a bate personal; 2) obedienta absoluta fata de sefi, dusa pana la crima; 3) divulgarea oricarei atitudini neconformiste.

Or, Maxim Virgil si Aurel Obreja nu avusesera de ales cat privea nascocirea culpelor politice. S-au strecurat cu dificultati imense pe langa ordinul de a-si murdari persoana cu inventii ale imoralitatii. De batut, nu batusera. Iar obedienta, ca atare, le era incompleta. Propunerea primului numit tintea sa rotunjeasca imaginea acestei obediente, pe care intentionau s-o infatiseze ca aflandu-se "in formare", in progres.

Dar cine poate acorda pondere unei copilarii ca aceea propusa de Maxim?! - va exclama cititorul cat de cat familiarizat cu analiza argumentelor in treburile mintii si cu logica. "Reeducatorii" aveau sa fie aceia, cu certitudine, ii vom raspunde. Mai intai, pentru ca inteligenta lor lasa mult de dorit in toate privintele, in afara de domeniul schingiuirilor. In al doilea rand - ceea ce este foarte important -, deoarece cu cat obiectul "turnatoriei" era mai ridicol de neinsemnat, cu atat se vadea mai puternic ce amploare dobandise frica "turnatorului" de a nu se grabi celalalt (obiectul "turnatoriei" sale) sa-l vanda ca detinea un secret si nu-l incredinta tortionarilor. Pe aceasta cale se putea cantari - cum bine subliniaza domnul Aurel Obreja - explozia legaturilor de solidaritate, a coeziunilor sufletesti, se putea cantari cat servilism fusese acceptat de sclavii detinuti politici.

Asadar, obiectia privind naivitatea tertipului folosit de cei doi cade. Tocmai simplitatea deconcertanta a secretului divulgat avea greutatea specifica necesara masurarii obedientei in crestere a "reeducatilor".

- Cand am ajuns in fabrica si i-am vazut pe batausi, tortionarii mei - Doamne, m-am ingrozit. "Demascarile", v-am spus, continuau. Mi-aduc aminte ca lucram la dulapuri-rastel pentru armata. Munceam cat sapte. Ii speriasem pe toti. Era acolo un student ungur, de la Targu-Mures, care se imprietenise cu mine. Zice: "No, cand iesim afara, noi sogori ne facem" - adica sa ne facem cumnati. "D-apoi cum? Ai vreo sora?" - "Eu are sora foarte frumos." - "Seamana cu tine? Ca tu esti baiat fain" - ii spun. "Mai frumos ca mine!" - "Bine - zic -, si daca nu-mi place?" - "Place! Cand spune eu, cum nu place?" - "Da' daca nu-mi place mie?" - "Nu se póte! Sora mea frumos; place si la tine." - "No, bine." Si-ntr-o zi vine Juberian.

Conlocutorul meu, acum si ulterior, ii pronunta numele "Jubareanu". In transcriere, optez pentru forma corecta.

- .un student de la Timisoara care a fost executat in urma procesului "reeducatorilor". Asta tinea la mine. Stia ca ma ocupam de sculptura, ca nu eram un tip agresiv. deci vine si zice: "Mai, Obreja, vreau sa te normez". Cand am auzit ca voia sa ma normeze, mi-am spus ca intentiona sa ma bage iar in inchisoare, ca m-o fi turnat cineva de ceva.

"In inchisoare" coincidea cu o camera a torturilor, ca, desi acestea incetasera, nu se putea sti pentru cata vreme.

- "Bine, domnule." - "Hai, cand esti gata, imi spui." - "Pai, sunt gata." Era de curatat un dulap din alea maaari: o grupa isi baga in el armele, pistoalele, rangile, lopetile. Se curata in doua ore. Si ma apuc. Si da-i! Si da-i!! Si da-i!!! La sectia asta, de dulapuri, erau multi muncitori. Si cand a vazut sogorul meu, ungurul, ce faceam, a ramas asa: "E nebun, Obreja?!" - gandea. Si eu da-i! Intr-un sfert de ceas, l-am curatat.

Uluirea colegilor era starnita de faptul ca norma pe care o fixa el acum devenea lege pentru toti. Pe viitor, cel care n-o putea indeplini - si cine s-o indeplineasca, daca extrem de putini erau meseriasi?. Dupa "reeducatori", cei mai urati erau "depasitorii de norma": reprezentau

niste "reeducati" in materie de ritm al muncii. Acela impus de ei aducea dupa sine moartea in doua feluri: fie ca, neindeplinit, provoca noi torturi; fie ca, sustinut, ducea la prabusirea fizica.

- Cand au vazut oamenii aia, unii dintre ei tarani si, vorba aceea, unii neputinciosi, cand au vazut: "S-a scrantit asta!" - isi spuneau. Si Juberian: "E gata?" Eram per tu cu el. Zic: "Mai, inca nu-i gata" - ca mi-am dat seama ca l-am facut prea repede si m-am gandit la ei, la ceilalti oameni.

Il iubesc pe domnul Obreja pentru ca nu se teme sa-si marturiseasca slabiciune dupa slabiciune. Si pentru ca-si cunoaste cu atata precizie meandrele sufletului, de parca ar fi fibrele lemnului in care-si infige daltile sculptorului.

- Zic: "Acum trebuie sa-mi ascut rindeaua si trec la fatuit, adica la curatatul fin, si, pe urma, dau cu smirghelul". - "Cam cat ar mai dura?" - "Mama lui" - imi zic. "O ora, o ora si un sfert. Mai mult nu." - "Bine, bine. Atunci, gata." Si a scris acolo o ora si nu stiu cate minute - zece minute. Si a plecat. Ei, le-am stricat norma, ca prevedea doua ceasuri pentru curatat. Vine sogorul la mine: "No, ma, tu care ai stricat norma, nu mai esti sogorul meu!" - "Asculta ce-ti spun" - i-am raspuns. "Tu si voi toti de aici puteti face ce vreti. Curatati un dulap din astea si-n sapte ore! Pe mine nu ma intereseaza. De unde vin eu - zic - nu vreau sa mai merg. Aici sa mor, pe lucru! Si-n zece minute sa-l curat tot - si chiar de doua ori -, numai sa nu ma mai duca acolo! Voi nu stiti ce se-ntampla acolo sus! Dar nu cumva sa te apuci sa spui cuiva ce ai aflat acum sau daca ai fi dus sus, la etajul III - voi n-auziti racnete noaptea?!" - "Ni s-a spus ca-s nebuni!" - ma-ntrerupe el. "Afla ca nebunii aia sunt oameni ca tine, batuti. Habar n-aveti ce se-ntampla-n Gherla! Asa ca lucrati cum vreti, iar eu o sa muncesc cum stiu eu." Si oamenii - ca mai ascultau si altii - desigur ca m-au inteles.

Au fost intelepti. Sau intensitatea cu care le-a replicat domnul Obreja a fost atat de graitoare, incat n-au avut nevoie de lamuriri suplimentare pentru a-i accepta ravna daunatoare intregului colectiv. Fiindca a mari norma, am mai spus-o, insemna a accentua stresul in care se efectua munca silnica si a amplifica suferintele tuturor; unora chiar - celor mai slabiti -, a le grabi moartea.

Furia cu care lucrau orbeste "reeducatii" a ajuns de pomina in penitenciare. Li se atribuie o neinduplecare, o indaratnicie habotnica, inchinate cultului muncii productive instaurat de comunism, ce tranforma oamenii in masini-robot. Atitudinea le este general condamnata. Deoarece ea constituia o plaga pentru colegii lor.

Marturisirea domnului Aurel Obreja arunca o lumina noua asupra acestui aspect al vietii colective din fabricile de penitenciar, in perioada cercetata; ea aduce explicatii peste care orice om de buna-credinta nu are ingaduinta a trece cu usurinta.

Bucuria de a fi scapat o data din ghearele mortii inzecea groaza de a fi aruncat a doua oara in cuibul viperelor. Contiguitatea mormantului, gustata anterior, iti impunea sa-ti dai seama ca urciorul nu poate merge de multe ori la apa si ca o repetare a experientei incomplet savarsite, din care abia ai avut norocul sa scapi, era in mod inevitabil o sinucidere pe care ti-o alegeai atunci cand s-ar fi spus ca te strecurasesi ca prin urechile acului din stransoarea mortii. Chiar sa fi vrut domnul Obreja sa se opuna grabirii ritmului de munca, fiecare celula din trupul sau tabacit cu batele ar fi strigat impotriva constiintei sale. Aceasta s-a si intamplat: angoasa din el i-a insutit puterile. "Depasitorii de norma" stiau ce stiau si nu mai izbuteau sa se reechilibreze. Exista criterii de judecata ce, vrand-nevrand, merg pe alaturi de experienta uzuala si nu ea se cuvine adoptata in cazul celor scapati din gheena. Singura modalitate de a-i intelege se dobandeste prin stradania de a ne pune permanent in situatia lor, cu toata sinceritatea si smerenia necesare.

Unul dintre obiectele sculptate de gazda mea in cursul detentiei si scoase cu cine stie ce precautii din inchisoare - masuri de prevedere care daca dadeau gres, riscau sa-i aduca pedepsiri anevoie de banuit - este un tigaret din corn de bivol. Lateral, pe lungimea lui, sta scris: noi nu am avut tinerete . Cuprinde doua scene. Una reprezinta trei detinuti in lanturi, in sir indian. Urmeaza numele temnitei Jilava. Apoi un alt inlantuit, sezand cu o mana la o falca, pierdut in ganduri. In fundal - gratiile ferestrei. Cealalta imagine este aceea care mi-a fost evocata de concluziile trase mai sus. Un peisaj marin. Valuri strabatute de barci cu panza, fiecare dintre ele avand de infruntat o situatie unica. Nu este aici panorama destinelor noastre, ale tuturor? Nu ne aflam fiecare in propria-ne barca, napustiti inainte de catre o suflare vijelioasa, pe care unii stim s-o folosim cu spor, iar altii nu? Nu ni se pun opreliste valurile furioase si numai unii izbutim sa ne impotrivim lor? Insisi viitorii apostoli s-au inspaimantat de furtuna ce-i ameninta. Iar Mantuitorul n-a invins-o prin dibacia Sa de navigator, ci poruncind elementelor dezlantuite sa nu se mai joace cu soarta ambarcatiunii. Or, noi nu avem putere asupra vremurilor noastre pacatoasele, nu avem drept de stapan asupra lor.

"'REEDUCATII' ZAMBEAU CA OR SA-I ELIBEREZE"

Principala grija a "reeducatorilor" era sa nu parvina dincolo de ziduri adevarul asupra activitatii lor, sa nu fie deconspirata organizarea crimei impotriva umanitatii, comisa in proportii de masa la Pitesti si Gherla. Ceea ce-i astepta pe eventualii "tradatori" era moartea - dupa cum e de banuit, o moarte cu incetinitorul. Acesta era un alt motiv, in afara de cele enuntate in capitolul precedent, pentru care orice soapta era rapid cenzurata si se trecea la "anchete" in legatura cu cele transmise, "anchete" constand in torturi ce depaseau tot ce traisera "reeducatii" anterior.

Pentru a fi inteleasa gazda mea in aceea ca acceptase sa "depaseasca norma", fapt expus in capitolul precedent, se cade sa se tina seama si de urmatoarea peripetie:

- In celularul de la Gherla, existau mai multe carcere. In fabrica, aveam obiceiul sa trec pe la oameni si sa le spun sa taca, sa nu vorbeasca. Zicandu-i sogorului cate ati auzit, imi luam un risc pe care-l puteam plati cu viata. Erau multi tarani din Ardeal acolo. Eu, fiind tot din Ardeal, imi placeau, stiti, aveau suflete curate; oameni, domnule, caractere extraordinare. Si mergeam pe la ei. Si, intr-una din zile, ma vede un tanar. Probabil m-a urmarit. Vine la mine si ma-ntreaba: "Ce-ai discutat cu batranul?" Eu aranjam din timp: "Daca vine si te-ntreaba ce am vorbit, le spui ca te-am invatat cum sa lucrezi, sa dai randament mai mare, ca ti-am zis sa lucrezi, ca, oricum, aici te reabilitezi." - si nu stiu cate altele la fel, "ca s-ar putea sa ne dea drumu-ntr-o zi." Asa stabileam cu ei. Asta vine si ma ia din scurt, ca ce am discutat cu acela. Acum, aveam si eu curaj; si eu eram la munca. Si-i zic: "Te bag in p.a ma-ti! Tu ma urmaresti pe mine?! Dar tu ce vorbesti, cand discuti cu oamenii? Du-te si-l intreaba pe el, sa vezi ce am spus!" Zice: "Las' ca te-aranjez eu!" "Aranjat" m-am trezit: ma cheama Livinschi. "Obreja, ai de facut cinci nopti la carcera! Stii pentru ce?" Eu: "Nu stiu". - "Ei, adu-ti aminte, c-apoi ai sa vezi tu de ce." Si m-au bagat la carcera. Ziua lucram. Seara, dupa ce mancam, ma varau acolo. In carcera, nu te puteai lasa nici pe genunchi, cu atat mai putin jos. Trebuia sa stai neaparat in picioare. Cinci nopti le-am petrecut acolo. Cand m-au scos: "Sa-ti bagi mintile-n cap, ca altfel o-ncurci!"

Nu-mi dau seama cati cititori isi pot imagina ce inseamna ziua sa muncesti in picioare, cat e ea de lunga, in conditiile unei nehraniri sistematice pe parcursul intregii detentii de pana atunci, dupa batai regulate si tensiuni nefiresti, perioada in care s-au adunat si saptamani intregi fara macar o clipita de atipire si noaptea urmatoare sa dormi aidoma cailor, de-a-npicioarelea. Frica de reintrarea "in pozitie", adica de revenire la situatia din care plecase, mi se pare dintre cele mai normale.

Norocul, in fabrica, era ca nu toti lucratorii proveneau dintre "reeducati", adica nu toti detinutii muncitori se numarau printre aceia cu psihicul subrezit de spaima. In cele ce urmeaza, vom asista la una dintre acele intalniri ce iti redau increderea in tine, in semeni, in viitor, in viata, trepte necesare pentru a putea merge inainte.

- E adus in fabrica un cetatean. Un tip solid si foarte indarjit impotriva lor. Imi zice unul dintre sefi: "Da-i astuia ceva de lucru si vezi ce poate sa faca". - "Domnule, la ce va pricepeti?" - il intreb. "Nu ma pricep la nimic." - "Chiar la nimica? V-au adus aicea; oricum, e mai bine decat dincolo." Credeam ca a trecut si el prin "demascari". Zice: "Ii bag in p.a mamei lor pe toti ticalosii astia!" - si adauga: "Sau esti si dumneata de-ai lor?"

Grea intrebare, cand ti-o pune un necunoscut despre care nu stii ce hram poarta.

- Zic: "Domnule, eu sunt pus sa-ti dau de lucru aici. La ce te pricepi dumneata? Hai sa-ti dau ceva usor". I-am dat ceva. Ma gandeam: "Nu l-or fi adus aici sa ma traga de limba?" Livinschi se tot uita spre noi. In sfarsit, pleaca. Omul n-a putut sa lucreze ce i-am dat. "Da-i altceva" - imi spune Livinschi. Ma duc la el: "Domnule, n-ai putut sa faci si dumneata mai mult, sa n-ai discutii cu astia?" Iarasi injura. Zic: "Hai sa-ti dau altceva de lucru, mai usor". - "Asculta, domnule - zice -, cum sa lucrez?!" Si-si sumete pantalonii si mainile pana aicea. Cand l-am vazut, il intreb: "Dar ce ti s-a-ntamplat, domnule?!" Avea bratele rupte-n doua-trei locuri si picioarele la fel. Zice: "De pe front, domnule. Am luptat impotriva rusilor!"

Celuilalt i-a fulgerat ceva prin cap. Si-a luat curajul in dinti.

- .Ca l-am vazut in halul ala si cat de pornit era impotriva lor. Ii zic: "Nu mai vorbi contra lor, ca nu-ti dau drumul. Sa stii ca ce scriu astia la dosar aici conteaza. De aia tine seama Securitatea si nu-ti da drumul. Da-i dracului, ca nu rezolvi nimic dumneata asa. Daca ma asculti, o sa iesi. Uite, parintii mei nu stiu nimic de mine. Nu vrei dumneata sa le scrii o scrisoare?" - "Ba da. Unde stai?" - "Nu notezi nimica, sa te prinda, ca ai incurcat-o si dumneata, o-ncurc si eu. Daca afla ca ti-am dat adresa, inseamna ca eu dispar dintre cei vii. Iar dumneata ramai aici mult si bine." - "Am inteles. Spune-mi." - "Bicazul Ardelean, judetul Neamt, Ion Obreja. Spune-le ce stii dumneata, ca sunt sanatos si probabil ca-ntr-o zi o sa vin si eu acasa." - "Domnule, te servesc."

O saptamana mai tarziu, n-a mai fost de vazut in fabrica. Aurel Obreja si-a inchipuit c-a plecat.

- Cand m-am eliberat, mi-au povestit tata si mama ca, prin '51-'52, a venit la ei cineva. Mi l-au descris. El fusese.

Aceasta geana de sclipire omeneasca ne imbarbateaza sa avem taria de a reveni in intunericul pe unde am bajbait pana acum. Il intreb:

- Domnule Obreja, Livinschi si cu ceilalti trecusera si ei in fabrica sau doar conduceau camerele?

- Nuuu! Ei erau stapani! Circulau pretutindeni. Nu-i oprea nimeni. Tremurau si multi dintre caralii in fata lor; stiau ce se intampla, dar nu puteau sa faca nimica.

- Ati ramas in fabrica pana la eliberare?

- Nu. Au scos detinutii politici din ea si au bagat detinuti de drept comun sau nu stiu ce au bagat in locul nostru.

- Prin ce an?

- Prin '51-'52; o data cu ridicarea lui Turcanu, de care am auzit. Toti "reeducatii" zambeau ca a fost pus in libertate si ca o sa-i duca pe rand sa-i elibereze. Insa nu s-a petrecut asa. Pe noi, o parte, care am fost luati martori la procesul lui Turcanu, ne-au izolat si imediat dupa inchiderea fabricii ne-au trimis la Jilava. Nu stiam pentru ce au facut asta. Ne-au risipit prin diferite celule. Au inceput anchetele, chiar acolo. Pe mine m-a chemat un locotenent-major tanar: "Ia spune-mi ce ai facut dumneata in 1941. Unde ai fost?" Ce legatura sa fi avut 1941 cu intamplarile noastre? Zic: "Vara aceea am fost trimis intr-o colonie de elevi din Craiova". - "Iti mai amintesti vreunii dintre elevii care au venit acolo, din aceia mari mai ales?" I-am spus o serie de nume de-ale baietilor, si mai mari si mai mici. "Mai gandeste-te, mai gandeste-te." L-am recunoscut. Era un fost coleg din Ardeal, refugiat. Il chema Blaj. Fusese si el in colonie.

Situatie pirandelliana. Subiect pentru dramaturgie, prin ineditul intalnirii celor doi; prin statutul lor social conflictual; prin crezurile deosebite; prin experientele personale antagonice; prin unitatea de loc, timp, actiune ce le era impusa de imprejurarile intrevederii; prin posibila rasturnare a relatiei fiecarui personaj cu Puterea; initial, aceasta din urma era detinuta, formal, de ofiter; insa urma sa se dovedeasca ulterior ca forta psihica apartinea, de fapt, victimei care invinsese prin refuzul ei de a colabora. La ridicarea cortinei, omul in uniforma aparea ca un salvator, ca un emisar al dreptatii. In final, adevarul avea sa-l puna la stalpul infamiei. Toate se anuntau potrivite nici ca se putea mai bine pentru cladirea unei drame tensionate in care sa se confrunte doua lumi.

Dar viziunea artistica asupra existentei era exclusa acolo unde se implica M.A.I.-ul. Regulamentele inghetau viul. Nimic din ceea ce este firesc nu mai functiona.

- Zice: "De altii nu-ti mai amintesti?" Radea. "Nu-mi mai aduc aminte de altii" - desi il recunoscusem. S-a temut sa nu se afle ca ne cunosteam. Imi spune: "Domnule Obreja, o sa vina alt coleg sa te ancheteze". O usoara inmuiere a tonului, o atat de vaga umbra de simpatie. "N-are rost sa ascundeti cele prin care ati trecut. Sa declarati tot. La proces, la fel." Aveau dispozitie ca, in astfel de situatii, daca se trezeau fata-n fata cu un cunoscut, sa-si vesteasca superiorii, pentru a fi inlocuiti. S-a conformat.

Cand a inceput cu adevarat ancheta, ea s-a revelat ca una dorita, acceptata de anchetat, o ancheta - pentru a ramane-n universul teatral - cu functie cathartica, o ancheta politica fara precedent in comunism: victima era ajutata sa-si acuze calaii, participa la un act justitiar drept, pentru prima data in istoria justitiei pe dos din epoca.

Oare era vorba despre un act justitiar cu adevarat drept?

- Mi-au cerut sa dau declaratii privind toate prin cate trecusem si cate le vazusem. Le-am dat. N-aveam nimica de ascuns. "N-aveti decat sa-i judecati pe toti batausii. Nu eu o sa ma opun." Mi-a dat niste explicatii: ca faptele avusesera loc din ordinul lui Horia Sima, zicea, pentru compromiterea regimului comunist. Cum "din ordinul lui Horia Sima"?! Sa se omoare legionarii intre ei? Pana la ultimul? Sa se bage unii pe altii in balamuc pana la sfarsitul vietii? Doar pentru a arunca aceasta crima asupra stapanirii?! Nici o minte intreaga n-ar fi crezut ca un comandant isi decima singur oamenii, sa ramana fara nici unul, pe deasupra atragandu-si si condamnarea intregii omeniri!

Si mai caraghios este ca, prin aceasta acuzatie, Securitatea isi recunostea o impardonabila slabiciune: ordinele lui Sima erau puse in practica prin organele ei. Comandantii penitenciarelor cu pricina, ofiterii politici, medicii M.A.I., toti gardienii, inspectorii de la centru, absolut toti se aflau in solda legionarilor! Isi asuma Securitatea raspunderea de a sustine aceasta aberatie - posibila, de altfel, sub comunisti, ca orice nebunie?!

Fiecare dintre aceia aflati in noua ancheta era despartit de ceilalti. Stateau risipiti prin diverse camere.

- Colegii ne-ntrebau ce era cu noi. Le-am povestit. Nu le venea sa creada. Am stat, de pilda, cu Horia Gheorghe Hulubei, nepotul savantului. I-am istorisit. Se uita la mine si nu-mi dadea crezare. De ajutat, totusi, anchetele astea mi-au ajutat la ceva, zambeste naratorul. Pentru a suporta trecerea timpului, scoteam un *oberlicht* de la fereastra, umezeam geamul si-l acopeream cu un strat de sapun si altul fin de D.D.T. Il imparteam in patru. Mi-am facut pensule din rogojina si desenam portretele cui voia sa-mi pozeze. Nu acceptau toti. Le era frica. Si, intr-o zi, am fost prins de militian: "Ce faci acolo?" - "Desenez, daca nu pot face altceva." Se uita si el. "Sa nu cumva sa le stergi." - "Nu le sterg, domnule sergent-major." Se duce si-l cheama pe seful de sectie. "Care-i ala care a desenat?" - "Eu." - "Sa nu cumva sa le stergi" - dupa ce se uita. Pleaca si-l cheama pe Ivanica - mare criminal ala. Vine cu ciomagul subsuoara. Niciodata nu te privea in ochi; n-avea curajul asta. Ca un lup din aia turbati era. "Unde esti, ma, ala care ai desenat?" - "Sa traiti, domnule locotenent, eu sunt detinutul cutare-cutare si, neavand cu ce sa ma ocup, am facut si eu desenele astea." - "Ma, sa nu le stergi, ca te omor in bataie." La fel cu Visinescu, ofiterul politic care a condus bataile noastre, cand eram la "neagra". Il aduce si pe Maromet. A intrat si el, cu vreo trei-patru-n urma lui. Camera inlemnise. Dupa ce mi-a pus aceleasi intrebari, balbaindu-se, s-a mirat de unde invatasem sa desenez. Voia sa stie ce am fost afara. I-am zis ca elev. "Si ce ai desenat aicea? Sfff-sfinti de-ai vvvostri?" - "Nu, domnule capitan, capetele unor oameni de aici." - "Pe-pe care i-ai de-desenat?" - "Pe dansul, pe dumnealui.!" Se uita la desene, se uita la aia si, proptit in bata: "Sa-sa le stergi si sa nu te mai ocupi de lucrurile astea, ca-ca pppe urma di-discutam altfel!" Atat. Si atunci am priceput eu ca noi, martorii, eram foarte pretiosi pentru Securitate. Aveau nevoie de noi intregi si nevatamati.

In timp, se vor aduna foarte multe lucrari de memorialistica privitoare la detentia politica din Romania comunista. O schita de portret aici, o schita dincolo, treptat o sa se precizeze conturul negru-taciune al acestui zbir dintre cei mai sinistri. Ma tem ca nu se va mai gasi alta pata de culoare mai luminoasa decat cea de mai sus. In aceste randuri unice, apare un Maromet care, desi primitiv, este atras de miracolul asemanarii produs de arta, ca fluturele de lumina. A-l imagina proptit in bata-i ciobaneasca si hlizindu-se la *oberlicht* -ul lui Aladin cere carbunele unui Jiquidi pentru a-i nemuri caricatura duioasa pe o coala de hartie. Iar glasu-i bolovanos straduindu-se sa maraie patern, grijuliu pentru detinut - pazindu-l de propria sa manie de razbunator al "poporului muncitor" -, are nevoie de umorul unui compozitor ca Paul Constantinescu pentru a fi intiparit in vesnicie. Un Mos Teaca din Barbaria. Ma bucur ca pot oferi portretistilor sai din viitor si o sugestie pentru cum va fi aratat Maromet in intimitate, eventual in familie, deoarece toti caraliii din cartile despre penitenciare si lagare sufera din pricina unor prim-planuri ale bestialitatii, nesprijinite pe un fundal al complexului celorlalte trasaturi ale lor, ce sa le dea consistenta umana. Nu este vina memorialistilor ca ei se imbulzesc in istorie monocromi. Doar in acest fel se stiau manifesta in fata publicului celular. Totusi, erau familisti. Poate ca au iubit si ei o data-n viata. Poate i-a durut sufletul pentru vreun copil, vreun parinte, vreun caine de pe langa casa.

Imi amintesc ca scriitorul Marcel Petrisor mi-a istorisit intamplarea ce a facut, cand era student pentru a nu stiu cata oara, ca o tanara sa-l introduca in apartamentul unei prietene a ei, intr-o vizita neanuntata. Pe cand stateau de vorba toti trei, s-a deschis usa incaperii si a aparut tatal amfitrioanei, in papuci. Ea a facut prezentarile, la care, pe neasteptate, intrusul s-a retras poticnindu-se stanjenit. "Iertati-l pe tata. E un mare timid. Si-i e o frica de moarte de mama; stiti, sunt divortati; de cate ori apare careva strain la noi, se teme sa nu fie vreun emisar de-al ei." Adevarul, nebanuit de fiica, era ca cel care-si luase talpasita fusese anchetatorul prozatorului, unul de neiertat; printre altele, l-a legat cu catusele, culcat de-a curmezisul unor sine de cale ferata, noaptea, in preajma Bucurestiului. Pe cand trenul se apropia inexorabil, maiorul Enoiu se prefacea ca nu mai putea descuia catusele. Iar acum daduse ochii cu victima sa de odinioara, cand si unde se asteptase mai putin. Sa adaug ca o alta fosta condamnata politic, greu lovita de soarta - si prin aceea ca si-a nascut fetita in puscarie -, avea sa se pomeneasca, peste, sa zicem, douazeci de ani, ca prunca devenita

domnisoara i l-a adus plocon, la o dulceata, pe tanarul pe care-l iubea si ca acesta, la randul sau, cand a sosit timpul sa vina insotit de parinti, deoarece se apropia momentul cererii in casatorie, a aparut la brat cu tatal lui - fostul anchetator al viitoarei cuscre? Astazi alcatuiesc toti o familie. Astfel de amanunte intregesc firesc schitele de portret mentionate. Ele sunt necesare, dar, inca o data, nu prea se lasa securistii surprinsi si ca oameni. E o ipostaza pe care o evita, jenati.

Ca a fost vorba despre arta practicata prin inchisori - si cati erau aceia care toceau aschiile de os pe ciment, le incrustau cu cate un varf tare de sarma, le preschimbau in cruciulite si medalioane.-, domnul Obreja mi-a aratat si prima sa incercare de la Targsor, de a modela acest material necunoscut sculptorului liber. Infatiseaza Maternitatea Sfanta. Cu cata amaraciune serioasa si expresiva priveste Maica la vorbitor si cu cata frumusete inteleapta il asculta Pruncul. Dar Ei nu participa la cele istorisite numai in ipostaza grijii Mamei fata de Copilul care nu s-a despartit inca de Ea, ci si intr-o ipostaza a maturitatii Celui din urma. Suprapus grupului Lor, chipul mult interiorizat al lui Hristos urmareste aceste peripetii, le recunoaste. A trait El insusi toate caznele acestea, numai ca Fiul Omului a trecut prin ele repede si i s-a dat curand, la capatul unei zile, moartea pentru care a coborat printre noi. Pe cand contemporanilor nostri care au crezut in El, in Numele Sau, nu li s-a ingaduit moartea, ci li s-au zvarlit dureri, si suferinte, si batjocuri ce au durat cat mintea nu poate cuprinde, caci durata torturii nu seamana cu durata masurata in timpul nostru: ea n-are sfarsit. Iar Hristos intelege mai bine ca oricine cat au rabdat aceia care au crezut mai mult decat in orice altceva in necesitatea omului de a ramane om, de a nu se lasa animalizat, cum era in intentia tortionarilor.

Figura Sfintei Fecioare cu naframa, si ea suprapusa, cat de severa a devenit cu anii si cat de tensionata.

"AM AVUT TARIA SA SPUN: 'NU!'"

Revenind putin in urma firului evenimentelor, detinutii muncitori in fabrica de la Gherla au primit, intr-o buna zi, dispozitia: "Maine nu iesiti la lucru. Ramane fiecare in camera lui". Si, din acea clipa inainte, nimeni n-a mai lucrat. S-au incuiat celulele si cei care, pana cu o zi inainte, aveau o activitate au inceput sa simta gustul penitenciarului de executie.

- Ce atitudine au avut colegii dumneavoastra care se lasasera manipulati de "reeducatori" si batusera la randul lor?

- Unii dintre ei si-au revenit la ceea ce fusesera inainte.

- Imediat?

- Da. Ca sa intelegeti, o parte dintre ei ma pazeau. Invers decat inainte, adica in loc sa ma pandeasca pentru a ma da pe mana sefilor, ma aparau de pedeapsa. Ca eu m-am apucat sa lucrez sculptura in os; de exemplu, medalionul cu bataile detinutilor si cu Arhanghelul acela asupra Romaniei l-am facut in camera 107, la etajul III. Printre ei: Ion Gherasim - care si-a revenit printre primii; Ticu Ispas, Radu Ciuceanu - desi era bolnav, saracul, si de nervi si de T.B.C. - si inca o serie mare: tarani. Parte nu cazusera. Despre Ciuceanu nu stiu sa fi batut; desi fusese prin "reeducare" si la Pitesti. Dar ramasese in camera si unul de care ma fereau ei, un medicinist - Grigoras. Administratia il folosea in continuare. Majoritatea celor care au trecut prin "reeducari" au fost chemati la Securitate, la Cluj, sa promita a continua sa fie informatorii lor.

Nici una dintre cartile ce discuta fenomenul Pitesti nu se opreste asupra acestui amanunt. Desi el este extrem de important in acuzarea Securitatii pentru initierea si folosirea "reeducarilor", atunci cand scenariul impus de ea preconiza ca ele au fost initiate de catre Miscarea Legionara si utilizate pentru compromiterea comunismului. Cei care au beneficiat de declaratiile "reeducatilor", obtinute prin tortura, nu intentionau sa piarda armata de "turnatori" formata astfel, ci sa aiba in continuare iscoade si provocatori in puscarii, dupa cum se vede. Asadar, "reeducatii" - creatie a Securitatii - se urmarea sa slujeasca acesteia si dupa oprirea procesului de formare a "omului nou" - sau cu atat mai mult. Daca Securitatea nu ar fi stat la originea "reeducarilor", daca atitudinea ei de punere sub acuzare a "reeducatorilor" ar fi fost onesta, daca intentia ei de a atribui "reeducarile" unui ordin al lui Horia Sima s-ar fi bizuit pe vreo dovada cat de cat consistenta, cum putea aceasta institutie folosi in interesul sau si impotriva oamenilor produsele mincinoase ale schingiuirilor si schingiuitorilor de asa-zisa provenienta legionara? Scenariul nascocit pentru a se descotorosi de vina ii scoate si mai tare in vileag duplicitatea si caracterul bestial.

- Cu alte cuvinte, le cereau "reeducatilor" sa dea informatii privitoare la ce se discuta prin camere si la ce se punea la cale. Dar majoritatea studentilor isi revenisera din punct de vedere sufletesc. Unii mai putin. Grigoras asta, cand a fost luat la Cluj, n-a avut taria sa spuna nu, asa cum a facut-o un student, Ghita Olteanu - care era poet. Acesta a refuzat categoric. "V-am servit destul; am fost batut, terorizat; am facut-o pentru ca nu mai puteam suporta, dar acuma am incetat" - imi povestea Ghita Olteanu; "Domnule Aurel, uite, am lacrimi in ochi ca am avut taria sa spun: 'Nu!'" Vedeti, ei traiau inca sub impresia Pitestiului. Ce si-au zis: "Intreruperea asta a 'reeducarilor' constituie una dintre metodele lor. Le opresc acuma pentru a le relua mai tarziu. Doi pasi inainte, unul inapoi. Pe urma le vor reincepe". Baietii stateau oarecum in expectativa. Nu se rupeau pe fata, nu adoptau o atitudine dura fata de "reeducatori" si fata de administratie.

Romanul in general este adeptul intelepciunii lui "capul ce se pleaca sabia nu-l taie". Veacuri si veacuri de experienta istorica l-au invatat ca supravietuiesti doar prin compromis. Dar mi-te niste tineri care abia scapasera cu viata dintre falcile iadului. Exemplele de mai sus confirma opinia ca adevaratul curaj nu este acela de o clipa, cand te repezi cu capul inainte, aproape inconstient de cele ce te pandesc, ci este indarjirea bietului om infricosat de a faptui conform constiintei sale, si nu ascultand de instinctul de conservare. A fi curajos inseamna sa strangi din dinti si sa-ti calci spaimele-n picioare.

- Dar sa revin. Grigoras - era un tanar destul de fin si de cult; si canta foarte frumos - n-a avut taria. Am auzit, mai tarziu, ca s-a spanzurat tot la Securitate, la Cluj. Ceilalti, insa, unii ramanand sub spaima lui Turcanu si a "reeducatorilor", nu luau nici o atitudine. Cu timpul, cand s-au asigurat ca "reeducarea" s-a incheiat, ca fusesera chemati la Bucuresti si altii, Martinus, Popa Tanu - singurul care a scapat, am auzit ca n-a fost executat, traieste pe la Sibiu, desi era mana dreapta a lui Turcanu, l-au lasat in viata deoarece era informatorul K.G.B.-ului -, cand si-au dat seama, s-au desprins de obiceiurile lor. Si Grigoras m-a turnat. Studentii nu-l lasau sa vada ce subiect avea medalionul, dar stia ca lucram ceva. Am fost anuntati prin perete, cu alfabetul Morse, ca urma sa ni se faca perchezitie. A aparut comandantul Goiciu, cu echipa lui de batausi. Ne ia la rand sa-i spunem numele. Pe mine si pe Gherasim ne-a ales sa trecem deoparte; el era prietenul meu. Am aruncat manerul daltitei si am scos din el otelul facut dintr-un ac; l-am bagat in buzunar. Era prea mic sa-l gaseasca. Medalionului i-am dat drumul in buzunarul camasii. Cand au pornit perchezitia, au intors toate priciurile pe dos. Au controlat peste tot. Pe mine si pe Gherasim ne-au dezbracat in pielea goala. Intelegeam ce cautau. Cand mi-au spus sa scot camasa, am luat medalionul, pe feritelea, si l-am bagat in gura - chiar sub nasul lor. Cand m-au pus sa ma-mbrac, l-am scos din gura si, pe neobservatelea, cand imi trageam camasa, l-am ferit iar in buzunar. Asa am scapat, va-nchipuiti cu ce emotii.

Si totusi, domnul Obreja a fost norocos. Perchezitiile prin lagare, mai ales acelea de iarna, erau scene de neuitat. Cate o mie-doua de barbati dardaind in pielea goala pe zapada, nu rareori sub taisul viscolului, pusi sa se aplece, pe rand, inainte ca sa li se controleze anusurile in adancime, prin introducerea degetului caraliilor, si sa-si caste gurile, cu aceleasi degete sa le fie pipaite pe dinauntru. Iar acestea, in toiul noptii apasatoare si al iernii.

- Dupa cate am inteles din cele ce-mi spuneti, in camera, ca si in fabrica, cei care trecusera prin "reeducari" erau amestecati cu condamnati care nu cunosteau "reeducarile". Ce relatii s-au nascut intre o categorie si cealalta? In definitiv, erau doua grupe umane cu experienta de viata atat de deosebita, incat raporturile lor, fara doar si poate, trebuie sa fi fost marcate de aceasta.

- Amestecati, da: studenti, tarani, intelectuali, muncitori, cu un scop - sa inceapa raca intre unii si altii. Oamenii si-au pastrat calmul si judecata si nu le-au facut jocul. Eu, personal, n-am batut detinuti. Drept care, nu puteam fi acuzat. Era singura satisfactie a mea, ca nu cedasem in privinta aceasta. Erau si altii in aceeasi situatie. Asa ca aveam curajul sa luam apararea studentilor cand erau atacati. Ei se simteau prost in urma celor facute si nu indrazneau, pur si simplu, sa le spuna acelora care-i atacau: "Tu, daca erai pe unde-am fost noi, iti dadeau doua bate si-i turnai pe maica-ta si pe taica-tu!" Umbra aceasta a lui Turcanu, cum va spuneam, inca bantuia prin inchisoare. Si eu, cum am vazut la 99, cand l-a calcat in picioare pe studentul teolog Leseanu, m-am ingrozit. Privirea aceea si ferocitatea lui Turcanu nu le pot uita.

Domnul Obreja reia cursul naratiunii intrerupte de mine.

- Am fost scos in doua randuri din aceasta camera la ofiterul politic. Nu mai era Avadanei - el fusese dus la Ministerul de Interne. Cel care m-a chemat era tigan. Mergeau - si el si colegii lui - mana-n mana cu procurorii in a se preface ca ne sunt binevoitori si, simultan, a nu ridica un deget pentru umanizarea existentei noastre. Veneau procurorii la noi luna de luna. Ne intrebau ce ne lipsea, cum ne puteau ajuta. Tot asa intra ei o data. Eram in camera cu Iosif V. Iosif. El ridica mana: "Domnule procuror, eu as avea ceva de raportat. Dati dispozitie militienilor sa ne aduca niste carpe de spalat pe jos, daca altceva n-avem dreptul sa primim." Aceasta era atentia ce ni se acorda. Asa ca n-au mai trecut pe la noi procurorii. Noul ofiter politic, va sa zica, incerca si el sa se prefaca a fi apropiat de noi. Cauta sa-si creeze informatori. Am fost, deci, si eu chemat, printre altii cincisprezece-douazeci. Imi spune, exact ca si Burada, de la Targsor: "Eu te scot din inchisoare!" Zic: "Ce vorbesti, domnule?!" - "Da. Eu te voi scoate de la inchisoare. Cu o conditie." - "Care-i conditia?" - "Sa fii omul nostru." - "Adica sa torn. N-am facut-o cand eram chinuit si o s-o fac acuma?! Nu se poate, domnule! Nu vreau maine-poimaine sa-mi dea una-n cap cineva pe aicea, sa ma omoare ca i-am facut ceva!" - "O sa-ti para rau!" - "Daca o sa-mi para rau, o sa-mi para rau; dar lucrul asta nu-l fac." A renuntat. A mai chemat si pe altii. In general, baietii, chiar si aceia care trecusera prin Pitesti, au refuzat sa mai colaboreze.

Increderea in amagirea sperantei nenorocitilor care zaceau in puscarii, demonstrata cu acest prilej de ofiterul politic, este stupefianta. Ca un securist isi inchipuie ca poate insela buna-credinta, naivitatea, deznadejdea unui condamnat abia cazut in prapastia temnitei, mai pare rational. Dar sa-ti imaginezi ca, dupa cate suferinte indurasera, cei trecuti prin "reeducari" ar mai fi putut fi ademeniti cu perspectiva unei prezumtive eliberari datorate unui om fara nici o insemnatate, cum era un nimica de ofiter politic din fundul tarii, dovedeste o prostie fara calificativ posibil. De altfel, numarul "turnatorilor" din inchisori, fara a fi nul, era extrem de mic si, in orice caz, ei n-au fost recrutati din randurile caracterelor greu incercate, cum era acela al conlocutorului meu. In definitiv, intreaga sa biografie de detinut vadise refuzul metodelor minciunii. Pe ce se bizuia acel ofiter, in incercarea sa stupida si in mod evident sortita eseculuI?

- M-au scos din camera asta. Am stat singur intr-o celula de la etajul I, un timp. Dupa vreo doua luni, m-au bagat iara intr-o camera cu altii, apoi m-au trecut la parter cu mai multi, dintre care inginerul Cociu Barba, Maxim Virgil, Lupoaia Constantin.

- Numai dintre aceia care cunosteau "reeducarile"?

- Nu. Erau doi tarani din Neamt, Mos Secaru - semana cu Stefan cel Mare, avea o mustata mare; si un altul - razesi. Toata ziua-i puneam sa ne cante: "Pe o stanca neagra, / Intr-un vechi castel." Ei nu stiau ce insemna "reeducarea". Am ramas cu ei vreo luna de zile. Un regim mai bland, o mancare mai buna. Si, intr-o zi, ne-au luat pe vreo zece-doisprezece, toti care trecuseram prin 99. Ne-au imbarcat intr-o masina-duba. Ne-am indreptat spre Aiud. De acolo, au mai urcat o serie de politisti - de fapt, fosti S.S.-isti, din Siguranta Statului, care inca mai erau anchetati. Si ne-am oprit o noapte la Securitate la Cluj. Ne-au dat jos din duba. Ne-au bagat intr-o sala mare de-a securistilor. Acolo, un ofiter foarte dragut: "Domnilor, va e foame?" Noi: "Da". Mai ales politistii de la Aiud; erau arestati de multi ani, de prin '45-'46. Ne-au dat niste castroane mari umplute varf, cu paine aproape la discretie: fasole groasa, cu slanina si carne. Am mancat, dar tot flamanzi eram. Simteam ca mai trebuie sa mancam. Vine din nou ofiterul: "Mai vreti?" - "Mai vrem." Ne-au mai pus un castron. Era pe acolo o femeie de serviciu care, probabil, ii servea pe securisti. Cand am ispravit, ne intreaba si ea daca mai pofteste cineva o portie. Sigur ca mai doream, dar nu mai puteam. Ne miram si noi cum izbutiseram: intr-un castron intrau vreo doua kile de mancare. Iar de flamanzi, eram tot flamanzi. Si unul, Babici, zice: "Eu mai vreau. Mi-e o foame., parca m-am nascut flamand". Zic: "Domnule Babici, sa nu va fie rau". - "Macar sa mor, dar sa mor satul!" N-avea dantura. Nu mai mesteca. Asa inghitea, cum lua din castron. Nu cu lingura. Ne uitam toti la el. A dus si al treilea castron la gura si a turnat in el. Ne-a impresionat si pe noi, desi si noi eram flamanzi. Si ii spune femeii: "Mai da-mi, te rog, unul." I-a mai dat unul. "Doamna, mai ai sa-mi mai dai?" - "Doamne fereste! Dar cate ai mancat?" Zice: "Trei sau patru." - "Sa-l intreb pe ofiter." Il anunta. Apare si-i spune: "Mai, omule, daca mori, raspund eu ca ti-am permis". - "Va dau scris ca nu mor." L-a mai lasat sa manance unul. Dar de murit, n-a murit.

In final, povestitorul adauga:

- In Bucuresti, in loc sa ne care la Securitate, ne-am pomenit la inchisoarea Vacaresti, pentru dreptul comun.

"AM AVUT UN SENTIMENT DE MILA FATA DE EI."

Din ziua cand au fost scosi detinutii politici din fabrica penitenciarului Gherla si pana acum, evolutia evenimentelor legate de "reeducari" pare sa bata pasul pe loc. Declaratii scrise ale conlocutorului meu, privitoare la torturile suferite de el si de altii. Transferuri dintr-o camera in cea invecinata. Cateva opinii despre mutatiile sufletesti prin care a trecut acesta ori acela dintre "reeducati". Noi tentative ale Securitatii de a nu pierde informatorii castigati printr-o atat de cumplita dezorganizare a fiintei umane - provocata prin cazne si eradicarea personalitatii -, desi acelasi organ al Statului se prefacea a condamna ororile savarsite. Mici intamplari ale zilelor monotone din celular, de pe duba. Povesti cu perchezitii sau ale foamei cronice. Existenta cotidiana in care, de fapt, nu se petrecea mai nimic.

In spatele acestui aparent vid, se urzea procesul intentionat a fi cu rasunet mondial, ce urma sa incrimineze "bestialitatea" unei miscari politice cu caracter religios, desi eliminata de judecatorii de la Nürnberg dintre acelea de tip fascist, dar de a carei incriminare avea nevoie partidul comunist roman, anume deoarece semnase un pact cu ea, iar acest acord trebuia sa fie facut uitat. Ma refer la tratativele in vederea eliberarii tuturor legionarilor din temnitele noastre, purtate de cativa emisari ai lui Horia Sima, pana la ceea ce acestia au socotit a fi o

implinire. Neconditionali, precum comunistii din intreaga lume, si ai nostri au incalcat curand intelegerea: rearestara detinutii abia eliberati. Iar acum, cu prilejul atribuirii "reeducarilor" ordinului aceluiasi Sima, guvernantii voiau sa-si motiveze in fata opiniei publice internationale tradarea tratatului semnat.

Fara sa stie ce se petrecea in subsolurile Ministerului de Interne, Eugen Turcanu si tovarasii sai, momiti cu fagaduinta eliberarii, a rasplatii cu inalte functii in cadrul Securitatii, lingusiti cu ideea ca metoda lor de creare a "omului nou" va fi aplicata generalizat, aduceau ultimul serviciu anchetatorilor condusi de Nicolski. Relatau cu lux de amanunte cum au pus in practica indicatiile primite de la cel citat si rezultatele dobandite. In plus, isi asumau declaratia ce li se solicita, cum ca organizarea "reeducarilor" nu provenea de la conducerea Securitatii si a Ministerului de Interne, ci de la comandantul Miscarii Legionare.

Cei antrenati in foiala obtinerii de declaratii, printre care si domnul Aurel Obreja, intuiau cate ceva din planurile ce se teseau, dar adevarul este ca nici macar astazi, la treizeci de ani de la pronuntarea sentintei, nu au aflat nici complet, nici exact, cele ce au avut loc in camerele de ancheta sau in sala tribunalului.

Dar pana la aceasta mai este.

- Ma miram pentru ce fusesem adusi la Vacaresti, marturiseste gazda mea. Ne-au bagat cate unul in celula. Erau niste camere mari. A mea se afla chiar vizavi de biserica. Ma cataram din cand in cand pe tineta si ma uitam la ea; studiam toate frescele alea si cat se zarea din sculptura.

Stradania comporta riscuri. Dar cum sa se fi abtinut artistul innascut ce era conlocutorul meu? Fusese depus dincolo de zidurile ce-l desparteau de una dintre cele mai celebre capodopere ale artei religioase a romanilor - din pacate, astazi disparuta datorita acerbiei cu care s-a napustit incultura ajunsa in varful societatii asupra a tot ce reprezenta istorie, traditie si marturie a trecutului in Romania, cand singura lui nevoie, patima ce-l ardea, foamea si setea lui, il indemnau sa contemple si sa faureasca arta.

Striga in jurul meu bucati de os si de lemn, troite in miniatura, fara numar: sunt reproducerile celor mai singulare opere de acest gen de pe teritoriul nostru; candele inflorate, parca anume zamislite pentru palatele fastuoase ale Bizantului; personaje transpuse de rugaciune; crucifixuri cu Hristosi rastigniti; Madone ca niste flacari ale bunatatii; vulturi de paza; piesele unui sah cu chipuri osebite de tot ce am vazut pana astazi: este vorba despre ostasi in uniformele armatei romane din razboiul pentru intregirea Patriei. Si, cuminte si intelept, bustul mic al parintelui Nicolae Steinhardt, rugandu-se - om printre evocari ale Nevazutului -, alaturi de toate puterile ceresti prezente cu noi in cursul acestei indelungate slujbe a suferintei.

Adast cu privirile asupra unei icoane a Sfintei Familii, ce reia in basorelief tema si dispunerea personajelor dintr-o pictura renascentista. Daca cele mentionate amintesc originalul, nu acelasi lucru poate fi afirmat despre figura Sfantului Iosif. Din finisarea, din patinarea lemnului pana ce a capatat aspectul ivoriului preferat de artistii extrem orientali, chipul emaciat al sotului varstnic te cutremura prin smerenia sa aproape disperata, simultana adancirii in ruga. Un ochi s-a cufundat in sinele barbatului, celalalt urca, atat de timid nadajduind, catre Dumnezeirea ce coboara asupra-i: e starea omului care se simte prea marunt in fata unui destin prea greu si prea mare.

Dupa ce trec iarasi in revista toate acestea, sunt convins ca gazda mea nu putea decat sa infrunte orice pericol pentru a sorbi emanatiile Frumosului zidit in Manastirea Vacaresti.

- Gardienii, reia istorisirea domnul Obreja, se purtau foarte frumos cu noi. Mi-aduc aminte ca aveam o mustata mare. Cand o-ntindeam, mi-ajungea pana la urechi. Si vine un militian, mai

in varsta ca mine, sa-mi aduca polivitamine - ca ne pusesera la regim de refacere - si-mi zice: "Mosule, vrei niste bomboane?" - "Cate-mi dati?" Daca a-nceput el cu gluma, mi-am spus sa profit. "Cinci. Sa le iei de cinci ori pe zi." - "Nu-mi trebuie. Mie-mi dati un pumn, ca-mi placeau dulciurile afara." - "No, lasa sa le-mpart la toti ceilalti si cate raman ti le aduc dumitale." Asa-mi aducea, cu pumnul. Am stat pe mancare buna vreo luna si ceva. Au reinceput anchetele. Insistau asupra afirmatiei ca Horia Sima daduse porunca "reeducarilor", pentru a-i compromite pe comunisti. Le-am spus: "Cum putea el da ordinul sa se omoare intre ei legionarii? Macar atata ratiune o fi avand si el, sa nu se lipseasca de ai lui, nu? Asa pare logic. Cum sa-i compromita pe comunisti? Dumneavoastra aveti puterea in maini. Fara ordinul dumneavoastra nu se clinteste un ac".

- Domnule Obreja, cand discutau anchetatorii cu dumneavoastra despre "reeducatori", atitudinea le era de condamnare a acestora? Le judecau faptele cu asprimea necesara? - il intreb, vrand sa aflu pana unde era dusa comportarea cu doua fete.

- Vorbeau cu severitate mare despre ei. Ma rog, daca o adoptau numai pentru a ne lasa noua impresia asta, era greu de spus. Ziceau: "Cand am aflat ce se-ntampla-n inchisori, am luat atitudine si-i judecam si-i condamnam pentru cele ce au facut". Si eu le pomeneam despre cazul ofiterului politic de la Gherla, Avadanei. "Cum e posibil sa fie adevarat? Doar eu personal am fost scos la Avadanei si i-am declarat ca tot ce am recunoscut in batai erau inventii, pentru a nu muri acolo. Si, cand am afirmat ca nu erau adevaruri, ofiterul mi-a dat cativa pumni si pe urma m-au luat in primire batausii!" - "Mda, au fost amestecate si unele dintre elementele noastre, dar, in general, au facut-o ai vostri. V-ati batut intre voi." - "Domnule, eu nu m-am batut cu nimeni. Eu sunt acela care a fost batut. Iar pe cei cu care am stat la 99, unde era camera de exterminare, i-am vazut batuti de miroseau a hoit. Toti au fost batuti de cei care-si ziceau 'reeducatori'. Si cind veneau militienii si directorul inchisorii, ei stiau de aceste lucruri si, cand intrau, pe noi, pentru ca eram mutilati, eram negri, ne scoteau si ne bagau intr-o camera, cu paturile pe noi, si ziceau ca eram bolnavi." Cam asta discutam cu anchetatorul. Si s-a incheiat dosarul.

- Incepea procesul.

- Da. Ne-au suit intr-o duba. Fiecare singur, sa nu luam contact intre noi. Ne-au dus la tribunal. Am fost al noualea la rand. Era o sala mare, plina de securisti imbracati militar, unii in civil. Completul mi-a atras atentia sa nu cumva sa vreau sa scap pe cineva, ci sa povestesc pe de-a-ntregul cum am fost torturat la Gherla. Am inceput s-o fac. M-am uitat in sala. Erau in jur de patruzeci-cincizeci de detinuti acuzati. Printre ei, si Turcanu. Slaaabi, aaalbi, toti ca varul. Am avut un sentiment de mila fata de ei. Ma gandeam sa-mi schimb atitudinea, dar mi-am dat seama ca, orice as fi spus eu, nu se modifica sentinta cu nimica. Am insirat felul cum am fost batut. La un moment dat, sunt oprit: "N-ai spus adevarul". - "Ce am omis?" - intreb. "De ce n-ai mentionat ca ti-au fost date fecale sa mananci si urina sa bei?" - "Domnule presedinte, n-am mentionat-o din respect fata de complet, fata de atata lume care este aicea. Aceste lucruri le aveti consemnate in declaratiile noastre si in ale lor, probabil. N-am zis, ca, vorba aia: mi-a fost si mie rusine de ce pot face oamenii." I-a pus sa se ridice in picioare pe aceia numiti de mine ca ma batusera. "A spus adevarul?" - "Da." - "L-ati batut asa cum a declarat?" - "Da." Ma intreaba iar pe mine: "Ce-ti cereau acesti batausi?" - "Sa renunt la convingerile mele. Sa devin turnator. Ma minteau ca, daca eram eliberati, ni se dadea dreptul sa ne continuam studiile si ca vom fi prin facultati sau in campul muncii. Vom aparea ca eroi in ochii celorlalti, pentru ca am suferit, si lumea va avea incredere in noi si va vorbi mai deschis decat in fata celor care n-au suferit. Si, cu timpul, vom ajunge chiar si membri de partid." - "Bine, bine, bine, lasa asta." - "Asa incat ne bateau, sa ne facem oamenii lor, odata iesiti afara." Nu stiu daca aceste lucruri din urma le-a consemnat grefierul, ca m-au oprit sa mai vorbesc.

- Cine au mai fost martori dintre aceia pe care vi-i amintiti?

- Maxim Virgil, Teja Constantin, Cociu Barba - care trecuse si prin Pitesti, ca si acolo puteai scapa, cum era cazul lui Leseanu, va amintiti: acela n-a batut; si au mai fost baieti care n-au batut. La fel, am intilnit la Gherla un elev, Mateescu: era innebunit in bataie, dar n-a dat o palma nimanui. Era pus "in pozitie" langa noi; se ridica si striga la ei: "Criminalilor!" Se napusteau asupra lui si-l tranteau din nou jos.

La cele de mai sus, nu mai sunt de adaugat decat doua-trei cuvinte de o mare simplitate. Organizatorii, dintre detinuti, ai "reeducarilor" si marii batausi care li s-au raliat au fost condamnati la moarte si executati in majoritate. Securitatea n-a fost implicata.

Insumata informatiilor din lucrarile lui Dumitru Bacu si Virgil Ierunca, marturisirea de fata s-ar parea ca rotunjeste imaginea pe care o avem despre "reeducarile" de la Pitesti, cu finalul lor de la Gherla, acesta din urma abia mentionat pana-n prezent.

Insa revelatiile asupra fenomenului "reeducarilor" in inchisorile comuniste nu s-au ispravit.

Iata ce adauga domnul Obreja:

- La Jilava, cam in acelasi timp cu inceperea "reeducarilor" de la Pitesti, fusesera doi "reeducatori": Ludovik Reck si Ardeleanu. Astia erau comunisti care, din anumite motive, sub Antonescu, i-au tradat pe tovarasii lor. Dupa 23 august, faptele lor aflandu-se, au fost inchisi si condamnati la ani grei. Nu erau numai ei doi. De Vladescu v-am vorbit. Acestia doi, Reck si Ardeleanu, ii anchetau pe ceilalti detinuti. Era o baraca la sectia I, vizavi de noi. Am fost si noi chemati la ei. Mai intai un camarad de-al nostru, Vasile Popescu. Eram dusi cu sacul in cap. Ne cereau sa turnam ce se discuta in camera. Ne bateau pentru asta. Cum am aflat noi cine erau anchetatorii? Baraca lor avea un om s-o ingrijeasca, un ungur. Vreun detinut sau vreun militian s-a dus sa-si faca treaba mica pe baraca unde-si aveau birourile Reck si Ardeleanu. Ungurul, revoltat, i-a facut scandal, recurgand la numele celor doi ca la ale unor sperietori de ciori. Asa s-a aflat cine erau acei mari ticalosi care ne anchetau acolo. Asa au inceput "reeducarile".

- Ce s-a intamplat cu ei ulterior?

- I-am intalnit la Gherla, mai tarziu. Unul era sef la tamplarie, in fabrica, sef politic. Sectia era condusa de ajutorul lui, Simon - un ungur.

- N-au fost integrati in echipa lui Turcanu?

- Nuuu! Aveau regim aparte.

- Nici n-au fost judecati si condamnati pentru aceste anchete cu bataie?

- Nici.

O ultima curiozitate am in legatura cu cele ce am aflat:

- Vi s-a intamplat sa va mai intalniti in aceeasi camera cu unii dintre aceia care v-au schingiuit?

- Mi s-a mai intamplat. Dar n-am avut nimic cu ei, pentru ca am inteles procesul prin care a trecut fiecare. Oamenilor li s-a pus in spate mult mai mult decat puteau duce. Torturile au fost peste puterile si inchipuirea omului. V-am spus: in timpul batailor, m-am pazit cat am putut sa-mi dibuiasca slabiciunea a ce nu izbuteam sa suport. Daca ar fi ghicit, insistau atata, incat faceam orice imi cereau, pana si sa bat alti colegi de suferinta.

Sa nu se creada ca o data cu aceasta s-a terminat ceea ce este de spus despre "reeducari". Dovada cea mai elocventa ca ele au fost produsul Securitatii este ca eliberarea tuturor detinutilor politici, din 1964, s-a facut in urma unei alte serii de "reeducari", de data aceea ele constand doar in presiuni morale si in "izolare".

Dar cu ele este o alta poveste.

Revin la busteanul despicat in doua, cu care am inceput a cunoaste arta domnului Aurel Obreja. Spuneam ca are doua fete si am pomenit ce contine una dintre ele. In firida scobita pe spatele lui, sunt ilustrate versurile unui cantec de detentie, banuit de sculptor a fi fost compus la Canal:

"Se-ntorc din haul inchisorii

Barbatii albi, carunti feciorii,

Navala vietii sfinte vine.

Din lagar, temnite si mine."

Trei personaje resemnate, vlaguite, dar nu strivite, se afla in mars; pentru prima oara de cand privesc operele artistului - cu lanturile mainilor si picioarelor frante. O mandrie, o bucurie a triumfului vietii te furnica. Cei doi barbati de pe margine poarta barbi, cel din mijloc - nu. Acesta se sprijina de o spada-cruce. Acela din dreapta sa si-a inclinat capul pe umar, de parca ar fi adancit in Rugaciunea Inimii. Toti trei isi tin picioarele plecate si coloana vertebrala inalta.

E o eliberare. Dar a pierit intreaga resursa bucuriei. Ramane o eliberare resemnata.

Oare si ei pot fi regasiti printre cele douazeci de personaje din trupurile carora creste macheta troitei astazi inaltate la bisericuta de la intretaierea Soselei Catelu cu Baba Novac? Tot acolo, gazda mea a elaborat proiectul catapetesmei si a sculptat o Cruce cu Rastignirea, ce privegheaza Sfanta Masa din Altar. Dar sa revin la troita. Este vorba despre un lant vertical de corpuri sfartecate in zilele Revolutiei din Decembrie '89, ce evoca viziunea ascensionala a Sfantului Ioan Scararul: opt morti si raniti; cresc unii din ceilalti; se sprijina acesta pe acela, copac salbatic al suferintei unui neam, copac contorsionat, cu fibra dureroasa, urca anevoie din tina spre ceruri. Deasupra acestei torte vii, in care se zbuciuma tot atatea destine cate zile are saptamana, ea anuntandu-si revenirea printr-a opta figura. Saptamana Patimilor, ce va reaparea la nesfarsit, intr-un calvar perpetuu, mai presus de viermuirea nobletii pamantesti, deasupra acestei torte vii, spuneam, Arhanghelul Mihail cu balanta in mana stanga si cu dreapta-i desemnand Pruncul Divin aflat la capatul unuia dintre bratele laterale ale Crucii, la sanul Maicii Sale. Rastignirea lamureste zbuciumul din care ascende, ca samanta a caznelor insele ale lui Dumnezeu. Acestea, cum e firesc, sunt vegheate, de cealalta parte decat Maternitatea, de Sfantul Ioan Botezatorul. Mai sunt prezente si doua capete de tineri care plang.

La picioarele Sfintei Troite, ideea grupului de pe bustean, tocmai mentionata, este reluata; cei trei au ajuns - Magi ai Suferintei - sa-si depuna la picioarele Calvarului propriul lor calvar. In latura opusa: un barbat ingenuncheat; mama sa, taranca acoperita cu o broboada, il alipeste de trupul ei: lumanare umana aprinsa indaratul lui, sa-l apere de rele, sa-i lumineze calea.

Istoria Sfanta se repeta la nesfarsit.

In definitiv, domnul Aurel Obreja sa-mi fi vorbit zilele acestea despre altceva decat de Rastignire?